TREBUIE EXPLICAT CĂ ECONOMIA SOCIALISTĂ A DUS LA ŞOMAJUL EXISTENT

• interviu cu NICOLAE MANOLESCU •

CONVORBIRI LITERARE

FONDAT 1867 DE „JUNIMEA"

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România serie nouă nr. 24 (1312) iulie 1991

Maladia neantului valah — p. 11

Căderea dincoace de vină — p. 6

Eclipsă de lună

Începînd din această lună, revista noastră apare lunar. Decizia aparţine editorului, speriat de uriaşele cheltuieli impuse de apariţia săptămînală şi de puţinătatea beneficiilor. E bine? E rău? În orice caz, am fost asiguraţi că e mai economic. Şi mai economic ar fi să stăm cu braţele încrucişate şi să ne consumăm în tihnă salariile. N-ar fi exclus să se ajungă şi acolo peste puţină vreme. Am minţi dacă am spune că nu am încercat să devenim o publicaţie rentabilă. Dar nu s-a putut. Sau n-am găsit noi mijloacele cele mai potrivite. Deşi marile probleme de care se loveşte majoritatea revistelor săptămînale ne încurajează în credinţa că răspunderea nu ne aparţine în totalitate, o bună parte trecînd în seama realităţii obiective, pe zi ce trece mai ostilă presei.

După un an şi jumătate de apariţie săptămînală, revenim, aşadar, la ritmul de dinainte de '89. Tot mai multe lucruri din ţara asta îşi regăsesc trecutele obiceiuri, încît ar fi aproape o anomalie ca noi să facem excepţie de la regulă. Un an şi jumătate am alergat după hîrtie, ne-am certat cu tipografii, cu difuzarea presei, cu difuzorii particulari ce „uitau" să mai deconteze vînzările. Mulţi-puţiii cîţi sîntem în redacţie am pus, în acest răstimp, tot ce ni se părea a avea mai bun în paginile revistei. Nu-mi place să fiu patetic, însă „Convorbirile..." săptămînale au reprezentat, fără exagerare, primplanul existenţei noastre, izbutind a ne umbri toate celelalte îndatoriri şi ocupaţii. Şi n-am simţit oboseala ce se adunase decît atunci cînd schimbarea periodicităţii a devenit fapt împlinit. Ieşind, de acum înainte, la lună, vom avea destul timp pentru a ne aminti de cele mai frumoase şaizeci şi şase de săptămîni din viaţa noastră.

Lunari fiind, nu vom mai arăta ca înainte. Evenimentele cotidiene ne vor lăsa indiferenţi, încercînd a culege, pe cît posibil, doar miezul lor nepieritor. Ne vom raporta, va să zică, la eternităţi, tăcînd asupra celor perisabile. Ceea ce nu vrea să însemne că impusa modificare de ritm ne va afecta convingerile. Sîntem pe mai departe convinşi că scriitorul e dator a-şi spune cuvîntul asupra treburilor cetăţii şi că, atunci cînd viitorul ei e în primejdie, retragerea în camera de lucru pentru desăvîrşirea operei echivalează cu o trădare: a cetăţii, ca şi a propriei conştiinţe de cetăţean. Însă unghiul sub care vom privi realităţile va fi, inevitabil, altul. Şi mijloacele, de asemenea. Vom urca dinspre fenomene către categorii, lăsînd publicaţiilor mai norocoase, adică în stare încă să iasă mai des, bucuria reflectării imediatului. Va fi în articolele noastre mai puţină pasiune şi mai multă luciditate. Aşa cel puţin tragem nădejde.

Bineînţeles că, degrevaţi de alte îndatoriri, vom avea vreme să ne gîndim mai pe îndelete la starea culturii şi a literaturii. Sperăm că acest fapt va fi pe gustul persoanelor ce ne-au imputat că am abandonat literatura în favoarea politicului. De fapt n-am abandonat-o. Numai că am simţit mai dreaptă judecarea ei în ambianţa ce-i dă naştere, impregnată, prin urmare de toate mirosurile, adesea neplăcute, ale vieţii zilnice. Am militat şi vom milita pentru instaurarea moralei în toate sferele activităţii umane. Şi în scrisul literar. Ba chiar şi în sfera prin excelenţă recunoscută a sfida normele etice: politica. Nu e un simplu moft, ci o urgenţă. Atîta vreme cît societatea românească nu-şi va recăpăta respectul pentru morala sănătoasă, speranţele de primenire economică, socială, politică şi culturală sînt iluzii deşarte. Chiar apărînd atît de rar şi într-un tiraj aproape confidenţial, vom fi pe mai departe şi scriitori, şi buni cetăţeni. Altminteri, de ce-am mai scrie?

AL. DOBRESCU

Pînă unde poate merge nerușinarea ?

Marți, 18.VI.1991., la telejurnalul de seară am avut două surprize uluitoare. *PRIMA*. Un domn parlamentar, pe nume *Șomică* (dacă am reținut bine), din partea partidului socialist democratic (mi se pare), se dădea de ceasul morții să argumenteze cît de buni și folositori sînt comuniștii și nu care cumva să li se facă vreo atingere în legea siguranței statului, încît a trebuit să intervină chiar dl. Virgil Măgureanu să-l potolească. Mă întreb cum de nu-i este rușine unui parlamentar român să pledeze azi pentru comunism în fața întregii națiuni, cu speranța deloc ascunsă de a-l vedea reintronat ? Oare putem uita că acest partid a „militat" chiar de la apariția sa pentru dezagregarea statului național unitar român, că granițele țării au fost sfîrtecate mai tîrziu datorită comunismului bolșevic, la carul căruia comuniștii români au fost înhămați pînă azi ? Putem uita pe cei un milion de basarabeni risipiți pe toată întinderea Rusiei spre a-și uita limba și pămîntul, deportați, îngropați sub ghețurile Siberiei, împușcați și aruncați în gropile cu var, morți de foame sau sfîșiați de cîinii polițiștilor cînd reușeau să iasă din unul din acele lagăre infernale de exterminare ? Putem uita pe cei peste un milion de români din România, care au fost supuși la aceleași cazne și din care peste 200.000 au rămas să putrezească cu oasele sfărîmate în morminte comune peste care azi se trece cu plugul ? Putem uita, domnul parlamentar, că mizeria îngrozitoare pe care o trăim azi se datorează acelorași comuniști pe care dumneata îi regreți ?

Este partidul comunist admis în țările occidentale ? Să fie sănătoși dumnealor și să experimenteze comunismul cît vor dori, dar noi ne-am săturat, ne ajunge ! Și să-ți fie rușine domnule parlamenatr pentru salariul gras pe care îl încasezi pe seama celor care nu pot să cumpere măcar un kilogram de roșii pentru copii !

A DOUA SURPRIZĂ. În același program de actualități s-a anunțat înființarea *Asociației foștilor ambasadori*, care l-au ales ca președinte pe dl. Ștefan Andrei, drept care cer grațierea lui. Și iarăși mă întreb cum de a fost posibil ? Dl. Președinte Ion Iliescu a promis, încă de pe vremea C.P.U.N.-ului că toți cei care au săvîrșit abuzuri și ilegalități (nu-i vorba de cei din Decembrie 1989) vor fi judecați și pedepsiți. Nu am auzit de nici unul. Dl. Prim-ministru Petre Roman s-a plîns de mai multe ori că nu poate duce reforma la capăt din cauză că este sabotat de fosta nomenclatură, mai mare sau mai mică, și a promis și d-sa un proces al comuniștilor. A promis și dl. ministru al justiției. Tot nu am auzit nimic. Un alt domn parlamentar, cam din partea de sud-vest-vest a țării a ținut, acum 5—6 luni un discurs în care a spus cam așa : „Domnilor nomenclaturiști ! Poporul român este îngăduitor și v-a dat o șansă. V-a lăsat în pace și chiar pe posturi, sperînd că vă veți vedea de treabă. Dar vedem că vă faceți de cap. Aveți grijă că răbdarea poporului român are margini. *Am spus aceasta ca să se știe"* (Adică a apăsat pe fraza de la urmă). Noi cu atît ne-am ales, dar domnii nomenclaturiști au înțeles bine mesajul. Și cred că l-au înțeles mai de mult. „Un vot pentru liniștea noastră" ei l-au interpretat ca pe un semnal nesperat : „Stați liniștiți, că nu veți păți nimic rău". Și iată că acum s-au săturat de liniște și au ieșit la atac, cum se spune, „la drumul mare". Dat fiind că altceva nu mai pot face, le dau un sfat : Nu vă opriți, fraților, și întemeiați asociații mai departe, după cum urmează :

1. Asociația foștilor prim-miniștri, care să aleagă președinți pe dl. Manea Mănescu și C. Dăscălescu și să ceară grațierea lor. (Că dl. Verdeț și dl. Maurer sînt bine-mersi în libertate) ;

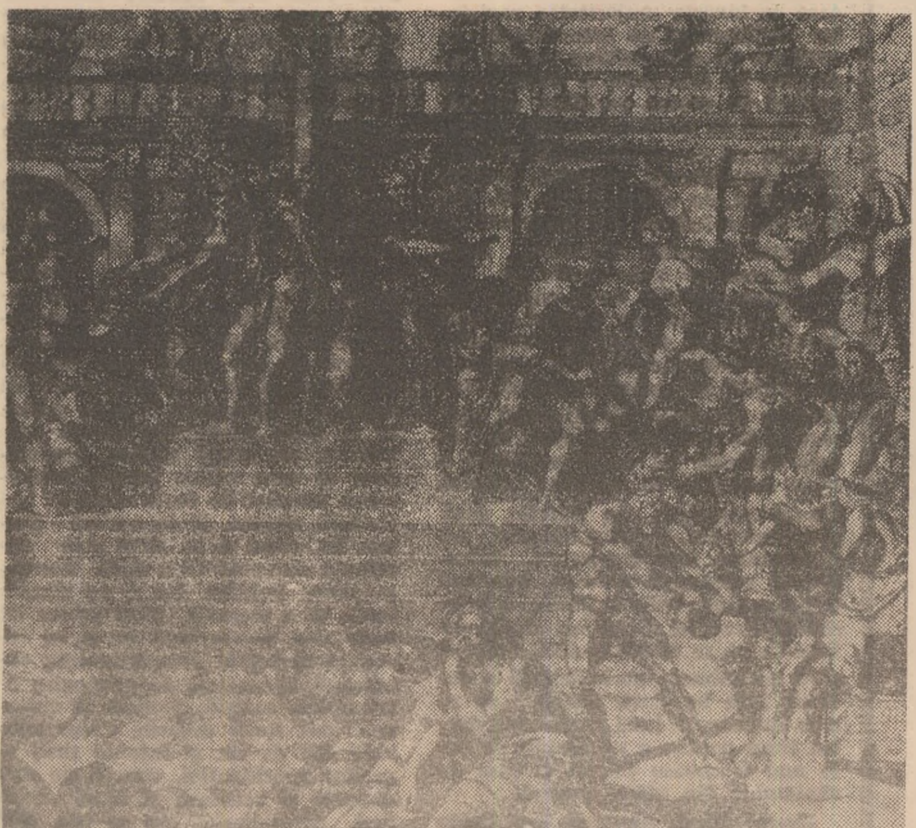
2. Asociația foștilor miniștri de interne, care să-l aleagă președinte pe dl. Tudor Postelnicu și să ceară grațierea lui ;

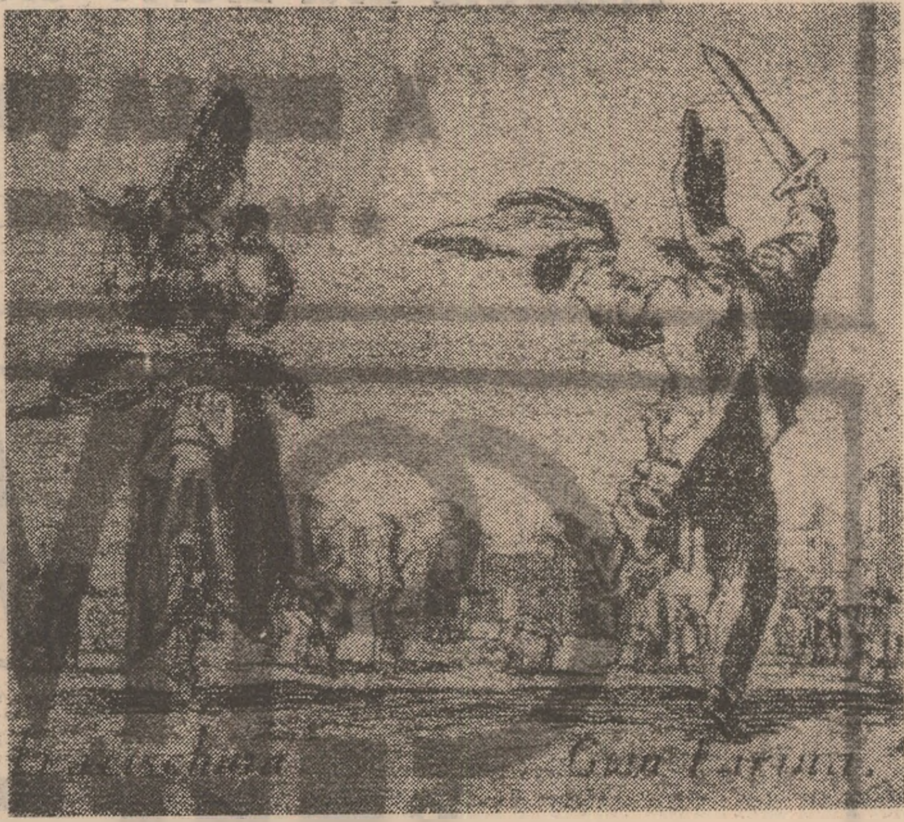
3. Asociația foștilor slugoi ai casei Ceaușescu, care să-l aleagă președinte pe Nicu Ceaușescu și pe Emil Bobu și să ceară grațierea lor.

Și așa mai departe ! Să cereți să se facă asociații ale foștilor miniștri, dar nu toți la un loc, ci pe căprarii, asociații ale tuturor foștilor secretari ai C.C. al P.C.R., dar tot pe resoarte, asociații ale foștilor prim-secretari de județe, ale secretarilor de județe, tot pe resoarte, apoi ale foștilor securiști și torționari, ale tuturor activiștilor care au jefuit satele. Și să nu uităm (să fim drepți, că o merită) asociații ale tuturor foștilor gardieni și ucigași de la vrednicile noastre închisori naționale (Gherla, Aiud, Pitești etc.), dar pentru fiecare închisoare în parte ; foștilor comandanți și bătăuși criminali de la Canal și de la toate lagărele de exterminare. Și fiecare asociație să aleagă președinte pe un condamnat, care să fie grațiat, dar cum numărul infim al acestora este insuficient, mai pot alege ca președinți pe redactorii de la „România Mare", de la „Democrația", de la „Europa" și alte asemenea publicații patriotice, care transpiră muncind să ne arate ce bine am dus-o pe vremea comuniștilor.

Și ar mai trebui să se facă o asociație — una mare de tot, a tuturor flămînzilor și „proștilor" (vorba d-lui Brucan), care îi țin în spate pe toți cei de mai sus (cum i-au mai ținut) și care, cînd vor fi duși la spînzurătoare să întrebe cu elan patriotic : *Tovarășe prim, funia și săpunul ni se dau de aici, sau le aducem la acasă ?*

I. ROMAN

Alungați monotonia

Zilnic, de zeci de ori, suntem invitați ba să alungăm monotonia cumpărînd un pantof *Gregorio Rizo*, ba să ne otrăvim cu noile țigări *Kent*, acum într-o nouă formă și prezentare, ba să citim reviste care nu mint, nu iartă și nu tac. E scîrbos ! Cu banii noștri nu ne putem cumpăra nici măcar un șiret *Gregorio Rizo* cu care să-l spînzurăm pe cel care ne-a adus în situația aceasta, darămite să mai și fumăm *Kent original din Statele Unite* sau să ne îndulcim copiii cu bomboanele *Topik*.

O să vi se pară abrupt, dar de aici trecem direct la ceea ce ne doare și anume la cinismul criminal al Puterii care, într-o țară cu un șomaj exploziv, mai săracă decît a fost vreodată, își permite să întrețină armate de birocrați puturoși și insolenți, dobitoci propulsați în vîrful piramidei pe baza unor vechi amiciții cu actualii potentați (vezi cazul Bujor-Sion Mihai) și, pur și simplu, hoarde de paraziți în instituțiile nou înființate.

Ce-i de făcut ? Corupția s-a întins și mai mult — nici pe vremea lui Ceaușescu nu era altfel... să nu ne amăgim — „binele public" a rămas o sintagmă rizibilă, acum toată lumea trage să mulgă cît mai mult din postul pe care îl deține. (Vezi scandalul vilelor pe care și le-au repartizat, între ei, tocmai cei care se lăudau că fac parte dintr-un partid al cinstei !)

Protecție socială ? Să fim serioși ! Oamenii mor înainte de vreme pentru că totul lipsește sau e atît de scump încît nu te poți apropia — m-am referit la medicamente. Dacă în curînd va trebui să ne plătim și spitalizarea, chiar că nu mai văd decît o singură soluție — încă o revoluție care să mături gunoaiele regrupate la vîrf atît de incredibil de repede. Atunci vom vedea noi dacă unii se clintesc sau nu...

Ce să mai spunem ? Presa a dezvăluit zeci, chiar sute de cazuri de corupție, fraude care ar fi băgat în pușcărie pe oricine, în orice țară — la noi nu ! Canaliile îți bagă mîna în buzunar, te lasă fără aer și tot ele răcnesc în gura mare, în parlamentul acesta analfabet, despre cinste, curățenie, morală.. Vorbe ! Cu cît răcnesc mai tare, cu atît înseamnă că au furat mai mult. (Cazul Moiș este edificator pentru ce am spus eu mai sus : geaba a venit presa cu dezvăluiri, omul acesta, cu o nesimțire care frizează altceva... n-a binevoit să se explice deloc deși, dată fiind funcția pe care o deține, *ar fi fost obligat* să o facă).

Acum, ne întoarcem iarăși la televiziunea aceasta ternă, pusă pe față în slujba tristelor figuri conducătoare : cum ziarele și revistele sunt în continuă scădere de audiență, televiziunea, așa cum este ea (ieftină și proastă) rămîne mijlocul cel mai direct de penetrare în masse. Acum, eu nu știu ce să mai cred, ori massele sunt cum sunt, ori anestezicul e prea bun — nu văd cum am putea explica pasivitatea oamenilor, resemnarea lor parcă tot mai profundă pe măsură ce lucrurile merg mai prost. Și cînd am spus că lucrurile merg mai prost am folosit un eufemism ! Merg spre catastrofă în toate planurile !... Dar ce să le pese domnilor parlamentari ? Au salarii mari ? Au ! Masă și casă au ? Au ! Valută ? Oho ! Îi deranjează cineva ? Nu..., că sunt aleșii poporului !

Un cetățean francez, cu care am discutat de curînd, văzînd ce se petrece, s-a îngrozit ; omul venise bine intenționat, voia să facă ceva într-adevăr, dar s-a izbit de un val atît de dubnitor de corupție, birocrație și prostie încît, spre onoarea sa, a dat bir cu fugiții spunîndu-mi de pe scara avionului că, în fond, și alții au nevoie de ajutor, așa că pleacă în... Nigeria !

Pe cetățeanul respectiv nu cred ca-l poate condamna nimeni, iar el, în mic, a reeditat experiența pe care au avut-o aici zeci de firme dintre cele mai serioase. Asta e !

Poate nici nu merităm altceva de vreme ce n-am știut să ne alegem reprezentanții... Vor veni alegerile locale, apoi cele generale. Tare mă îndoiesc că un electorat care s-a fript odată va mai avea chef să fie păcălit — și atunci nu va vota deloc ! În acest fel, rămîne cîmp deschis forțelor de extremă stîngă (P.S.M.-ul lui Verdeț) și celor duri reprezentînd oculta național-socialistă. Noi avem așa ceva și ca la noi la nimenea.

Personal, nu mă deranjează că primul ministru este de origine semită, dar să nu uite că, prin intoleranța sa, greșelile pe care nu și le-a asumat, obtuzitatea și insolența afișate, a făcut ca toate păcatele sale să fie transgresate asupra tuturor evreilor. Dubla răspundere a domnului Petre Roman este evidentă — dreapta extremistă l-a folosit în toate campaniile sale și e de ajuns să citez un singur nume de revistă — *Europa*, scrisă de unele dintre cele mai jegoase minți pe care am avut ocazia să le citim.

Între altele, să spunem că ținta preferată a celor de la gazeta *Europa*, pe lîngă evrei, este *Alianța civică* — un partid de care se tem tot mai mulți, inclusiv versatilul domn Cîmpeanu, șeful liberalilor. Noi ce să-i spunem pomenitului domn ? Doar că dormi așa cum îți așterni, lucru valabil și pentru dl. Iliescu în vădită scădere de popularitate, dar să nu ne îmbătăm cu apă chioară : tot dl. Iliescu păstrează cele mai mari șanse într-o eventuală cursă către președinție — reflexele negative ale românilor sunt un atu important și pe acest reflex s-a mizat bine în campania din vara anului '90...

N-am scris acest *puzzle* sumbru pentru a vă deprima și mai mult. În fond puteți alunga monotonia cumpărînd un pantof Gregorio Rizo.

Dorin SPINEANU

• Interviu cu KIM SONG—KI •

• DE CEALALTĂ PARTE A IMPERIULUI •

Radu ANDRIESCU: Ţările noastre se află de o parte şi de alta a unui imperiu care a determinat istoriile lor respective, rezultatul cel mai evident şi mai grav fiind, şi într-un caz şi în celălalt, scindarea celor două ţări. Din păcate, cu toate că ne desparte numai un imperiu, nu ştim nimic despre Coreea, sau oricum ştim mult mai puţin decît încep să ştie coreenii din sudul peninsulei despre România. Ne-aţi spus că deja înainte de 1990, cînd a început o „modă" a ţărilor Europei Orientale în Coreea, opera ştiinţifică a lui Mircea Eliade, de exemplu, era aproape integral tradusă în coreeană, din limba engleză. Care este situaţia acum?

KIM SONG-KI: În 1989 a apărut şi o raducere a romanului **Baltagul...**

— Traducerea dumneavoastră?

— Da. Am tradus acest roman penru că l-am considerat reprezentativ pentru tradiţia, pentru atmosfera României. Mai recent, anul trecut, am publicat o gramatică a limbii române pe care o folosesc studenţii mei.

— Aveţi şi alte traduceri în pregătire?

— Din Cioran am tradus **Pe culmile disperării** şi **Lacrimi şi sfinţi**, cărţi ca e sper să apară la toamnă, sau cel rziu iarna aceasta.

— Aţi făcut ambele traduceri din imba română?

— Am tradus **Pe culmile disperării** in limba română, dar cu **Lacrimi şi finţi** am avut probleme: valiza în cac se afla o copie a cărţii, făcută de tudenţii mei, s-a pierdut la Otopeni, rept pentru care am fost nevoit să o raduc din germană.

— Credeţi că vor exista în curînd traduceri din coreeană în română? Literatura coreeană nu este deloc cunoscută noi...

— În momentul de faţă nu există o atedră de limba coreeană în România, şa cum este cazul altor ţări din estul uropei. Singurul român care vorbeşte chiar foarte bine — coreeana este mbasadorul României la Seul. Deci ed că ar fi deocamdată cam greu..

• SINGURA CATEDRA DIN ÎNTREAGA ASIE •

— Domnule profesor, predaţi literara română la una din multele unirsităţi din Seul. Cîţi studenţi aveţi?

— În momentul de faţă am o sută studenţi. În fiecare an, la admitere, t patruzeci de locuri pentru limba mână — deci patruzeci de studenţi re au ca obiect principal de studiu ıba română. Universitatea noastră de altfel singura catedră de limba mână din întreaga Asie.

— Inclusiv Coreea de Nord? La noi mulţi studenţi nord-coreeni...

— Nu am nici o informaţie despre asta, dar, în restul Asiei, singura edră de limba română se află la uersitatea noastră.

— Cîţi colegi aveţi la această catedră?

— Eu predau literatura română, iar coleg predă lingvistică.

— Patruzeci de locuri la limba ronă în fiecare an, mi se pare mult. credeţi că-i determină să aleagă astă specializare?

Pînă de curînd nimeni nu învăţa limromână, nimeni nu putea să o vorscă. De aceea, cei care o învaţă şanse mari de a-şi găsi un serviciu. de altfel aceeaşi situaţie în cazul rlalte limbi est-europene. Unii dinei vor deveni profesori, alţii vor pentru diplomaţie. În acelaşi timp ile firme au nevoie de astfel de ialişti.

• DUPA DICTATURA URMEAZA HAOSUL •

Manifestaţiile studenţeşti sînt tre puţinele lucruri care se cunosc despre Coreea. Le vedem de ani ni la televizor, dar niciodată nu a licat nimeni — atît înainte cît şi '89 — de ce se fac manifestaţiile, sînt manifestanţii şi cîţi sînt, dar ales care este impactul lor asupra i civile din Coreea. Ca universitar ţi cu siguranţă să daţi unele lăiri din interior.

În istoria recentă a Coreei au et două momente decisive. După nordul a fost ocupat de sovietici, udul de americani. Au apărut astfel anumite probleme, care au culminat cu războiul din 1950—'53. Primul regim după eliberare, deci între anii 1948—1960, a fost corupt. Alegerile au fost falsificate. Drept urmare, în 1960 au început puternice manifestaţii studenţeşti. Mulţi studenţi au murit atunci. Poliţia a tras.

— Era vorba doar de manifestaţii studenţeşti, sau aveau un caracter mai general atunci?

— Erau doar manifestaţii studenţeşti. Ca urmare a acestor manifestaţii, primul regim a fost alungat. Regimul care i-a urmat a fost însă foarte debil şi nu oferea speranţe economice, drept pentru care oamenii nu erau satisfacuţi — cum este probabil acum în România, nu ştiu. Pe fondul unor certuri permanente între parlamentari, a avut loc un puci militar. Din acel moment — 1961 — comandantul armatei a devenit preşedintele ţării. După părerea mea, regimul militar a pus fundamentele dezvoltării economice în Coreea. Aceste realităţi trebuie acceptate. Dar din punct de vedere politic au existat multe probleme — se poate spune ca a fost o dictatură. Mulţi studenţi care au protestat împotriva dictaturii militare au fost închişi. Situaţia aceasta a continuat pînă în 1979, cînd preşedintele Pak a fost asasinat. Aşa cum se întîmplă întotdeauna după o dictatură, în Coreea a urmat o perioadă de haos.

— Credeţi că este comparabil cu ceea ce se întîmplă la noi acum?

— Da. Studenţii protestau, politicienii se certau pentru funcţia de preşedinte...

COREEA

• Ouă, făină şi cocktail Molotov •

LA NOI „STÎNGA" NU ÎNSEAMNĂ SOCIALISM •

— Erau mai multe partide?

— Da, în 1979 au apărut multe partide.

— Erau unele şi cu orientare de stînga?

— Aici trebuie făcută o specificare. În Coreea se poate vorbi de „stînga" şi „dreapta". Dar stînga nu înseamnă socialism. Partidul de guvernămînt se poate spune că se află la dreapta, este un partid conservator, dar partidele de stînga, din opoziţie, nu sînt partide socialiste. Nici un partid nu se declară socialist, pentru că socialismul nu este deloc popular în Coreea: lumea nu-l agreează.

Revenind însă la haos. Acesta a determinat venirea la putere a unui nou şef militar, preşedintele Chun, în 1980, care a adus liniştea în Coreea. El a interzis manifestaţiile studenţeşti. Studenţii protestatari erau imediat închişi. Chun a fost al doilea dictator. Înainte de a deveni preşedinte, au fost nişte puternice manifestaţii în oraşul Kvanciu — de data aceasta nu era vorba numai de studenţi, ci de o masă mare de oameni — care au determinat venirea la putere a unei junte militare. Partidele politice au fost interzise atunci. Partidul de opoziţie mai exista doar cu numele, el fiind controlat de militari. Preşedintele partidului de opoziţie a fost închis, ca şi mulţi profesori protestatari. În acea perioadă eu eram în Germania, însă ştiu că foarte multă lume a fost omorîtă de militari. Dictatorul Chun a promis că va fi preşedinte doar pe o perioadă de şapte ani, şi chiar s-a ţinut de cuvînt. Dar în anul 1987, înainte de retragerea sa, a fost un număr mare de manifestaţii, care au determinat o criză a regimului. Actualul preşedinte, Roh, care a fost tot general şi ministru sub Chun — şi într-o anumită perioadă lider de partid — a declarat democratizarea Coreei, întrerupîndu-se astfel şirul manifestaţiilor. Iar la alegeri, care au fost corecte, a cîştigat Roh! Cum s-au întîmplat lucrurile? Iniţial în Coreea a fost un singur partid de opoziţie, dar unul dintre liderii acestuia s-a desprins de partid şi a candidat separat la alegerile prezidenţiale. Rezultatul a fost că Roh a cîştigat alegerile cu 35 la sută, iar cei doi candidaţi ai opoziţiei au pierdut, unul cu 30 la sută şi celălalt cu 25 la sută din voturi. Dacă opoziţia ar fi mers la alegeri unită, ar fi cîştigat.

— Cunoaştem, într-o oarecare măsură, această situaţie.

— După părerea mea, după aceste alegeri a început, încet, democratizarea. Preşedintele Chun a fost alungat, a fost izolat într-un templu budist, iar familia sa a fost arestată.

• MARUL DISCORDIEI, OPERA LUI KIM IR SEN •

— Cum se explică atunci, manifestaţiile studenţeşti de acum?

— Studenţii protestatari doresc o democratizare mai rapidă. S-ar putea ca unii să aibă opţiuni socialiste — s-ar putea.

— Spuneaţi că socialismul este tabu în Coreea; ce înseamnă aceasta, este scos în afara legii?

— Comunismul este interzis, dar coreenii asemuiesc socialismul comunismului.

— Ce înţeleg studenţii protestatari prin democratizare rapidă? La noi se întîmplă ceva asemănător, mulţi studenţi văd în actualul regim un regim neo-comunist, care continuă oarecum dictatura, şi sînt de părere că democratizarea se face mult prea încet. Ce ar vrea deci studenţii coreeni să se schimbe?

— De pildă acum studenţii coreeni nu pot vizita Coreea de Nord.

— Dar coreenii din nord le-ar da voie să intre?

— Nord-coreenii ar dori să poată invita conducătorii mişcării studenţeşti.

— Ce altceva mai cer studenţii?

— Cam atît.

— Asta e tot? Să poată merge în Nord cînd doresc?

— Studenţii ar mai dori o mai mare libertate a presei. De pildă cărţile din Coreea de Nord, cum ar fi **Omagiul** lui Kim Ir Sen sau scrierile lui Kim Ir Sen să nu mai fie interzise în Coreea. În privinţa aceasta ar mai fi nemulţumiri.

— Dar presa, ziarele se bucură de libertate, pot să critice partidul de guvernămînt, sau pe preşedintele Roh?

— În ultima vreme situaţia libertăţii presei s-a îmbunătăţit. Se poate critica regimul, preşedintele, sistemul social, totul.

— În 1987 era mai greu?

— Da, mai greu. Iar în timpul lui Chun cu mult mai greu.

• CEI MAI MULŢI SÎNT DE LA FILOSOFIE •

— Cam cît la sută din studenţi manifestă efectiv?

— Cam doi la sută. De exemplu la mine la universitate, din zece mii de studenţi cam două sute participă la manifestaţii.

— Sînt socialişti sau comunişti?

— Nu se declară socialişti. Marea lor majoritate sînt studenţi săraci.

— Manifestanţii provin mai ales de la anumite facultăţi?

— Da, în special de la filosofie, ştiinţe umane... Foarte rar întîlneşti un student, să zicem, de la medicină.

— Poate fi vorba şi de influenţa unor profesori?

— Da, a cîtorva profesori, foarte puţini, care uneori participă şi la manifestaţii. Mai este şi experienţa studenţilor din seriile mai mari, sau a celor care au absolvit.

— Aceşti profesori sînt marginalizaţi, din cauza opţiunilor politice?

— Da, pot fi daţi afară, uneori sînt închişi.

— Care este impactul social al acestor manifestaţii?

— Coreenilor, în general, nu le place violenţa. O mare parte din succesul partidului de guvernămînt şi al preşedintelui Roh se datorează reacţiei negative la violenţă. Manifestaţiile acestea nu fac nici un serviciu opoziţiei.

• SCENARIU PENTRU O CEARTA •

— Care este scenariul obişnuit al unei manifestaţii studenţeşti?

— În Coreea există o Uniune a studenţilor. Conducătorii acestei Uniuni sînt cei care proiectează manifestaţiile, aproape săptămînal. Cei o sută-două de studenţi se strîng şi merg spre poarta mare a universităţii, pe care o blochează. Băieţii pregătesc cocteiluri Molotov, iar fetele adună pietre, pe care le oferă băieţilor. Poliţia aşteaptă afară, pregătită cu gaze lacrimogene. Apoi începe cearta. După părerea mea, nu e vorba de o manifestaţie, ci de ceartă, o ceartă care durează o oră. Cînd studenţii nu mai aruncă pietre sau sticle incendiare, manifestaţia se întrerupe. Asta este tot.

• LINŞAREA UNUI PREMIER •

— Au existat probleme între studenţii protestatari şi profesori cunoscuţi ca fiind susţinători ai partidului de guvernămînt, la universitatea unde lucraţi dys.?

— Actualul prim-ministru al Coreei a fost profesor de pedagogie la noi la universitate; după aceea a fost numit ministru al învăţămîntului, funcţie pe care a deţinut-o doi ani, după care a revenit la catedră. Cum semestrul nu se încheiase cînd a fost rechemat în guvern, de data aceasta ca premier, a trebuit să-şi susţină în continuare cursurile la universitate. În jur de cincizeci de studenţi, cunoscînd noua sa funcţie, au alergat într-o zi la sala de curs unde se afla profesorul, pentru a protesta. Pregătiseră ouă şi făină. Au început să urle, iar cîţiva au intrat în sală pentru a-l prinde pe prim-ministru. L-au scos din sala de curs şi au aruncat în el cu ouă şi făină.

— Ceilalţi studenţi nu au intervenit?

— Cîţiva au intervenit, dar foarte puţini, restul a privit doar. Scea aceasta a fost fotografiată de jurnalişti. Este mizerabilă. Primul ministru are acum peste şaizeci de ani. Unii studenţi l-au bătut cu piciorul, cîţiva l-au lovit la cap. Era murdar de ouă şi făină. A fost un adevărat linşaj. În Coreea, conform eticii confucianiste, o asemenea acţiune este socotită iraţională. Morala confucianistă cere respect pentru cei în vîrstă, pentru profesori. Întîmplarea aceasta a influenţat alegerile care au avut loc acum o lună, dar în favoarea preşedintelui Roh. Cetăţenii coreeni au considerat manifestaţiile violente studenţeşti ca fiind nedemocratice şi favorabile comunismului, haosului.

— Din păcate tocmai acest lucru nu a fost explicat la noi. Vă mulţumesc pentru interviu şi sper ca astfel de informaţii directe să schimbe optica asupra societăţii coreene.

Radu ANDRIESCU

ÎNSUŞIRILE ROMÂNILOR

• O dezbatere la care participă :

Florin CÂNTEC, Al. CĂLINESCU, Al. DOBRESCU, Valeriu GHERGHEL, Dan PETRESCU, Mihai URSACHI şi D. N. ZAHARIA •

• *Trei handicapuri metodologice* •

Liviu ANTONESEI : Domnilor, ne-am adunat aici pentru o dezbatere de etnopsihologie, vom încerca deci să punem în lumina unele din calităţile şi defectele poporului din care facem parte. Este adevărat că o asemenea discuţie porneşte — cel puţin — de la două handicapuri majore. Pe de o parte, etnopsihologia nu mai are voga pe care a avut-o la sfîrşitul secolului trecut şi la începutul acestui secol, fiind depăşită de sociologia bunurilor simbolice, de antropologie, chiar de psihanaliză. Pe de altă parte, tot ce-am avut noi ca repere bibliografice în domeniu — mă refer la cartea lui Drăghicescu, la cărţile lui Rădulescu-Motru etc. — pare a fi fost bulversat în cei 50 de ani de comunism. Dar eu zic să nu disperăm şi să încercăm să scoatem ceva din această temă...

Dan PETRESCU : Dacă tot ai început cu handicapurile, mai este unul major, şi anume acela că, făcînd parte din acest popor, este greu să ne pronunţăm asupra specificului său, e greu mai ales să emitem judecăţi globale. Iată, de pildă, doi oameni politici au căzut cu nonşalanţă în paradoxul cretanului mincinos, unul spunînd că românii sînt proşti, celălalt considerîndu-i paranoici...

Valeriu GHERGHEL : Dar unul din cei doi nu e etnic...

D. P. : Nu, nu, că picăm în dreapta ! E român, e român cu tot ceea ce implică şi defineşte românul.

D. N. Zaharia : Mai este o problemă care ar trebui precizată de la început. Dacă purtăm discuţia pe baza unei bibliografii, pe baza cunoştinţelor noastre teoretice, sau pe baza experienţei trăite. Pentru că apar diferenţe semnificative.

V. G. : Şi eu sînt de părere că apar aceste diferenţe. De pildă, cei care au încercat să definească psihologia românului — sau sufletul poporului român — pornind de la limbă au ajuns, am impresia, la nişte concluzii mult mai optimiste decît cei care au pornit de la altă arie de cercetare. Cei care s-au centrat pe etnopsihologie, de pildă, au ajuns la nişte concluzii pesimiste privind poporul nostru. Cum ar fi Motru sau Drăghicescu. Pe cînd ceilalţi, adică Mircea Vulcănescu sau Noica, au ajuns, cum să spun ?, la concluzii onorante pentru naţia noastră...

D. P. : Onorante, dar neonorate de naţia noastră !

V. G. : Da, da ! Deci, depinde de unde pornim.

L. A. : A propos de psihologia poporului român, la începutul acestei discuţii, v-am rugat să mă lăsaţi să vă numesc, ca să ştiu şi eu cine şi ce a spus ! Pînă acum, nimeni n-a respectat rugămintea mea...

Al. DOBRESCU : E o chestie de psihologie specifică !

D. P. : Lasă, Liviu Antonesei, după un anumit timp, vei recunoaşte timbrele noastre şi vei putea să transcrii.

L. A. : Dacă am înţeles bine, pînă acum, aţi abordat problema sub aspect metodologic, adică aţi descris perspectivele posibile...

D. N. Z. : Nu întîmplător am făcut precizarea aceea. Iată, înainte de a fi împlinit 30 de ani, eu am scris o carte întreagă pe această temă, bazîndu-mă pe lecturi. Şi concluziile acelei cărţi nu le mai pot susţine acum, după circa 15 ani. Între timp am trăit evenimente importante, nu neapărat cele din ultimii doi ani, dar am trăit evenimente importante, aici, între concetăţenii noştri. Iar experienţa directă este, în mare parte, în contradicţie cu concluziile acelei încercări de sinteză...

• *„De doi ani încoace Gura nu-i mai tace“* •

L. A. : Atunci, D. N. Zaharia, te-aş întreba : ce concluzii ai avut tu atunci, acum vreo 15 ani, şi cum ţi-au fost ele tulburate ?

D. N. Z. : Concluziile de atunci erau optimiste, prea optimiste. În masura în care nu se putea formula pe atunci acest gînd, eu îmi susţineam optimismul pe ideea că acest popor n-a avut posibilitatea să se manifeste aşa cum ar putea şi că, momentan, era obstaculat. Credeam că, în momentul în care va scăpa de aceste obstacole, se va afirma prin calităţile pe care îmi imaginam că le deţine, calităţi foarte vizibile la românii plecaţi din ţară. Asta mi se pare interesant. Dar, de doi ani încoace...

Al. CĂLINESCU : Gura nu-i mai tace !

D. N. Z. : Exact. Iar Motru tocmai asta spunea, că noi românii sîntem foarte buni de gură, dar foarte răi de fapte. Voiam să spun că, de doi ani, de cînd românul ar avea posibilitatea să se manifeste aşa cum este el, nu prea mi se confirmă optimismul ce rezulta din lecturile personalităţilor ce se pronunţaseră, pe care eu le sintetizasem în cartea mea.

Florin CÂNTEC : Liviu Antonesei, aş vrea, de la bun început, să înţeleg exact către ce se circumscrie discuţia noastră. Pentru că, dacă reperele bibliografice, amintite deja în treacăt, vizau cu precădere soluţiile sau explicaţiile oferite de filosofi sau etnologi români, mai ales înainte de război, ar fi interesant de adus în discuţie singura cercetare viabilă în domeniu, anume aceea efectuată de Doamna Katherine Verdery la Binţinţi, în judeţul Hunedoara, începînd cu 1974, şi care constituie teza Domniei Sale de doctorat la John Hopkins University...

L. A. : Bineînţeles că poţi s-o aduci în discuţie, eu n-am fixat nici o listă exclusivă de titluri. Cărţile amintite sînt simple repere...

Fl. C. : În regulă. Lucrarea Doamnei Verdery, publicată la Los Angeles sub titlul **Transilvanian Villagers** — las' că este singura analiză etno-sociologică serioasă recentă — are în spaţiul românesc dominat de amatorism şi diletantism şi de tezismul inevitabil, marxist sau pseudo-marxist, ce făcea ravagii la noi, o situare cu totul aparte. Această carte vine cu cîteva concluzii extrem de interesante, cu atît mai mult cu cît sînt concluzii extrase, ca să spun aşa, la rece. Doamna Verdery a studiat, aproape zece ani, relaţiile etnice din zona Binţinţi. De fapt, chiar aşa se subintitulează cartea : **Trei secole de schimbări etnice, sociale şi politice la Binţinţi**, localitatea respectivă fiind interesantă, din punctul ei de vedere, pentru faptul că exista un set de interrelaţii între cetăţenii români, germani şi maghiari din zonă, relaţii ce s-au tot modificat sub presiunea istoriei. O paranteză : sigur că pentru **Securitatea** română interesul posibil al D-nei Verdery era centrat în altă parte, probabil spre fabrica de armament din zonă... Aşa că, nu întîmplător, de la bun început, a fost acuzată de spionaj militar...

D. P. : Asta e interesant, că toate cele trei comunităţi se centrau în jurul unei fabrici de armament ! Ha, ha, ha !

Fl. C. : Ei bine, pentru a nu intra în detalii referitor la această carte, pe care sperăm s-o vedem cîndva tradusă şi în româneşte, pentru a fi la îndemîna celor interesaţi, trebuie să spun că analiza D-nei Verdery este de referinţă pentru noi, pentru că sparge de la început clişeele şi are imensul avantaj că nu are cum să fie o demonstraţie **pro domo**, cum sîntem noi tentaţi să facem analizele noastre — fie în sens pozitiv, fie în sens negativ. Eu cred că şi reacţia exorcistă, ce se manifestă la o mulţime de intelectuali români, este tot o poziţionare **pro domo**, dar cu semn schimbat. Să revin la punctul de plecare — pe de o parte, aş vrea să ştiu spre ce se îndreaptă discuţia noastră, iar pe de altă parte, cred că cel mai util metodologic şi cel mai eficient din perspectivă intelectuală ar fi să circumscriem o singură problemă. Bunăoară, eu mi-aş permite să sugerez, să zicem, rolul conservator sau reacţia pe care-a determinat-o ortodoxia în spaţiul românesc...

• *Un inventar de însuşiri* •

L. A. : Eu nu exclud problema acestei funcţii a ortodoxiei. De altfel, gîndindu-mă la un inventar de însuşiri, este mai mult ca sigur că va trebui să apară în discuţie şi această problemă.

D. P. : Putem face şi altceva. Chiar vreau să vă spun asta. Pentru că domeniul în care ne mişcăm este aporetic sau paratetic, chiar dacă discutam şi bibliografia, cîtă este, iată, de pildă, Motru vedea în politicianism o racilă, iar Lovinescu geniul caracteristic al rasei. Vedeţi că sîntem într-un domeniu paratetic şi, atunci, poate am putea să repartizăm atitudinile pe roluri, să ne facem avocaţii sau, ştiu eu, procurorii chestiunii. Unul poate vorbi despre notele pozitive ale românilor, celălalt despre cele negative...

Al. C. : Eu nu ştiu dacă trebuie să le separăm neapărat în pozitive şi negative...

L. A. : Cum am mai spus, eu mă gîndeam la un inventar de calităţi, de însuşiri, trecînd dincolo de caracterul lor pozitiv sau negativ. De fapt, acest caracter se vede numai în act, în situaţii socio-istorice anume...

D. N. Z. : Da, dar nu numai atît. Aceeaşi însuşire poate să se manifeste fie drept o calitate, fie dimpotrivă. Să ne amintim „politicianismul“ citat de Dan Petrescu mai înainte. Sau gregarismul, de care se făcea caz cîndva. Acesta a avut în istoria noastră momente binefăcătoare şi, dimpotrivă, acelaşi gregarism ne-a fost alteori fatal. Mai ales în ultima vreme, se pare, simţim acest aspect nociv. Probabil că şi alte însuşiri au aceeaşi dublă funcţionalitate, în raport de context.

Mihai URSACHI : Neavînd nici un fel de studii de specialitate în materie, eu particip la această discuţie doar ca simplu român, eventual ca scriitor. Aş vrea să mă asociez părerilor exprimate mai înainte de Florin Cântec, că ar fi bine să mergem pe două linii. Adică să încercăm să subliniem calităţile şi defectele poporului român, dar să considerăm şi un subiect mai precis. În ce mă priveşte, am mari dubii cu privire la însuşi conceptul de popor. Noi trăim cu ideea pe care ne-au format-o lecturile din cei care au creat noţiunile de popor şi de naţiune, concepte de origine mai degrabă romantică. În lumea actuală, lucrurile par să se fi schimbat. Dar, dacă ţineţi să rămînem în perimetrul tradiţional al problemei, sigur că definiţia curentă îl defineşte pe român prin latinitate şi creştinism. Aici, ar trebui să introducem diferenţa specifică, să precizăm creştinism răsăritean, adică ortodoxie...

L. A. : Şi nu crezi c-ar rămîne pe dinafară cîteva bune milioane de români care sînt fie greco-catolici, fie neo-protestanţi, fie de alte confesiuni?

• *Au existat tendinţe serioase către catolicism* •

M. U. : Tocmai din cauza asta subiectul este palpitant. După cum ştim, printre români există, nu numai un mare număr de uniţi, de greco-catolici ce practică ritul bizantin, dar există şi un mare număr, mai ales în Moldova, de catolici-catolici, romano-catolici. Vă aduceţi aminte, probabil, că Alexandru cel Bun a avut o soţie romano-catolică şi că au existat tendinţe serioase către catolicism, mai ales în Moldova, atît în vremea lui Alexandru, cît şi mai tîrziu Ştefan cel Mare însuşi a fost puternic înclinat către romano-catolicism, către Sfîntul Scaun...

D. P. : Atenţie, Mihai Ursachi. Ştefan este pe punctul de a fi canonizat !

M. U. : Aşa e, dar asta e istoria. Şi ajungem la Eminescu. Dacă studiem bine tuşele religioase din poezia sa, dar şi din unele articole, vedem şi în cazu[l] său o puternică înclinaţie romano-catolică. Deci cînd vorbim de aspectul credinţei, de aspectul creştin al poporului român, observăm o tensiune între ortodoxie şi catolicitate. Eu nu cred că este în defavoarea românilor că s-a făcut unirea cu Roma şi nici nu este rău că, între moldoveni mai cu seamă, sînt o mulţime de greco-catolici. Cu toate acestea, dacă ţinem la definiţia tradiţională a poporului, trebuie să admitem că ortodoxia a fost şi este predominantă. Spre bine sau spre rău. Judecăţi de valoare, în această privinţă, n-o să facem acum. În orice caz ce spunea Florin Cântec, că sînte[m] preponderent ortodocşi, a avut o importanţă mai ales în această ultimă dezastruoasă, jumătate de veac, cîn[d] clerul ortodox român, în mare parte, [a] dezertat, în vreme ce în ţările de tradiţie catolică clerul a fost un fermen[t] foarte puternic în menţinerea identi[tăţii] tăţii naţionale şi spirituale. La noi cum bine se ştie, cea mai mare parte a clerului ortodox, în frunte cu Patriarhul, n-a făcut altceva decît să colaboreze cu regimul criminal al lu[i] Ceauşescu şi cu regimurile comunist[e] dinaintea lui Ceauşescu...

L. A. : Deşi spuneai că n-o să judecăm ce este mai bun, catolicismul sa[u] ortodoxia, se pare că ai început să ju[...]deci ..

M. U. : Faptul că o mare parte di[n] clerul ortodox român a colaborat ru[...]şinos cu comunismul nu înseamnă c[ă] ortodoxia este inferioară sau că puten[...] face o judecată de valoare asupra ortodoxiei prin raportare la catolicism. Sînt două lucruri diferite. Biserica ortodoxă are un farmec pe care nu-[...] nevoie să-l subliniez anume, eu însum[i] sînt ortodox şi am să rămîn ortodox deşi am fost tentat să mă convertes[c] — şi în închisoare, şi cînd am stat l[a] Roma — la catolicism. M-am născu[t] însă în biserica ortodoxă şi rămîn î[n] ea. Însă faptul că o mare parte a clerului ortodox român a trădat spun[e] ceva şi despre trăsăturile psihologic[e] ale poporului nostru, pentru că aces[t] cler face parte din popor, de fapt reprezintă poporul.

Fl. C. : Ar trebui făcută următoare[a] poziţionare, care mie mi se pare operantă. Anume că punerea în discuţi[e] a bisericii, ca instrument de exercitare a puterii, este o chestiune...

M. U. : Te referi la distincţia într[e] biserică şi cler ?

Fl. C. : Exact.

M. U. : Dar eu nu am spus „biseri[...]ca“, am spus „clerul“.

Fl. C. : Corect. Dar, dincolo de aces[t] aspect, care aduce în discuţie imedia[t] modul în care s-a implicat clerul, chia[r] personaje anume, ei da, **nomina odiosa** de cele mai multe ori...

• *Teoctist, dar şi părintele Calciu* •

M. U. : Noi nu l-am avut pe Popi[e]luszko, dar l-am avut pe Teoctist !

Fl. C. : E adevărat, dar l-am avu[t] totuşi, pe Părintele Calciu, nu ?

M. U. : L-am avut şi noi pe Părintele Calciu, într-adevăr.

Fl. C. : Dar nu acest lucru poate [fi] operant în discuţia noastră. Mai c[u]rînd, mi se pare demn de inter[es] vis-à-vis de creştinătatea răsăritean[ă] modul în care ortodoxia — sau fond[ul] ortodox în care s-a cristalizat popor[ul] român — a determinat sau nu o dom[i]nantă pe care ortodoxia le aduce [cu] sine şi care sînt un factor inhiba[nt] de acord, dar care aduc cu sine, în pl[a]nul al doilea, şi un element de int[e]grare. Ca dovadă că ortodoxia este si[n]gura care a putut asimila toate infl[u]enţele eretice sau fondul mitologic i[ni]ţial al creştinismului, ceea ce biseri[ca] romano-catolică — nu mai spun [de] protestanţi, mai tîrziu — au refuz[at] din start. Sigur că ne putem într[e]ba, dacă valorizăm asta, dacă e vo[r]ba de o calitate sau de un defect. [Să ne] amintim că, în subtext, Noica glori[fi]ca acest refuz al unei reacţii de p[ri]mă instanţă, nu ? Mai curînd ace[st] lucru eu cred că ar fi demn de a [fi] pus în discuţie...

M. U. : Acum, în ce priveşte calit[ă]ţile sau defectele popoarelor, aş vr[ea] să spun, în legătură cu ce se spusese

ÎNTRE PSIHOLOGIE, RELIGIE ȘI ISTORIE

Liviu Antonesei, că nu există popoare cu un cuantum de inteligență mult superior altor popoare, statistic vorbind, cuantumul de inteligență este practic asemănător. De aceea cine-a spus că românii sînt „proști" sau că ei sînt „deștepți" era cu siguranță, el însuși, un prost!

D. P.: Observ că v-ați concentrat asupra ortodoxiei, lăsînd ca de la sine înțeleasă latinitatea poporului român. Or, vreau să vă reamintesc că, cel puțin pentru Nae Ionescu și Cioran, această latinitate este o prejudecată...

M. U.: Știu la ce te referi, dar, cel puțin prin limbă, putem admite că facem parte din grupa popoarelor latine. În ce privește „puritatea rasei", nu e nevoie să mai insistăm. Dacă nemții mai sînt puri acuma... dar vorbesc limba germană. Cum noi vorbim româna, care este o limbă neolatină. Deci, putem admite latinitatea fără discuții. Altă chestiune mi se pare interesantă: se tot spune că lunga noastră conviețuire cu turcii ne-ar fi făcut rău, că sîntem înapoiați pentru că am stat două secole sub turci. Dar iată că turcii sînt înaintea noastră! Am moștenit, cică, lenea de la turci, dar se pare că turcii sînt ceva mai harnici.

● *La începutul războiului turcii erau în urma noastră* ●

Al. D.: După cîte știu, la începutul celui de-al doilea război, turcii nu erau înaintea noastră, ba dimpotrivă.

M. U.: Bineînțeles, dar la ora actuală turcii aparțin unei țări europene. Și asta pentru că, în ultima jumătate de veac, ei s-au străduit, cu mari dificultăți, să pună bazele unei democrații, pe cînd noi...

D. P.: Vă reamintesc un lucru interesant — la un moment dat, prietenul nostru Dan Alexe lansase undeva această teză, teză pentru care a avut și unele necazuri, anume că noi am ratat istoria neislamizîndu-ne! Ha, ha, ha!

V. G.: Revenind la ortodoxie și la virtuțile ei formatoare sau deformatoare, în ceea ce privește sufletul poporului nostru, cred că ar fi bine să amintim de succesul pe care l-a avut, în spațiul nostru cultural, un curent monahal, anume isihasmul. Isihasmul, care e o respingere, nu tare, dar o respingere a comunității, o retragere a călugărului în singurătate și în practicarea de către el a unor operații precum oratio mentis, „rugăciunea inimii", „rugăciunea lui Christos"...

D. P.: Și pranayama...

V. G.: Da, și pranayama, de acord. De altfel, aceste practici au și fost comparate cu cele yoghine. Interesant este altceva, anume că isihasmul vine de la hesychia, care în grecește înseamnă liniște. Iată că, încă din secolul al XIV-lea, cînd a fost prima ceartă în chestiunea isihasmului, și apoi în secolul al XVIII-lea cînd, cu Vasile de la Poiana Mare și Paisie, isihasmul a avut momentul lui de maximă înflorire, iată că, încă de pe vremea aceea, noi aveam o anume predilecție către liniște... Iar liniștea a fost sloganul și promisiunea fermă a feseniștilor. Mă rog, concluzii se pot trage. Acum....

L. A.: Stai puțin, Valeriu Gherghel...

V. G.: Vreau să spun că...

● *Fesenismul provine din isihasm* ●

L. A.: Stai puțin, doar nu-i suspectezi pe feseniști că provin din mișcarea isihastă?

V. G.: Bineînțeles că nu. Eu suspectez însă că aceste practici au avut la succes și că au influențat un anume fel de a fi al nostru. De ce în Imperiul Bizantin isihasmul a fost un fel de erezie, iar la noi, a fost tolerat și a dus la ce? La un fel de individualism...

D. P.: Crezi că a avut un asemenea impact social încît a putut să influențeze mentalitățile?

V. G.: Da cred că a avut un impact foarte mare.

D. P.: **Dar nu vine în contradicție izolaționismul pe care-l practicau monahii?**

V. G.: Dar ei chiar asta practicau și predicau, izolaționismul, un anume individualism.

D. P.: Bine, dar atunci nu putea fi o mișcare de masă, care să poată influența. Era totuși o mișcare de inițiere, care, ca orice fel de inițiere, era limitată la indivizi.

V. G.: Sînt de acord cu tine, numai că erau mulți, neașteptat de mulți acești indivizi.

D. P.: Cu asta sînt de acord, dar n-aș zice că putea să aibă un mare impact social. Eu știu că, pe de o parte, ortodoxia face caz de această notă specifică răsăritului, dar, pe de altă parte, o și ocultează. Un prieten de-al nostru, care voia să facă un studiu pe această temă, s-a dus la Mitropolie, la bibliotecă, și a solicitat bibliografie. Iar părintele bibliotecar i-a spus că deja noi am făcut o mare greșeală vorbind Occidentului despre asemenea lucruri și că, dimpotrivă, nu trebuie să le mai popularizăm, ci să le ocultăm.

V. G.: Ciudat, eu îmi amintesc că Părintele Dumitru Stăniloae are un studiu publicat în **Filocalie**, studiu ce-a fost tradus în franceză de regretatul părinte Nicolae Steihardt...

D. P.: Nu cred că putem discuta comparativ pe Părintele Stăniloae cu un oarecare părinte bibliotecar...

L. A.: **Eu altceva am înțeles din ceea ce a spus Valeriu Gherghel, anume că el explică apariția isihasmului și, în același timp, un fenomen contemporan, succesul FSN-ului în alegeri, printr-o anume vocație a liniștii pe care ar avea-o acest popor. Am înțeles eu bine?**

V. G.: Da, o predilecție pentru valorile liniștii...

● *O vocație pentru pasivitate și retragere* ●

M. U.: Eu aș spune, mai degrabă, o înclinație pentru pasivitate.

Al. D.: O tendință de retragere.

D. P.: De ce nu spunem cuvîntul consacrat? Adică, fatalitate.

Fl. C.: Dacă-mi permiteți, aici, o scurtă intervenție. Într-o discuție pe care am avut-o cu Françoise Thom, ea a explicat că este vorba aici de noul set de clișee și de elemente ale limbii de lemn generate de către a doua echipă comunistă din Rusia și perpetuată la noi, centrată pe noi imagini de tipul „consens", „liniște", „calm", „pace", etc., a căror motivație politică, evidentă pentru orice om cît de cît atent, este nevoie de a conserva structurile vechi. În această problemă o susțin integral pe Françoise Thom. Clișeul electoral cu „nevoia de liniște" — las' că explică foarte bine originea intelectuală și mentală a întregii ideologii a **Frontului**, care este subsecventă **perestroikăi** rusești — nu este decît un efect al acestei noi limbi de lemn și n-are nici o legătură cu isihasmul.

L. A.: Eu am fost atent la ceea ce a spus Valeriu. El a explicat relativul succes al isihasmului și relativul succes al acestui tip de discurs prin anumite trăsături structurale ale acestui popor, datorită cărora aceste „chemări la liniște" au avut efect. Ceea ce, de pildă, în Polonia, în Ungaria, chiar în Bulgaria nu s-a petrecut.

Al. D.: Trebuie să fim foarte atenți, pentru că, dezvoltînd această teză a „propensiunii spre liniște", riscăm să susținem, de fapt, chiar „ideologia" **Frontului**...

L. A.: Dar noi nu susținem nimic, noi încercăm numai să explicăm niște fenomene, fie istorice, fie contemporane nouă!

Al. C.: Numai o clipă, vă rog! Sloganul electoral fesenist este, totuși, o combinație între clișeele limbii de lemn a „noului val" comunist — sau post-comunist — din Est și unul din sloganurile socialiste franceze. Lozinca „la force tranquille" și simbolul ca atare au fost împrumutate de acolo. Este limpede că este vorba de o încercare de a combina și de a eufemiza o anume simbolistică, un anume limbaj.

L. A.: Nu știu dacă vă mai amintiți, dar **Frontul** nu a fost singurul partid care a făcut apel la liniște. Unul din cele mai reușite afișe publicitare din campania electorală a fost unul al liberalilor, iar pe el apărea formula: „PNL — forța liniștii, forța rațiunii"...

Al. C.: Și de unde revenea Dl. Cîmpeanu? Nu tot din Franța?

D. P.: Dar să nu sărim chiar așa, de la isihasm la **Front**, fie și din motivul că riscăm să înnobilăm **Frontul**, ceea ce nu e cazul! Sigur, am putea vorbi, cum spunea Liviu Antonesei, de un anumit fond de predispoziții pe care s-a grefat această pseudo-ideologie a **Frontului**, asta e adevărat, dar atunci, haideți să plecăm, dacă tot vorbim de modul cum se comportă pînă la urmă poporul român, de la felul în care s-a comportat după evenimentele din 1989. Asta este interesant. Pe de altă parte, această predispoziție sau dorința de liniște este contrazisă mereu de ceea ce se întîmplă. Nu e nici un fel de liniște, nicăieri. Dimpotrivă, sînt tot felul de surse de bruiaj, de n-ar fi decît chiolhanurile ce se petrec peste tot. Nu? Pe urmă, de n-ar fi decît tot ce se întîmplă în presă. Nu văd nici un fel de liniște, nicăieri. Și nici măcar dorința efectivă de a plonja în liniște...

● *Era o liniște pe vremea lui Ceaușescu* ●

L. A.: **Eu aș zice că nici nu e chiar așa de rău că aceste apeluri la liniște nu au avut efect. Pentru că, dacă ar fi avut efectul scontat, nu am fi fost nici măcar unde, cu chiu cu vai, am ajuns astăzi...**

D. P.: **Păi, ne-am fi comportat ca sub Ceaușescu, cînd era liniște, nu? Atunci era, cu prețul pe care îl știm, dar era o liniște!**

D. N. Z.: **Aș spune că liniștea aceasta are două explicații, două surse. Pe de o parte, cei care ajung la putere au tot interesul să instaureze liniștea, dar mai există o altă explicație care ne readuce la latinitate. În momentele de tensiune socială, românul se manifestă foarte violent, iar apoi, automat se impune un fel de fază de recuperare...**

D. P. Un fel de decompresiune. Da. Da.

D. N. Z.: Există și argumente de ordin istoric în această privință. S-a văzut la Grivița sau la Mărășești... momente de descărcare extrem de energică...

Al. C.: Aproape un fel de isterie, extrem de violentă...

D. N. Z.: Da, exact.

Al. C.: Însă un fenomen, mai degrabă, punctual.

L. A.: Ajungem aici la una din trăsăturile puse în lumină de mai toate cărțile ce s-au ocupat de „psihologia poporului român". Se spune acolo că românii sînt blînzi, pașnici, neagresivi etc. Acestea sînt niște clișee ce funcționează perfect, le găsim în mai toate manualele de istorie, de pildă...

D. P.: Inclusiv, de exemplu, în discursul lui Kogălniceanu către Al. I. Cuza...

L. A.: Perfect. Dar vi se pare că se poate vorbi, la modul serios, despre așa ceva? De pildă, ceea ce s-a întîmplat în decembrie 1989 mi se pare departe de a exprima o vocație pentru blîndețe... Sau Tîrgu Mureșul... Sau evenimentele din iunie 1990...

Al. C.: Mai curînd le-am putea discuta pe cele două din urmă, pentru că în decembrie 1989...

D. N. Z.: Da, era un fel de situație excepțională...

L. A.: Situație excepțională sau nu, dar nu știu cum să spun... și cei care trăgeau și cei în care au tras erau tot români. Și erau departe de a fi blînzi — și unii și ceilalți...

Al. D.: Da, numai că de o parte lucra un scenariu, iar de cealaltă parte lucra instinctul.

M. U.: Chestiunea asta cu violența... Îmi amintesc că vorbeam despre Sadoveanu cu Dl. Zaharaia. Cărțile lui Sadoveanu sînt pline de o violență extremă...

D. N. Z.: Cele din prima fază...

● *Cărțile lui Sadoveanu sînt cele mai violente din literatura română* ●

M. U.: **Da, cărțile lui Sadoveanu sînt cele mai violente din istoria literaturii române.**

D. N. Z.: Se verifică și ceea ce spuneam eu mai înainte. După faza aceasta, în care a avut predilecție pentru scene de violență cumplită, au urmat scrierile unde încropește atmosfera unui spațiu de odihnă universală...

D. P.: Ceea ce-am putea numi somnolență. E interesant să ne reamintim că și în poezia mai veche a Blandianei apărea această somnolență, ca să zic așa, vegetală...

V. G.: „Sîntem un popor vegetal".

D. P.: Da, exact. Dar atunci ar trebui să fim de competența ecologiștilor! Oricum este demn de reținut că momentele de violență sînt urmate de o lungă somnolență, de **somnolența întru istorie**, dacă-mi permiteți să folosesc sintagme consacrate...

M. U.: Înainte de Revoluție, eu fiind în exil, nici nu mai foloseam noțiunea de popor român. Spuneam populație. Mai ales cu ocazia ultimului Congres comunist, multă lume de acolo, din America, ezita să mai spună popor român sau națiune română. Spuneau, pur și simplu, populație.

V. G.: Probabil că, în Franța, se spunea **populace**...

D. N. Z.: Cred că s-a conturat o concluzie a propos de trăsăturile poporului român, această manifestare la extreme.

D. P.: Da, dar nu echilibrată.

D. N. Z.: Nu echilibrată, într-adevăr.

L. A.: Ar fi vorba de o lungă somnolență, spartă, din cînd în cînd, de niște pusee de viață istorică...

Al. C.: **Ați dat exemplul zilelor din decembrie. Vreau să corectăm o imagine ce mi se pare falsă. Nu, nu a fost vorba de o manifestare violentă. Ne-am fi așteptat, după tensiunea acumulată, după ura despre care credem că s-a strîns în noi, în populație, împotriva lui Ceaușescu, împotriva regimului, împotriva Securității, ne-am fi putut aștepta, deci, la o izbucnire de violență, chiar de violență oarbă, or aceasta nu s-a produs.**

● *Revoluția nu a fost urmată de teroare* ●

D. P.: Într-adevăr, la noi, Revoluția n-a fost urmată de Teroarea revoluționară...

D. N. Z.: Totuși, dacă vă amintiți, atunci, în decembrie, au fost multe voci care cereau ca Ceaușescu și ceilalți să fie aduși, să fie judecați de mulțime...

Al. C.: Aici e vorba de manipularea televizată a afacerii. S-a creat o stare de psihoză de grup, iar populația s-a fixat pe cuplul prezidențial și a cerut sacrificiul.

Al. D.: E vorba și de altceva. Atît timp cît toți spuneau: „dom'le, de-ar muri odată ăștia, de-ar muri odată" s-a trăit într-o așteptare permanentă a acestei morți. În momentul în care ea tindea să devină cît de cît palpabilă, firește că toată lumea s-a proiectat pe ea.

L. A.: S-a proiectat sau a fost proiectată? Asta este una din marile probleme ridicate de evenimentele din decembrie 1989, iar cît ea nu va fi însoțită de un răspuns, nu vom ști mare lucru din ce s-a întîmplat atunci...

D. P.: **Îmi amintesc că eu, cînd am început să protestez, am început chiar cu această temă, că nu e Ceaușescu singurul vinovat și că e mult mai ușor să-l omori pe Ceaușescu decît să distrugi sistemul pus în operă de el. Bun, acum am scăpat de Ceaușescu, într-un fel penibil e adevărat, dar ne confruntăm cu ce-a rămas, cu întreaga structură, cu sistemul lui, care e departe de a da înapoi, chiar dacă e ușor zdruncinat de unele voci. De acord, dacă am aplicat termenul Revoluție, trebuie să acceptăm implicit Teroarea subsecventă, căci e demonstrat istoric — orice Revoluție a fost urmată de Teroare. Nu am făcut acest lucru. Au fost voci, la început, care au spus: „Domnule, facem o teroare blîndă", sub forma unor epurări. S-a încercat ici-colo cîte ceva, după care vechile structuri s-au refăcut. Iar cînd vorbim de structuri și de instituții, vorbim de fapt de indivizii ce le populează.**

(Va urma)

Dezbatere moderată de
Liviu ANTONESEI

Maladia neantului valah

1. „Sub această tulburare a minții de a nu făptui sau de a nu mai vroi să-ți dai determinații lumești, pare a sta orice conștiință superioară în lumea indiană" (Constantin Noica, Șase maladii ale spiritului contemporan, București, 1978, p. 83).

2. „...pentru atodetia tipică a Chinei de altădată (în contrast cu ahoretia tipică a Indiei) știutorul ordinei și al ceremonialului avea să păstreze statornic un caracter sacerdotal" (id., p. 105).

3. „...ahoretia ar putea fi principala maladivitate clasică românească. Este o maladie a lucidității, iar poporul ca și omul de aci par lucizi și trezi ; este una care nu refuză, orbește, sensurile generale..." (id., p. 161).

4. „Nimic din toate cîte faci să nu ți se pară de preț..." (Thomas a Kempis, De imitatione Christi, 3, IV, 3).

5. „...eu, un nevrednic păcătos, praf și cenușă" (id., 4, IV, 1).

*

A. Toate semințiile indură, se pare, cîte o maladie. Spiritul indian este *ahoretic*, cultivînd un refuz al faptei, despre care s-a scris adesea. În schimb, spiritul chinez anulează prin ceremonial insul, fiind, cu denominația lui Constantin Noica, atins de *atodetie.* Nu atît „persoana" contează cît relațiile (strict codificate de un Confucius, spre pildă) dintre indivizi. Sub greutatea ceremonialului, a gestului devenit ritual, insul se pierde. Ce-i drept, o anume „atodetie" ar putea fi identificată și în cazul spiritului indian. Atîta vreme cît sufletul individual își caută cu înfrigurare limanul, topirea în sufletul general (Brahman), maladia în cauză nu poate fi străină acestui neam. Dar pentru a te cufunda în Absolut, trebuie ca acest Absolut să aibă o fermă existență în conștiința celui care tînjește după El.

B. Aș aminti un fapt nesemnalat, am impresia, de Noica. Între cele două maladii (refuz al faptei, dispreț sau indiferență față de ins) există o subterană legătură. Una pare a-și avea obîrșia în cealaltă. Ahoretia tinde mereu să-și asocieze atodetia. Acest fapt „de contaminare" poate fi ilustrat și cu cărțile indiene pe masă. *Upanishadele* sînt un imn dedicat Absolutului, o lamentație a insului exprimînd un anume sentiment al exilului.

M-aș opri însă la citatele numerotate 4 și 5, extrase din celebra *Imitatio christi* atribuită în cele din urmă, după o atentă cercetare filologică (autorul nu și-a semnat lucrarea, diminuîndu-și fapta și disprețuindu-se pe sine !), starețului obștii augustine din mănăstirea Sf. Agnes, Thomas a Kempis (pentru că era născut la Kempen în Rhenania).

În *De imitatione Christi* deprecierea faptei este vădită. Mai mult, însăși comunitatea și, implicit, comuniunea sînt privite în chip negativ. Desfacerea din legăturile pămîntești implică, în viziunea marelui mistic, o îndepărtare de *celălalt* (tăcerii, de pildă, îi sînt consacrate multe rînduri : „Aș vrea ca de multe ori să fi tăcut și să nu mă fi găsit printre oameni", 1, X, 1). Numai relația *verticală* cu Divinitatea este cultivată. Această exaltare a izolării, a sfărîmării raporturilor cu „aproapele", a provocat, fapt oarecum firesc, reacții adverse, unele mergînd pînă la îndemnul de a *nu citi* faimosul opuscul. Aș mai face adaos o observație : exaltarea Absolutului este intreprinsă mereu de către Thomas a Kempis în detrimentul insului, mai exact a propriei persoane. Aceasta se consideră „praf și cenușă" *(pulvis et cinis),* ceva care nu valorează *nimic (nihil sum !).* Însă în chiar momentul în care diminuarea e maximă, individul devenind un *zero,* o ființă golită de orice urmă de pămîntesc (un loc vacant", ca să spun așa), el devine „vasul" primitor de Dumnezeu. Paradoxul e strălucitor : insul, devenit *nimic,* Absolutul se instalează în acest nimic, transfigurîndu-l ; individul e strivit și totodată mîntuit de General (ca să folosesc terminologia lui Noica) : „O, ce greutate nemarginita ! O, ce mare fără țărmuri, în care nu mai gasesc din mine nimic" (3, XIV, 3) Nimicul cuprinde (fiind la rîndu-i cuprins) Infinitul. *Atodetia* ca refuz, alungare și părăsire de sine devine dintr-o dată prilej de „exaltare" a Sinelui ! Această dialectică stranie (destul de cunoscută, de altfel, în scrierile misticilor) nu este posibilă însă decît în prezența conștientă a Transcendenței. A-l „urma pe Christos" va să zică pînă la urmă a te lăsa (în) locuit de Christos. Cel care se plînge că nu-i altceva decît „un nimic și iarăși nimic" (3, XIV, 3) este, de fapt, cuprinzătorul Absolutului.

●

C. *Ahoretia* ca maladie nu tocmai fastă a spiritului valah este de mult o evidență. Lipsa apetitului pentru faptă, retragerea frecventă din istorie sînt defecte comentate și de un Drăghicescu și de Motru și de Cioran (în mereu actuala *Schimbare la față a României ;* un singur exemplu : „Nu există popor în lume care să facă o virtute din faptul de a nu munci. În România, tipul omului inteligent și unanim simpatizat este chiulangiul sistematic", (p. 72 din ediția a doua a lucrării, tipărită la editura „Humanitas" în 1990). Această pasivitate a favorizat probabil înflorirea curentului *isihast,* care presupune și izolarea și „individualism" și acea rupere de comunitate, reproșată unui Thomas a Kempis odinioară. Isihasmul a prins tocmai prin această predispoziție a „sufletului locului" *(Raumseele),* ca să folosesc o sintagmă consacrată de către morfologii culturii. Exodul din lume a fost ispita dintotdeauna a românului. Sa nu uităm însă că ahoretia se însoțește de obicei cu una din formele atodetiei, maladie desemnînd indiferența față de individ. Gregarismul despre care s-a vorbit ca fiind unul dintre defectele neamului nostru tocmai asta înseamnă. Comunitatea presupune persoane, pe cînd gregarismul aduce mult cu gesturile dictate de un rețetar confucianist. Individul este anulat de ceremonialul care în loc să transforme mulțimea într-o comunitate o atomizează. Persoana e liberă, pe cînd individul gregar stă sub apăsarea tiranică a unor ritualuri indigene. Fatalismul care ar defini psihologia poporului român nu vine dintr-o înțelegere a Absolutului (pe care îl rarefiază prin așa-numitul „creștinism cosmic") ci din despotismul unor cutume seculare. Exact acest fapt îmi pare curios : maladiile amintite presupun o credință puternică într-o Transcendență. În schimb, credința românului este difuză : „Creștinismul nostru e pastoral și, într-un anumit sens, neistoric. El se desfășoară ce e drept pe un plan colectiv : dar nu stimulează și nu determină un sens ascendent

al comunității. N-are nimic gotic religiozitatea autohtonă. În ea predomină cenușiul picturii bizantine ; sufletul nostru religios se îmbracă în culori afumate...". (Cioran, p. 80).

Dacă gregarismul ne apropie de spiritualitatea chineză, scepticismul în fața realităților de ordin general ne aduce în preajma spiritului anglo-saxon. Este încă o curiozitate a psihismului nostru, pe care o vom discuta mai pe îndelete altă dată...

V. G.

Și despre smerenie

Nu sînt doar un individ, sînt o persoană. Ca individ pot să fiu înfrînt, ca persoană — nu. Ca individ pot triumfa, ca persoană mă încredințez puterii triumfătoare a Duhului. Ca individ pot să fiu modest și demn, ca persoană — smerit. Modestia ține de planul etic, smerenia de planul metafizic abisal al omului. Demnitatea te face să pretinzi a fi respectat ca individ, în drepturile tale sociale, politice, naționale, confesionale. Smerenia îți cere să te lepezi de indivualitatea ta, să nu pretinzi nici un drept, să te încredințezi cu totul lui Dumnezeu, să devii nepătimitor.

Individul raționează, demonstrează, se organizează politic și social, respectă carte și instituții, își acordă o demnitate lumească și veghează ca ea să nu-i fie încălcată. Bunăstarea este pentru el o dovadă a succesului spiritual, siguranța o cerință imperioasă a continuității demersurilor sale etice.

Individul vrea să verifice totul, să nu admită nimic fără controlul său, să nu creadă fără dovezi și cîștig. El se raportează direct la Dumnezeu, face bilanțul relațiilor cu El și admite sau nu continuarea raportului. Accentul în acest raport cade pe om, nu pe Dumnezeu, pe individ, nu pe colectivitate, pe conștiință nu pe transcenderea ei, pe înțelegere nu pe har, pe înfăptuire (operă) nu pe diafanizare.

Persoana are însă o demnitate implicită, rezultînd din respectul pentru partea ei abisală, de dincolo de individualitate și, dacă încălcarea drepturilor politice, sociale, confesionale, o poate face să sufere, ea suferă ca individualitate, dar demnitatea ei ca persoană poate rămîne neatinsă. Persoana știe că nu-și poate întemeia credința, comportarea pe raționamente, pe demonstrații. Ea simte, dacă nu știe, că mintea e mai mult decît raționalitatea, sufletul mai mult decît atenția și darurile obținute de la divinitate, spiritul mai mult decît o transcendere a mundanului.

Pentru persoana lumea e o taină, venirea în lume, relația cu divinul la fel. Persoana, tocmai pentru că nu respinge darurile celei mai acute înțelepciuni, știe că a nu recunoaște o limită raționalității și drepturilor individuale e a nu folosi, de fapt, aceste daruri pe care se bazează atît de frecvent individul. Persoana se avîntă cu mintea spirituală pînă la a cerceta secretele Treimii și nu face decît să dea dovadă de o mare și sănătoasă întrebuințare a facultăților sale cînd, în fața tainelor se oprește și le recunoaște ca taine, ca realități spirituale care depășesc omul și trebuie acceptate așa cum a decis revelația sau ceea ce se bazează pe revelație.

De aceea, cel ce se respectă ca persoană și nu ca individ, va putea fi considerat indiferent la instituții, organizații, carte și legi și neaderent la civilizație. Suferința nedreptății va fi luată la acesta drept lașitate, lipsă de spirit civic, tembelism chiar sau „retragere din istorie". Toleranța lui socială, politică și națională va fi considerată prostie și, mai grav, nesolidaritate etnică, lipsă de patriotism, egoism. Toleranța lui religioasă va fi luată drept indiferentism, lipsa de prozelism răceală, suportarea corupției clerului drept necredincioșie și aprobare a coruptibilității în general.

Individul se va afirma și în domeniul religios. Va fi un enoriaș zelos, va citi poate zilnic Biblia, va cunoaște din ea pasaje întregi pe dinafară, va fi activ și onorabil ca membru al comunității. De obicei va învinge prin erudiție în discuțiile cu persoana, prin argumente, prin demonstrații. Persoana este de obicei mai stîngace, nu citește cu tenacitate Biblia și n-o studiază metodic, o știe dar nu poate furniza citate pe capitole și versete, trăiește textul mai mult decît îl analizează și decît îl aprofundează discursiv. Mai mult, s-ar putea să recunoască superioritatea individului, să-l admire și să-și recunoască prostia, admițînd totuși că mintea sa este în inimă, că în rest se încredințează lui Dumnezeu.

Și atunci individul, sigur ca totdeauna de altfel, pe superioritatea lui, inclusiv cea religioasă, va veni chiar de peste mări și țări să lumineze pe biata persoană. O va învăța democrația, pe care el nu este obligat s-o respecte cînd interesele sînt presante și cîștigurile mari, o va învăța civism și-i va exporta civilizație, și nu în ultimul rînd o va catehiza. Considerînd persoana în stare semisălbatică, vor veni misiuni de evanghelizare, care vor spune poporului cine a fost și ce-a spus Iisus; aceste misiuni vor aduce Biblii protestante și vor mișca mulțimi pe stadioane pentru a vindeca pe orbi, șchiopi, surzi, paralitici, etc. Se va urla în megafoane prezentîndu-l pe Hristos ca pe-o marcă de săpun, se va face un circ grotesc cu „haleluia". un zdrahon cu mutră între boxer și cîrnățar va soma „Sfîntul Spirit" să apară și să vindece, și nu va vindeca pe nimeni deși o reclamă aproape obscentă se va face. Iar bietele persoane, venite cu greu și cu cheltuială să se vindece, pleacă triste și dezamăgite, dar măcar învață că, dacă ele n-ar putea încerca să înșele pe nimeni, mai ales cînd e vorba de cele sfinte, indivizi, care-și spun supercivilizați și supercredincioși, pot și-o fac mereu. Pleacă triste și învață să-și prețuiască hulita și necăjita ortodoxie. Și văd că au fost luate drept sălbatice, primitive, înapoiate. Și, ca de obicei, nu se revoltă, nu înjură, se învinovățesc tot pe ele de prea puțină credință, din moment ce au fost în stare să se lase amăgite de oameni fără rușine, de indivizi care au în vasalitate „Sfîntul Spirit", pe care-l pun la treabă în numere de bîlci. Și rămîn în, credința lor strămoșească, știută cu inima, mult-puțină cîtă este. Și în sărăcia lor. Pentru că pe stadion li se cerea să creadă și vor cîștiga mașini și sume mari de bani, X sau Y din Detroit sau New York. Și vor continua să nu-și exporte credința ca fiind cea mai bună, și vor accepta chiar disprețul. Și vor spune de cei care se trec la catolicism sau protestantism: „Treaba lor", și vor continua să rămînă săraci și disprețuiți și ortodocși, considerînd, dintr-o obscură și minunată solidaritate cu taina din lăuntru, nu printr-un raționament teologal, că așa este bine și drept și frumos. Și că abjurările sînt efemeride, că poporul va rămîne mai departe ortodox, fiindcă va rămîne popor și va avea o țară ca o moștenire a Domnului.

Nicolae IONEL

cronica literară

Modestia agresivă

Puține cărți au avut darul de a irita critica profesionistă precum acest **Nu** al lui Eugen Ionescu din 1934. Nemăsurată vanitate! a conchis grăbit Pompiliu Constantinescu. Cabotinism și rea credință! i-a ținut isonul Șerban Cioculescu. Simplă zbenguială a inteligenței! a întărit Vladimir Streinu. Să convenim că „enormitățile" costite de autor stricau somnul multora. Căci el nu se mulțumea să conteste cîteva dintre valorile consacrate ale momentului (Arghezi, Ion Barbu, Camil Petrescu), ci punea în cauză actul critic însuși. Tot ceea ce păruse pînă atunci de la sine înțeles și, în orice caz, necontroversabil în critică se vedea, deodată pus sub semnul întrebării. În primul rînd obiectivitatea criteriilor cu care operează criticul și, mergînd mai departe, temeinicia judecăților de valoare. Care meseriaș ar rămîne indiferent văzînd cum sînt năruite fundamentele propriei îndeletniciri? Cine și-ar vedea mai departe de treburi, cînd, alături, un june fără operă calcă în picioare prestigiul greu cîștigat al breslei? Și, apoi, tonul lui Eugen Ionescu era scandalos de neprotocolar. În scurta istorie a criticii românești se rostiseră destule afirmații grave, însă, exceptîndu-l pe Maiorescu din primii ani, puțini avuseseră neprevederea de a fi atît de radicali și de lipsiți de echivoc, de necenzurați în expresie și de agresivi. Că era și o doză bună de teribilism în nonșalantele fraze ionesciene, nu încape îndoială. Dar fără această superbie, ce nici măcar nu-i stătea rău, cartea ar fi fost cu siguranță insuportabilă. Teatralismul, ușoara frivolitate reușesc să atenueze dimensiunea ei tragică, sugerînd mobiluri mai aproape de măsura comună, bunăoară dorința notorietății. Dacă Ionescu neagă, sfidează doar pentru a cîștiga notorietate, dacă se joacă cu vorbele, atunci n-avem de ce ne îngrijora. E suficient să-l tragem de urechi și, recunoscîndu-i inteligența, să-l avertizăm că a sărit calul. Dar dacă Ionescu nu se joacă? Dacă paginile volumului sînt mărturia unei experiențe intelectuale autentice? O asemenea eventualitate a fost respinsă din capul locului de comentatori. Doar Mircea Vulcănescu a avut tăria de a depăși aparențele de gratuitate, cîntărind cu seriozitate propozițiile incomodului autor, considerînd, în răspăr cu opinia generală, că „negativismul critic al lui Eugen Ionescu" reprezintă, de fapt, „o maieutică a actului cu adevărat critic, o asceză, încercată de autor prin întoarcerea reflexivă asupra mobilelor care-l împing la această operație". Opinia comună a continuat, totuși, să se hrănească din celălalt punct de vedere, infinit mai confortabil, minimalizînd semnificațiile acestei cărți ce ar fi trebuit să însemne o dată în dialectica gîndirii critice de la noi, tratînd-o ca pe o curiozitate, ba chiar ca pe o eroare.

Adevărul e că prea sînt numeroase prejudecățile ce dau tărie actului critic și prea grea despărțirea de ele, ca să primim cu inima ușoară concluziile lui Eugen Ionescu. Căci, de ni le-am însuși, ce mai rămîne din „magistratura criticii"? Sau din proverbiala „autoritate" a acesteia? Și cine mai e dispus a lua în serios o activitate întemeiată pe criterii fundamental subiective, iar simulînd obiectivitatea? Orgoliul ne împiedică să acceptăm că nimic nu îndreptățește pretențiile noastre de obiectivitate. Și chiar dacă îndoielile ne macină intimitatea, ne scuturăm de ele ori de cîte ori ne pregătim a ieși în lume, căreia ținem morțiș a-i arăta un chip senin, imperturbabil. Este aici una dintre marile ipocrizii ale criticului, deprins de mic a plăti tribut convenționalei imagini publice, constrîns de „rigorile" profesiunii a nu fi niciodată sincer pînă la capăt, mințind chiar pînă și atunci cînd face apologia sincerității. Critica a presupus întotdeauna o sinceritate limitată. Gîndită ca mijloc de influențare, servitute ce a intrat de acum în sînge, ea cenzurează aproape din reflex subiectivitatea, lăsînd liberă trecere doar afirmațiilor așa-zicînd convenabile, interzicîndu-le pe acelea capabile a-i perita audiența. Pare de necrezut și, totuși, criticii care au respins necondiționat volumul **Nu** împărtășeau și ei ideea inaccesibilității valorilor absolute aflată la originea demersului lui Eugen Ionescu. Numai că refuzau a împărtăși și consecințele ei, perpetuînd iluzia obiectivității propriului act de judecare. Pînă și Șerban Cioculescu făcuse clare declarații de relativism. Ceea ce nu l-a împiedicat să pretindă că mai tînărul său confrate debitează enormități. În realitate, enormitățile curgeau dinspre adversarii lui Eugen Ionescu, speriați de ușurința cu care poate fi ruinată fortăreața criticii. Pericolul le-a legat ochii. Au ignorat deci rigoarea raționamentului, parcă temîndu-se ca nu cumva atenta lui urmărire să-i converteascǎ, și au inventat vicii de procedură, minimalizatoare motivări secrete, recurgînd la toate armele în stare să discrediteze: inclusiv la argumentul autorității. Mai ales această sistematică ocolire a esenței și cantonarea în amănuntele presupuse a fi compromițătoare îi trădează. Nimeni nu a catadixit să-i contraargumenteze autorului, ajutîndu-l astfel a ieși din „eroare". Nici măcar cele două cronici antitetice ale romanului lui Mircea Eliade n-au stimulat apetitul pentru demonstrație al cronicarilor. Or, o asemenea probă concretă obligă. Trecerea cu vederea e departe de a o anula. Indiferent dacă ne place sau nu, semnul de întrebare așezat de Eugen Ionescu asupra actului critic rămîne intact și ea îl duce cu sine ca pe o inevitabilă povară. Chestiunea e dacă acest dubiu de fond coboară. Într-adevăr, critica, diminuîndu-i pînă la nerecunoaștere statura. Cîntarită prin lentila tradiției istorice, ea își pierde, incontestabil, atributele. Nu mai e o „instituție", o „instanță". Nu mai poate împărți dreptatea literară în stînga și în dreapta. Își pierde maiestatea, însă cîștigă în autenticitate. Ca și în literatură, și în critică vorbește o subiectivitate, care își face cunoscute impresiile, sugestiile, părerile. Criticul se exprimă pe sine, nu e purtătorul de cuvînt al adevărului. De aceea, critica, nu atît imaginea obiectului o înfățișează, cît pe a subiectului, a criticului adică. Numai în legătură cu el depune mărturii vrednice de atenție. Cine pretinde că citește critică pentru a ști dacă o carte e bună sau e proastă se înșeală: Citește critică pentru a afla cine e criticul.

Superbia cărții lui Eugen Ionescu e numai aparentă. De fapt, ea recunoaște cu umilință că e peste puterile criticului a da seamă de faptele altora, abia izbutind să raporteze propriile-i fapte. Această lucidă modestie a stimulat, totuși, mai degrabă blamul decît elogiul. Și mă tem că nici astăzi lucrurile nu stau cu totul altfel. Respectul pe care îl impune gloria mondială a dramaturgului Ionescu a atenuat pînă la indistincție obiecțiile. Și Cioculescu, și Streinu, și Pompiliu Constantinescu ar scrie, în viață fiind, cu totul altfel despre **Nu**. Dar mă îndoiesc că din sinceră convingere. Probabil că și contemporanii noștri preferă laudele convenționale pentru a nu-și strica, doamne ferește, reputația. Dar, în sinea lor, ireverențiosul Ionescu îi irită la culme și abia-și stăpînesc pornirea de a-l pune la colț pentru îndrăzneala de a fi încercat să coboare de pe soclu pe deținătoarea de adevăruri care este critica.

Al. DOBRESCU

Eugen Ionescu, **Nu**, Editura Humanitas, 1991.

Evadare din temniță

Povestirea lui Mircea Eliade. *Nouăsprezece trandafiri*, (Editura „Românul", București, 1991) a fost comentată mai degrabă negativ. Principalul defect ar consta, în versiunea lui Nicolae Manolescu, ca să dau un exemplu, în amestecul principial neviabil dintre narațiunea fantastică și parabola politică. Cea dintîi presupune concretețe. Parabola politică, în schimb, exige un regim mai abstract. În concluzie, *Nouăsprezece trandafiri* constituie un „gen hibrid". Aș avea două observații de făcut. Întîi că nu știu ce va să zică „gen hibrid". Astăzi genurile literare sunt aproape cu neputință de definit. Și am impresia, tocmai impuritatea lor e fertilă. Cît privește narațiunea fantastică și parabola politică nu sunt tocmai sigur de necompatibilitatea dintre ele. În al doilea rînd: nu găsesc că intenția lui Eliade a fost să ofere și o parabolă politică. Cîteva referințe de această natură există, nu zic ba, însă

numai în subsidiar. Politicul este mult estompat și autorul nu pare a pune preț pe acesta.

Florin Manolescu identifică, la rîndu-i, în textura narațiunii două „structuri": romanul popular (cu toate ingredientele sale: melodramă, cod enigmistic, acțiune de mistere sau, mai curat spus, „de tovărășii masonice și cărvunărești") și, alăturea, romanul „mitic, fantastic, esoteric". Și în acest caz aș proceda la două întîmpinări. *Prima*: *Nouăsprezece trandafiri* nu este, în chip rezolut, un *roman*, chit că așa l-a numit Mircea Handoca. Povestire da, poate nuvelă, roman însă cu nici un chip! A doua: nu-mi dau seama prea bine ce înseamnă „roman esoteric". Că Eliade rescrie un mit nu încape discuție. Dar sintagma „roman esoteric" îmi pare prea largă. Dar nu este, în fond, *esoterică* orice narațiune valabilă? Și nu aflăm trimiteri neted „esoterice" chiar în Balzac? Să ne gîndim numai la *Seraphita*...

Mai aproape de adevăr îmi par cei care au văzut aici o povestire cu cheie. Sau, mai bine spus, una cu (prea) multe chei. Sigur, intenția lui Eliade a fost să cifreze, să rătăcească. O mărturisește într-o notă din *Jurnal*. Din păcate, această „cifrare" i-a reușit, cu asupra de măsură chiar. Cei dedați la patima „simbologiei" se vor descurca greu. Dacă Eliade rescrie mitul lui Orfeu, intrăm în cîteva aporii. Eroul, un scriitor de succes, își petrece ajunul Crăciunului lui 1938 într-o cabană de lîngă Sibiu. E însoțit de actrița care ar fi trebuit să joace rolul lui Euridice dintr-o piesă a sa. Cum A.D.P. (inițialele personagiului) se află lîngă Euridice (printr-o identificare sugerată chiar de Eliade), am putea bănui că se află în infern. Se pare, totuși, că nu-i chiar așa. Spre dimineață, însetat, A.D.P. coboară în bucătăria cabanei și, în timp ce bea cu nesaț, privește pe geam. Din acel moment nu-și mai amintește nimic. Din „infernul" în care se află A.D.P. va fi expulzat. Dar întrebarea rămîne: unde s-a găsit, de fapt, în ajunul acelui Crăciun? În infern sau într-un loc privilegiat? Și este el într-adevăr un Orfeu, care o ucide pe Euridice prin uitare? Sunt mai multe aluzii care ar întări această supoziție. Însă o dată cu ea intrăm în cîteva contradicții...

În vizita pe care i-o fac cei doi tineri, Niculina și Laurian, fata este comparată de Eusebiu (secretarul Maestrului) cu o „maenadă" (grafia lui Eliade). Or, se știe că Orfeu a fost sfîșiat de menade. Coborîrea în infern este sugerată în cîteva rînduri. Întîi prin apropierea dintre Orfeu și Isus, produsă chiar de către A.D.P.: „le-ați spus că de-abia atunci ați înțeles cît de profundă și de semnificativă este asemănarea între Orfeu și Isus" (p. 20). Prin ce este *semnificativă* această asemănare? Poate tocmai prin discret comentata descindere a Mîntuitorului în iad. Una din Evangheliile apocrife, a lui Petru, face aluzie la ea. În plus, Niculina este comparată într-un rînd cu Circe, atunci cînd recită din Cîntul al X-lea al *Odiseei*. Cunoscătorii știu însă că în Cîntul următor Ulysse va coborî în infern, pentru a cere sfat profetului Tiresias. Cum vedem, toate aceste aluzii par a conduce la o identificare între A.D.P. și Orfeu. Și, în altă ordine, la o coborîre în iad.

Dar Eliade nu a observat numai mitul lui Orfeu. Povestirea îl „conține" și pe cel, cunoscut, al eroului care își pierde memoria. A.D.P. poate fi și acel personaj amnezic, despre care narează o legendă indiană sau una din poveștile cele mai interesante din gnosticism, *Povestea Perlei*. Dansul Niculinei din chiar prima lor întîlnire e și un exorcism menit a-l trezi pe captivul somnului și, implicit, al morții. A.D.P. va fi supus cîtorva exerciții avînd ca scop anamneza. Maestrul va fi „salvat" prin spectacol. Despre virtuțile artei teatrale vorbește pe larg Ieronim Thanase. Funcția ei este una soteriologică. Lumea tinde să devină o temniță uriașă și singurul mod de a ne salva de *teroarea Istoriei* este spectacolul. În această previziune am putea identifica „parabola politică", despre care scrie Nicolae Manolescu. Iată ce afirmă Ieronim: „Urmașii noștri, dacă nu vor reuși să descopere tehnicile de evadare și să utilizeze *libertatea absolută* (...) se vor considera *cu adevărat* captivi pe viață într-o temniță fără uși și fără ferestre..." (p. 178).

Pînă la fine A.D.P. își va recăpăta memoria. Împreună cu Niculina și Laurian va evada din timp. Însă cei trei nu-și pierd posibilitatea de a trimite semne ale existenței lor „dincolo". Periodic, Eusebiu (care este și naratorul acestor întîmplări sibiline) primește un buchet de 19 trandafiri, însoțit de un criptic bilet: „*As always*, A.D.P. *Remember*, Niculina, Laurian". Însă ce tîlc au cele 19 roze?

Abil camuflat, mesajul lui Eliade rămîne ambiguu pînă la capăt. Îi fericesc pe aceia care-l vor descifra.

Valeriu GHERGHEL

■ O lipsă de claritate este extrem de neliniștitoare ■

— Domnule Profesor, se spune că Havel n-a venit cu ideea răfuielii la putere, iar ungurii au încadrat întreaga securitate în poliția secretă, pentru a nu stîrni, cred, dispute și, din nou, răfuieli. La noi, unii lideri politici, în campania electorală trecută, au avut atitudini, vis-à-vis de acestea, rigide sau mult prea dure. Dvs. cum vedeți acum fosta securitate ? Considerați că problemele interetnice sînt, cu adevărat, probleme majore în România ?

— Referindu-mă la problema fostei securități, sigur, cea mai simplă și mai radicală atitudine ar fi aceea de a o considera în întregime vinovată de catastrofa morală a României de dinainte de revoluție. Dar, firește, securitatea care a fost o instituție extrem de complexă și numeroasă, nu trebuie judecată, după părerea mea, otova și în ansamblul ei. Securitatea a avut multe compartimente și multe sectoare. Nu toți cei din securitate sînt egal de vinovați pentru dezastrul țării. Apartenența la o asemenea instituție, cea mai represivă din istoria României, sigur, cum am spus mereu, este descalificantă. Nu e mai puțin adevărat că în securitate au fost torționari, dar și oameni care și-au făcut doar profesia : tehnicieni, experți în diferite domenii. Diferența dintre ei e foarte mare. Unii doar au profitat de pe urma statutului privilegiat care îl dădea instituția, alții pot fi asimilați cu criminalii de război. După părerea mea, defectul actualei politici față de fosta securitate nu constă atît în lipsa de măsuri concrete sau în faptul că n-au existat procese și răzbunări și pedepse, pentru unii dintre ei, ci într-o anumită lipsă de transparență și de sinceritate. Cu alte cuvinte, ceea ce trebuia făcut era să fie clarificată situația fiecărui membru din fosta securitate, să se vadă de ce unii au fost scoși la pensie iar alții au fost menținuți în diferitele structuri apărute după revoluție. Să se vadă de ce unii, extrem de puțini, au fost trimiși în procese și condamnați, iar alții nu au suferit nici un fel de pedeapsă pentru faptele lor. Era de ajuns ca noi toți să avem sentimentul că vinovații, persoanele vinovate din fosta securitate, și-au primit pedeapsă conformă cu faptele lor, iar nevinovații au fost lăsați în pace, ca să nu mai avem nici o pretenție și să ni se pară că lucrurile sînt pe drumul normal. Absența acestor măsuri elementare, încercarea de acoperire, de cocoloșire, prezența în S.R.I., în poliție, în armată, a unor oameni vinovați, știuți vinovați, și recunoscuți ca atare de opinia publică, este lucrul cel mai grav și care pătează, de fapt, credibilitatea instituțiilor respective. Nimeni nu putea să împiedice, era normal să fie așa, poliția să folosească o parte din cadrele de specialitate ale fostei securități, oameni specializați în acțiuni antiteroriste, în tot felul de asemenea lucruri, sau tehnicienii de acolo : electroniști, fizicieni, informaticieni, oameni probabil foarte buni în meseria lor. Totul era să fie foarte limpede. Lipsa de claritate este cea care este extrem de supărătoare și de neliniștitoare. Faptul că nu s-a procedat corect este dovedit astăzi. Este dovedit de permanenta iritare a populației împotriva supraviețuirii unora dintre vinovați, dar și de conștiința proastă, cum se spune, a instituțiilor cu pricina, cum ar fi S.R.I.-ul, confruntate, din cînd în cînd, cu crize interne foarte grave. Eu nu știu foarte exact ce s-a întîmplat în povestea Berevoiești, dar e limpede că există în S.R.I. oameni responsabili de distrugerea acelor arhive, indiferent de faptul că dl. Măgureanu a știut sau n-a știut de măsura pe care au luat-o. Și, iată, s-a consumat Berevoieștiul cu luni în urmă, toată presa a publicat materiale pe această temă, s-a făcut o comisie parlamentară, dl. Măgureanu a ținut un discurs și, din nou, nu se întîmplă nimic. A dispărut generalul Stan, într-un mod aproape clandestin. Am citit cîndva informații referitoare la dispariția lui de pe scena politică. Și cu asta basta. Nu s-a dat nici un comunicat oficial. Din nou, una din două : sau dl. Stan era vinovat și atunci trebuia să știm și noi de ce, sau nu este vinovat și atunci eliminarea lui nu este altceva decît o încercare de înșelare a opiniei publice. S-ar putea constitui, la un moment dat, un grup de apărători ai domnului Stan care să spună : „dacă dl. Stan ar fi fost vinovat, ar fi trebuit să ne spuneți, din moment ce nu ne-ați spus, înseamnă că nu este vinovat, ci este doar un țap ispășitor". Toate lucrurile astea arată, o dată mai mult, că lipsa de claritate este principala responsabilă de ce se întîmplă, de starea de spirit în raport cu fosta securitate și cu perpetuarea ei în organismele de după revoluție.

— Nu se întîmplă și ceva mai grav, care nu privește numai Securitatea, Poliția și S.R.I.-ul ? Datorită netransparenței, nu apare o culpabilizare continuă și perfect inutilă a populației ?

— Ea face parte dintr-o strategie, dintr-un joc politic — este foarte normal. Într-o mai veche polemică a mea cu Gabriel Liiceanu, spuneam că dacă e adevărat că toți sîntem vinovați, cum a afirmat Liiceanu, atunci eu, personal, mă simt ușurat și chiar inocent, pentru că îmi spune : e o fatalitate, tot poporul e vinovat, toți am fost slabi, atunci eu de ce-aș fi făcut excepție ? Sigur că tehnica aceasta, de a ne culpabiliza pe toți, nu are altă urmare decît aceea de a-i deculpabiliza pe vinovați.

■ Grav este că televiziunea nu mai este integral mincinoasă ■

— Această polemică, nu mai țin exact minte, are un an.

— Mai mult. E vorba de februarie-martie 1990.

— Vedeți că, recent, chiar televiziunea a simțit nevoia să reia problema vinovăției, într-un mod destul de curios ?!

— Și de data aceasta a fost o manipulare evidentă. În primul rînd, au fost chemați, laolaltă, oameni de foarte diferită condiție intelectuală și morală. Cu excepția lui Andrei Pleșu, care a spus cîteva lucruri extrem de pătrunzătoare pe tema asta, majoritatea celorlalți, printre ei oameni mai presus de orice bănuială morală, sau au spus banalități sau au întreținut confuzia. Ori, este o temă în care tocmai confuzia nu e permisă.

— Domnule Profesor, aici e un joc chiar mai subtil al Televiziunii, după părerea mea.

— Eu spun că Televiziunea română este foarte vinovată. Și am, în momentul de față un argument greu de respins. Și anume : televiziunea din timpul lui Ceaușescu era integral mincinoasă, nimeni din țara aceasta, nici Ceaușescu însuși, nu credea că ceea ce se spune la televiziune este adevărat.

— Asta-i o prezumție. De unde știți că Ceaușescu nu credea ?

— Sigur nu credea. Ceaușescu însuși era conștient de manipulările pe care le punea la cale și de faptul că totul era vorbă goală. Grav, în momentul de față, este că televiziunea nu mai este integral mincinoasă. Televiziunea strecoară, alături de minciuni, adevăruri, alături de adevăruri întregi, jumătăți de adevăruri, întreabă oameni care trebuie întrebați, alături de oameni pe care ar trebui să-i ocolească. Televiziunea amestecă persoane din categorii morale foarte diferite. Și atunci rămîne pe seama bietului spectator să discearnă. Or, el n-are cum să discearnă ; oricît ar fi de inteligent și de prevenit, n-o poate face pentru că-i lipsesc dovezile. Eu spun că cel mai periculos lucru nu este minciuna, ci jumătatea de adevăr. Minciuna totală nu înșeală pe nimeni, jumătatea de adevăr înșeală pe mulți.

— Astfel, confuzia și calomnia pot fi strecurate foarte ușor.

— Calomniatorii profesioniști sînt niște oameni care știu cum să calomnieze.

— Domnule Profesor, nu vi se pare simptomatic, iată, că, fără să ne fi propus, am ajuns la înșiruirea : Securitate, SRI, vinovăție, manipulare, Televiziune, confuzie ? S-au înlănțuit de la sine, fără să vrem noi !

— Sigur. Este un lanț foarte limpede. Pot să spun și o altă părere. De exemplu, eu nu sînt dintre cei foarte convinși că ascultarea telefoanelor sau deschiderea corespondenței mai sînt astăzi fenomene semnificative. Nu exclud, în principiu, faptul de a fi ascultați, unii dintre noi și din cînd în cînd, dar cred că, în general, este vorba de altceva. Este vorba de a lăsa impresia că sîntem ascultați. Eu nu văd de ce aș fi ascultat, cînd vorbesc la telefon, din moment ce exact același lucru le pot spune în presă, în discuțiile publice, și, uneori, chiar la radio și la televiziune. Ar fi o cheltuială inutilă. Singura explicație a acestei cheltuieli ar fi aceea de a exista o permanentă presiune asupra noastră, de fi convinși, încetul cu încetul, că totul este ca înainte, pentru a ni se reinculca teama de organul de ordine și SRI. Aceasta este o tehnică foarte eficace. Sînt foarte mulți oameni care s-au speriat, care-și tem slujbele, care încep să nu mai vorbească.

Am să vă dau un exemplu. Eu am cerut unui număr de experți în probleme economice, juridice și în finanțe să formeze o echipă pe care să mă pot sprijini în Partidul Alianței Civice. Am primit răspuns favorabil de la oameni foarte valoroși, tehnicieni remarcabili — unii dintre ei persoane cu funcții oficiale. I-am prevenit că aș dori, nu numai pentru a mă lăuda, dar pentru a da credit Partidului Alianței, să comunic numele acestor consilieri și mulți mi-au spus că participă cu plăcere și m-ajută, dar că refuză să li se dea numele. Își tem scaunele. Iată unul dintre efectele zvonului că sîntem ascultați ! Iată unul dintre efectele zvonului că ni se deschide corespondența ! E foarte greu de știut dacă eu primesc o scrisoare, după trei luni din Franța, pentru că mi-a fost deschisă sau pentru că e brambureală la Poștă. Brambureala e atît de evidentă, încît nu sînt sigur că mai e nevoie și de altă intervenție pentru ca scrisoarea să facă 90 de zile, între Paris și București.

■ Există mai multe securități, probabil ■

— Exact aici voiam să ajung. Voiam să afirm că nici măcar atît nu putem ști : cît e profesionism și cît e impostură ?!

— Sigur, e foarte greu de tras o linie !! E clar că, prăbușindu-se vechiul aparat de securitate, aparatul care funcționează acum, sub diverse firme, nu mai are profesionalitatea dinainte. Să nu uităm și altceva și anume că Securitatea de dinainte, ca să fie perfect eficientă, trebuia să îndeplinească două condiții elementare : să aibă deplină putere în privința operațiunilor ei și să aibă garantat secretul acestor operațiuni. Nici una din aceste condiții nu mai este îndeplinită într-o măsură suficientă. Fosta securitate nu mai are puterea deplină, ea s-a spart. Există mai multe securități, probabil. În al doilea rînd, secretul nu mai poate fi păstrat. Dovadă stau întîmplările recente. În aceste condiții, eficiența scade. De aici impresia de neprofesionalism, de aici erorile grosolane, pe care le reclama dl. Măgureanu ca explicație a Berevoieștiului. Eu chiar cred că au fost niște erori grosolane. Nu sînt printre cei care cred că totul a fost pus la cale pentru compromiterea cuiva din SRI, a d-lui Măgureanu sau a generalului Stan. Nu, e limpede un neprofesionalism, acolo. Ceea ce nu exclude existența unor forțe din spate și a unor manipulări, într-un anumit scop. Mai rămîne să vedem care.

— Binomul profesionalism-impostură duce la un altul : oficial-clandestin. Deci, ce-i oficial și ce-i clandestin ?

— Ei bine, am să recurg la un exemplu. Fiind în Statele Unite, am avut o întîlnire cu cel care a fondat, în Nicaragua, Via Silvica, o formațiune civică asemănătoare Alianței și care a contribuit la căderea sandiniștilor și la venirea la putere a Violetei Chamoro. L-am întrebat, pe domnul din Nicaragua, ce s-a întîmplat cu sandiniștii, după pierderea puterii. Mi-a spus că ei s-au împărțit în trei categorii. O parte, cei din jurul lui Daniel Ortega-fostul președinte —, au intrat într-un soi de ilegalitate și încearcă să reconstituie, în formațiuni paramilitare de underground, vechea forță represivă. Alții, cei din jurul, dacă nu mă înșel, Rectorului din Managua, s-au constituit în partid politic de tip social-democrat. A treia categorie, cea mai numeroasă, a profitat de o serie de facilități, pentru a pune mîna pe întreprinderi, pentru a se „privatiza", cum spunem noi, și a deveni o forță economică, furnizînd bani celorlalte două categorii. Văzînd că scenariul este extrem de asemănător cu cel care se poate constata la noi, sau în toate țările din estul sau din centrul Europei, m-am întrebat dacă acest scenariu este deliberat sau este rodul hazardului. Deliberat în sensul că, mi-am spus, s-ar putea ca Uniunea Sovietică, conștientă că își pierde puterea în lume, din pricina căderii bruște a potențialului economic, a renunțat în mod voit la acest imperiu, l-a lăsat să se destrame și încearcă, prin acest scenariu, să-l recupereze, să-l reintegreze într-o formă de dominație. Pentru aceasta ar trebui să existe creiere suficient de deștepte, la Moscova, care să fi plănuit totul și să fi lăsat în mod intenționat, să se prăbușeas-

POLARIZAREA SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI, ÎN MOMENTUL DE FAȚĂ, ESTE LUCRUL CEL MAI GRAV CARE S-A PETRECUT

• Dorin Popa în dialog cu NICOLAE MANOLESCU •

ționalist, ve-
ntru a putea
solid și mai
cație ar pu-
lelor imagi-
de tip tota-
, este limi-
l, societăți
din Europa
tină sau din
ste unul ori
De aici a-
ai degrabă,
decît către
, revin la
a ceea ce

ră !

-au așezat
u „Vocea

. Primul
a unui ca-
r acestor
l unor ac-
e și bine
ar fi ele,
le dintre
nergem pe
le călău-
rebuie că-
acceptăm
avem de-a
andestine,
venimente
hazardu-
ității de
ndoieli că,
sau pre-
frontistă
în egală
rile), de
aberațiu-
mele lor,
ite insti-
ă cred că
îna SRI-
mi-a în-
lor, pot
mîini ca-
la Poștă.
e dozaj
elemente
e foarte
enului.
astă dis-
a telefo-
Scriitori-
minute
mericii",
! Totul
ind s-au
a aceea,
, a scă-
tînărul
Liberă",
scăde-
la tele-
rii apa-
re. Și
u : „nu
ri de la
ezat pe
eva se-
t inten-
urtună,
rea mi-
ice din
tru va-
RI-ul ?
RI și
vom
aseme-

— cum
relații-
u o a-
rea le-

ea ală-
ri dis-
doială,
ice și
ifesta-
ul mo-
ii. So-
orice
feno-
-a mai
, după

revoluție, s-a ridicat capacul și conținutul vasului a dat pe dinafară. Tot felul de lucruri acumulate în timp-ranchiune, conflicte, unele dintre ele explicabile, mai mult sau mai puțin, toate acestea au răbufnit.

■ *Dacă este o eroare, dacă nu cumva este un calcul* ■

— Dar aceasta nu este decît o latură a problemei, nu ?

— Cealaltă latură este foarte evidentă, de asemenea, aceea că există o mare probabilitate ca cineva să fie interesat, anumite grupuri să fie interesate, în specularea acestor conflicte, mai mult sau mai puțin naturale, și transformarea lor în probleme și chiar în crime. Oficialitatea românească vorbește de multă vreme cu plăcere de destabilizatori și a văzut în *Piața Universității*, în studenți și în alte categorii socio-profesionale, elemente destabilizatoare. Un ziarist care scrie un articol împotriva guvernului este un element destabilizator. Obsesia oficialităților pentru elementele de destabilizare este reală, dar mă tem că nu identifică corect aceste elemente. Dl. Iliescu a identificat, în *Piața Universității*, legionari și fasciști, a văzut, acolo, o tentativă de puch de tip legionar. Încă de pe atunci, știu că i s-a atras atenția domniei sale că, mai degrabă, ar trebui să caute elemente legionare în revista „România Mare" sau în Iosif Constantin Drăgan și în alte figuri din acestea, care au început să circule în țară în voie și să-și facă mendrele după revoluție. Dl. Iliescu n-a crezut atunci că e vorba de asta. Cred că aceeași eroare o face oficialitatea și în momentul de față. Dacă este o eroare, dacă nu cumva este un calcul. Există elemente destabilizatoare în România, acum, dar nu sînt cele care sînt numite ca atare de către oficialitatea românească. Elementele destabilizatoare provin din cercurile vechii nomenclaturi sau din fosta securitate și interesul lor major este de a menține o stare de tensiune, pentru a împiedica scoaterea la iveală a dosarelor, pentru a împiedica clarificarea situației, pentru a împiedica acea transparență care i-ar pune într-o mare primejdie. Numai în condițiile în care oficialitatea dă mai mulți bani pentru înzestrarea Poliției, decît pentru înzestrarea spitalelor, dă mai mulți bani pentru a cumpăra scuturi de protecție pentru comandourile scoase în stradă, de cîte ori se întîmplă cîte ceva, decît pentru salariile profesorilor, numai în aceste condiții se simt la adăpost oamenii vinovați dinainte și care, altfel, riscă să ajungă direct la închisoare. Deci, destabilizarea are un scop, iar destabilizarea interetnică este una din formele de destabilizare. În regiunile cu probleme etnice, metoda cea mai lesnicioasă și mai directă este de a ațîța pe unii împotriva altora. *A diviza pentru a stăpîni* este un vechi dicton latinesc, care are o maximă actualitate în momentul de față. Calmarea spiritelor acolo, să spunem, creează mari disponibilități pentru scoaterea la iveală a vinovățiilor actuale și a vinovățiilor de dinainte de revoluție. Numai starea de tensiune îi protejează.

■ *Cîtă vreme vor exista frontiere precum Prutul, vor exista conflicte* ■

— Eu aș dori să mai facem cîțiva pași pe tărîmul acesta delicat și fierbinte al relațiilor interetnice. Există o mișcare centrifugă, în privința asta, peste tot în lume. Evenimentele din Jugoslavia sînt doar cele mai recente. Chiar în S.U.A., de mai mulți ani, știu că unele state doresc să nu mai facă parte din federație. De Uniunea Sovietică nu vreau să mai vorbim ,pentru că problemele de acolo sînt prea multe. Dar în fiecare regiune a globului apar probleme interetnice specifice. Sînteți de acord să mai stăruim în privința asta ?

— Da. Este evident că viitorul ne va aduce o adevărată fluorescență a naționalităților și a minorităților Marile imperii coloniale s-au prăbușit, de o bucată de vreme. Au mai rămas imperiile coloniale de tip nou, cum este Uniunea Sovietică, au mai rămas țările îndeajuns de hibride, cum este Jugoslavia, construite după primul război mondial, imediat, au mai rămas asemenea alcătuiri artificiale, în care tendința de desfacere din ansamblul represiv este foarte pronunțată. Firește, pe termen lung, slovenii, croații și comunitățile etnice din Uniunea Sovietică nu vor putea fi ținuți, în continuare, în alcături din acestea hibride și artificiale, rod al unei istorii neatente, aș spune, cu problemele naționale. Așa cum s-a întîmplat în Africa, unde harta nordului Africii a fost practic alcătuită de englezi, de francezi și de alte puteri coloniale, printr-un fel de linii trasate cu degetul și într-un soi de totală neglijență față de adevăratele particularități. Eu am avut studenți străini, pe care i-am învățat românește, în anii trecuți, care proveneau din aceeași țară africană și care nu se înțelegeau între ei, decît în engleză sau franceză, pentru că aparțineau de populații extrem de diferite, fără nici un fel de origine comună.

— Iată că apare și nevoia federalizării, nu ?

■ *Soluția corectă este totdeauna soluția naturală* ■

— Nu o federalizare rezolva, acolo, lucrurile, ci o mai atentă trasare a granițelor. De pildă, un student mi-a spus că vorbitorii limbii lui materne sînt 2 milioane. Și am întrebat — aceștia sînt toți ? Mi-a spus — nu, mai sînt 8 milioane în țara vecină. Cu alte cuvinte, granița a despărțit 2 milioane de vorbitori de aceeași limbă de celelalte 8 milioane. Unii au fost plasați ca minoritate într-o masă lingvistică, ceilalți ca majoritate, alături de alte mase lingvistice minoritare. Cîtă vreme vor exista frontiere cum este Prutul, care desparte Basarabia de România, cîtă vreme vor exista falsuri din acestea istorice explicabile, nu și justificabile, printr-un anume trecut istoric, firește, vor exista conflicte !

Rămîne de văzut care sînt soluțiile corecte. După părerea mea, soluțiile corecte sînt totdeauna cele naturale. Am fost puțin mirat cînd dl. Baker, ducîndu-se la Belgrad, a făcut o declarație teribil de ostilă la adresa Croației și Sloveniei, spunînd că Statele Unite nu vor recunoaște niciodată independența acestor state.

— Ca om politic ce sînteți, acuma, voiam neapărat să vă aflu opinia despre această contradicție. Iată, o politică serioasă — cea americană — în cîteva zile doar, își schimbă radical poziția ! Asta nu se întîmplă prea des, e un eveniment.

— Da, de curînd, Departamentul de stat american a revenit asupra acelei declarații. Se pare că hotărîrea este bună, e bine cînd îți recunoști greșeala. Mai grav este cînd persiști în ea.

— Mai puțin mă interesează valorizarea acestei mișcări. Eram preocupat de această schimbare politică în sine.

— Schimbarea e explicabilă, probabil, printr-un anumit realism politic. Probabil că există, în Departamentul de stat, cercuri diferite, care s-au manifestat diferit, și au biruit cînd unul cînd celălalt. Întîi a biruit cercul de interese care mergea în direcția unei anumite aroganțe a marilor puteri.

— Și a propriilor interese, Domnule Profesor !

— Și a propriilor interese, care sînt legate de Europa, de stabilitatea europeană. Probabil că dl. Baker a reacționat atunci în interesul Statelor Unite de a nu exista, în momentul de față, o criză în Europa, în aceeași zonă. Ulterior, au triumfat cercurile mai înțelepte, care spus că, la urma urmelor, dacă tot nu putem împiedica criza existentă, este mai bine să negociem și să evităm măcar războiul civil. De asta spuneam că soluția corectă este totdeauna soluția naturală, care merge în sensul firescului lucrurilor. Din păcate, nu poți adopta totdeauna o soluție naturală. Sînt impedimente majore. Nu poți totdeauna dovedi ce este natural și ce nu este.

■ *Sînt lideri de state cu care nu se poate negocia* ■

— Din puținele date pe care le posed, înclin să cred că, totuși, lumea parcurge drumul de la politica de forță la o politică, cum spuneți Dvs., a bunului simț.

— Ar fi bine să fie așa.

— Dar nu avem exemplul politicii SUA față de Jugoslavia, din chiar ultima lună ?

— Da, dar avem și exemplul războiului din Golf, care pledează în sens contrar. Acolo s-a aplicat o politică de forță. E adevărat că ceea ce făcuse Saddam Hussein era inacceptabil, dar s-a aplicat, totuși o politică de forță.

Din cînd în cînd, politica de forță se dovedește pozitivă, în pofida faptului că spiritul nostru moral, să spunem ,merge împotriva folosirii forței în toate cazurile. Dar sînt și cazuri în care negocierea nu duce la nimic. Sînt lideri de state cu care nu se poate negocia.

— Îmi permiteți să renunț la mica mea idee și să vă spun că o descendentă poate să aibă, pe unele porțiuni și mici urcușuri, dar că rămîne o descendentă ?

— Da. În cazul de față, însă, nu sînt sigur că direcția este descendentă. Ar fi bine să fie așa, dar nu pot fi absolut sigur. Depinde de cum se fac jocurile de interese. Eu m-am mirat foarte tare că Uniunea Sovietică a renunțat, cu relativă ușurință, la imperiul ei mondial, lăsîndu-l să se destrame. M-am întrebat mereu care este mișcarea următoarea ? Au renunțat, acum, pentru că nu au mai putut să-l mențină ? Dar aici este ca la șah : întotdeauna, cînd faci o anumită mișcare, ea premergea, în mod teoretic și ideal, mișcarea următoare. Mișcările sînt legate.

— Aici nu ne-ar putea sluji mai bine un punct de vedere istoric ?

— Care ar fi acela ?

— Unul simplu și foarte vechi care spune că, pînă la urmă, orice imperiu se prăbușește !

— Sigur că da, orice imperiu se prăbușește, dar, în cazul de față, n-a fost o prăbușire, pur și simplu; în cazul de față a fost limpede o politică a lui Gorbaciov.

— Poate e doar o politică de limitare a dezastrului iminent, de recuperare a rămășițelor ?!

■ *Consens cu mîna în gîtul celuilalt* ■

— Am mai spus că s-ar putea să fie un plan. În orice caz, un plan de recuperare. Germania nu s-ar fi unificat încă multă vreme, dacă sovieticii n-ar fi acceptat. Au fost rațiuni economice sau politice ? Lucrurile trebuie văzute de aproape.

— Pentru că am discutat despre vinovăție și confuzie, despre oficial și clandestin, despre SRI și problemele interretnice, mă interesează opinia Dvs. vis à vis de reconcilierea națională !

— În platforma A.C. a existat un document important referitor la reconcilierea națională. Dl. Iliescu a folosit, la un moment dat, termenul de consens. Două lucruri i se pot reproșa acestui termen : un lucru de fond și unul de oportunitate. Lucrul de oportunitate este că l-a folosit în clipa în care Frontul se afla în posesia tuturor pîrghiilor puterii. Dacă termenul era folosit de la început, dacă dl. Iliescu, din decembrie, zicea facem consens, ne adunăm toate forțele pozitive ale națiunii, facem împreună o constituție, după care facem alegerile, lucrurile ar fi sunat altfel. Ar fi fost ascultat și probabil că se întîmpla ceva foarte pozitiv. Din păcate, cînd dl. Iliescu a vorbit de *consens*, frontul își asigurase, practic, puterea în țară. Și atunci era un fel de obligație, cu mîna în gîtul celuilalt. Rațiunea de conținut este alta și anume aș spune că mă deranjează termenul de consens, în măsura în care el îmi amintește de monolitismul comunist. Cred că trebuie să-i preferăm altul. Și anume acela de dialog. Nu putem ieși din dificultăți, dacă promovăm, cu adevărat, un dialog social, dacă permite cu alte cuvinte, exprimarea diferenței, dacă nu vrem să asimilăm pe alții părerilor noastre. Or, dialogul ne poate duce la reconciliere. Prin urmare, eu văd, în sensul documentului Alianței, reconcilierea ca urmare a dialogului și a negocierii, nicidecum, ca pe o măsură artificială și acceptată, în mod silit sau benevol, dar fals, de către toate părțile.

— Domnule Profesor, eu nu am vrut să știu dacă sînteți sau nu de acord, ci vreau să-mi spuneți cum ar arăta reconcilierea autentică, azi, în România. Cum o pregătiți, ca partid politic ?

— O reconciliere n-ar putea arăta decît ca o masă rotundă în care toată lumea ar avea posibilitatea nu numai să se exprime egal, dar și să decidă în mod egal. Cu alte cuvinte, se poate vorbi de reconciliere atunci cînd toate forțele pozitive ale societății se pot exprima și sînt respectate. Cînd unele le comprimă pe celelalte, nu există posibilitate de reconciliere. Or, eu cred că polarizarea societății românești, în momentul de față, este lucrul cel mai grav care s-a petrecut. Pe toate planurile este o falie care traversează societatea în planul moral, spiritual, pînă jos de tot, pînă la temeliile economice.

— Care au fost piedicile ce n-au făcut reconcilierea ?

— Cei care au puterea au propus consensul, iar ceilalți au propus reconcilierea. Reconcilierea și dialogul trebuiau propuse de cei care au puterea, degeaba le propun cei care nu o au. Eu îl pot obliga pe cel mai slab decît mine să fie de acord cu mine, dar asta nu înseamnă reconciliere.

— Pe mine mă interesează cum gîndiți o reconciliere autentică.

■ *La capătul negocierilor de regulă greviștii au fost înșelați* ■

— O reconciliere autentică înseamnă exact a nu profita de forța celui care are puterea împotriva celui care nu o are, pentru a impune punctul de vedere. Înseamnă a-l asculta și pe celălalt, înseamnă a dialoga și a negocia totul. Dar, iată, despre ce negociere poate fi vorba atunci cînd sindicatele de la CFR Iași, de exemplu, intră în grevă pentru revendicările lor și primul lucru pe care-l face guvernul este să-i reprime și abia, la nevoie, văzînd

(continuare în pag. 10)

CRED CĂ POLARIZAREA SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI, ÎN MOMENTUL DE FAȚĂ, ESTE LUCRUL CEL MAI GRAV CARE S-A PETRECUT

• Dorin Popa în dialog cu NICOLAE MANOLESCU •

(urmare din pag. 9)

că nu reușește să-i reprime, începe să negocieze cu ei?! În toate acțiunile greviste importante din ultimul an, am observat același scenariu, în doi timpi. Primul timp a fost încercarea de curmare a mișcării greviste, de pedepsire a greviștilor, de șantajare a lor, și abia cînd greviștii au fost foarte puternici și s-au ținut foarte tare s-a ajuns la negocieri. Și mai există și momentul al treilea. La capătul negocierilor, de regulă, greviștii au fost înșelați. Asta nu este o politică de negociere, ci este o politică de obținere cu forcepsul a unui consens.

— *Aici văd semnele inadecvării și ale diletantismului.*

— Da, este un diletantism, dar și o rea credință.

— *Care pornește, în primul rînd, de la dorința păstrării puterii, cu orice preț.*

— Evident că asta este afirmarea dreptului celui puternic. Dacă cel puternic nu lasă celui slab dreptul care i se cuvine, nu se poate realiza o reconciliere.

— *Ați putea să despărțiți cauzele colapsului economic, social, moral etc.? Adică, ați putea discerne cît e un proces inevitabil, istoric, la noi, cît, din ce ni se întîmplă, se datorează tranziției și cît relei intenții?*

— Cred că pe lîngă aceste două cauze mai sînt și altele.

Există, fără îndoială, o moștenire, sînt, deci, niște inerențe istorice. Există, însă, fără îndoială, o rea intenție a celor care vor să schimbe cît mai puțin pentru a se proteja pe ei.

— *Apăruse o glumă, la un moment dat, cineva spunea că nu-i periculoasă moștenirea, ci periculoși sînt moștenitorii.*

— Iată! Există, în al treilea rînd, cu siguranță, și incompetență și improvizație și, ce să mai spunem?, lipsă de profesionalism politic. Există, fără îndoială, și hazard. Există amestecul unor elemente din afară — nu din afara țării, ci din afară fenomenului ca atare —, care fac imposibilă, pînă la urmă, consecvența politică a celui care urmează o anumită linie. Există foarte multe cauze. Din păcate, s-a pus prea mult în spatele moștenirii și nu s-a asumat deloc eroarea. L-am văzut pe dl Roman dîndu-și bile albe și negre, în ziarul „Azi" mai acum cîtăva vreme și, apoi, la televiziune. Mi-am dat seama că bilele negre erau demagogice, în vreme ce bilele albe erau foarte adevărate.

— *Acea demagogie ieftină, pentru noi, se adresează foarte precis cuiva.*

— Orice demagogie are un adresant.

— *Dl. Roman știe foarte bine asta.*

— Știe sau procedează așa din instinct politic, din viclenie, nu pot să fiu sigur.

— *Se spune că nu poți face un partid fără ca acesta să nu fie exponentul unui grup.*

— E o veche idee marxistă.

— *Totuși, Partidul Alianței Civice pe cine reprezintă?*

■ *În gura Frontului și în gura opoziției este același discurs* ■

— Am să răspund cu o întrebare. Pe cine reprezintă partidul republican sau pe cine reprezintă partidul democrat din Statele Unite? Și atunci ajungem la paradoxul ca unul sau altul din aceste partide să exprime interesele unei multitudini de grupări sociale și de categorii sociale, religioase, naționale și așa mai departe. Atît de multe, încît stăm și ne întrebăm: „ce-i unește, sub aceeași umbrelă, pe toți?" Asta-i o idee marxistă. De fapt, un partid pleacă, firește, din mijlocul unui grup de interese, se construiește, poate, în punctul de plecare, pe un anume grup de interese, dar toate partidele serioase tind, la urma urmei, să-și caute scopurile în cuprinderea unui cît mai mare număr de cetățeni. Adică, eu nu pot să fac cu adevărat un partid dacă, plecînd de la interesul grupului pe care-l reprezint, mă mențin la el. Trebuie să încerc, ca, din interesul grupului, să fac un interes cît mai general cu putință, dacă nu chiar național. Altfel, nu am nici rațiune, nici credibilitate. Atunci nu fac un partid, atunci fac un comando. Îmi rezolv mai repede interesul, în felul acesta. Partidul putînd fi, în punctul de plecare, reprezentantul unui grup de interese, tinde, de fapt, să devină reprezentantul unor categorii mai largi și, în țările mai mici, chiar al unor interese naționale.

— *Înregistrez aici ușoara dvs. supărare vis-a-vis de existența unui număr mare de partide în România.*

— Nu e vorba de nici o supărare, e vorba doar de următoarea constatare foarte simplă, aș zice aritmetică, și anume, că avem în jur de 200 de partide și că, în realitate, nu există decît două poziții net diferite: a celor care vor să continue spiritul revoluției anticomuniste și a celor care vor să impună o anume restaurare a vechilor structuri. Culmea este că amîndouă aceste tabere folosesc cam același discurs politic. În momentul de față, este la modă, în România, discursul politic de tip democrat și reformist. În gura Frontului și în gura opoziției este același discurs. Nimănui nu-i mai convine astăzi să spună că apără alt punct de vedere decît acela democratic, nimeni nu spune că este împotriva privatizării, nici chiar acei care dau legi în care privatizarea nu este decît o cosmetică.

— *Atunci vă întreb ce discurs va folosi Partidul Alianței Civice?*

— Din păcate sau prin forța lucrurilor același tip de discurs, numai că, am spus și repet, nu vrem să fim un partid dominat de o ideologie, prin urmare de o utopie. Nu mai vrem să punem carul înaintea boilor, cum a făcut ideologia comunistă. Vrem să încercăm să răspundem cît de concret cu putință problemelor oamenilor, și nu să le oferim cuvinte.

— *Nu riscați să vă pierdeți în particular, nemaivăzînd generalul?*

— Generalul rămîne, pentru că există tot timpul o boltă deasupra acestor răspunsuri imediate, o boltă de principii, și anume: transparența, democrația, statul de drept. Toate acestea funcționează. Totul este ca sub această boltă să nu existe măsuri concrete de tip contrar. Adică să nu ne folosim de limbajul democratic pentru a reinstaura un totalitarism, să nu ne folosim de limbajul reformist al economiei de piață pentru a menține vechile structuri socialiste. Asta e reproșul principal pe care-l putem face Frontului, în momentul de față. Sub un limbaj democratic și îndreptat către reformă și privatizare, majoritatea măsurilor concrete, legile adoptate de Parlament, decretele guvernamentale, merg în sens contrar.

■ *Cred că trebuie recreate niște motivații reale* ■

— *Domnule Profesor, eu am întîlnit oameni care afirmă că era mai bine pe vremea lui Ceaușescu. Acelor oameni, Partidul Alianței Civice are ceva să le spună?*,

— Fără îndoială. Cei care spun așa, o spun în virtutea următoarei motivații: pe vremea lui Ceaușescu lipseau libertățile, tuturor ne era frig și foame, dar, în condițiile unei obediențe depline, exista o anumită asigurare a zilei de mîine. Noi am fost educați, vreme de 40 de ani, în ideea că orînduirea capitalistă înseamnă șomaj și inflație, ceea ce în orînduirile socialiste nu ar exista. S-a făcut, la un moment dat, în mintea oamenilor, legătura directă între capitalism și aceste noțiuni. Am auzit, după revoluție, la televiziune, oameni spunînd că nu doresc, de fapt, o economie de tip capitalist, pentru că asta duce la șomaj. Frica aceasta de șomaj, de inflație, de scădere a puterii de cumpărare, este explicabilă și normală, atît prin educație cît și prin instinctele de conservare.

— *Totuși, tocmai economia socialistă, la noi, a dus la șomajul existent.*

— Iată, aceasta trebuie explicat. Iată chiar răspunsul la întrebare. Trebuie explicat, cu alte cuvinte, că șomajul, acum, nu este decît vectorul obligatoriu într-o economie care, din structuri socialiste, încearcă să-și formeze structuri de piață liberă. Deci, că trebuie trecut prin această fază, pentru a ajunge la o situație cît de cît echilibrată în economie. Eu cred că trebuie recreate niște motivații reale. Oamenii trebuie dezvățați de motivații eronate și învățați cu motivații corecte. Ciudat este că am auzit această obiecție mai degrabă din partea intelectualilor decît din partea muncitorilor. Am stat de vorbă cu cîțiva dintre liderii sindicali de la Faur, de pildă, și am constatat că ei erau conștienți de următorul lucru: că dacă dl. Petre Roman, cînd s-a dus la Faur, în negocierile de acum cîtăva vreme, ar fi reușit să-i convingă pe muncitori că sînt necesare anumite privațiuni, că, la capătul lor, România să iasă din dificultatea economică, muncitorii ar fi înțeles. Unul dintre acești lideri mi-a spus: „Să nu credeți că muncitorii sînt atît de proști încît să nu-și dea seama că o asemenea rațiune se ține și că poate fi ascultată". Ei știu acest lucru, dar ei mai simt pe pielea lor că, dincolo de aspecte forate superficiale, reforma n-a atins nimic în profunzime, și că, prin urmare, la capătul privațiunilor nu este o viață mai bună, ci o viață mai proastă. Ei simt instinctiv acest lucru. Nu trebuie considerat că acești oameni care nu sînt în stare să-și exprime punctele de vedere economice într-un mod coerent, ca niște economiști, nu au intuiția exactă a fenomenelor.

— *Rupîndu-ne de contextul european și exagerînd un pic, să presupunem că Ceaușescu n-ar fi căzut. Ce s-ar fi întîmplat cu economia?*

— Sigur că prăbușirea economică s-ar fi produs oricum. Eram de mult în stare de colaps economic, doar că existau mijloace de pompare — să spunem — a unor soluții false, care dădeau aparența de stabilitate și de rezistență. În realitate, economia românească nu funcționa.

— *Și iarăși întorcîndu-ne în timp, ce s-ar fi întîmplat dacă venea cineva corect, după căderea lui Ceaușescu?*

— Totul ar fi fost altfel. Eu nu sînt economist, dar îmi pot permite să avansez următorul scenariu: dacă, imediat după revoluție, se făcea o lege a fondului funciar, radicală și corectă, nu neapărat înaintea legilor care priveau procesul de privatizare a sectoarelor industriale, ci în același timp, mai întîi ar fi căzut supoziția marxistă care, după părerea mea, funcționa, aceea că trebuie început cu industria grea. Dat fiind specificul României — o țară cu mult pămînt, cu o clasă țărănească foarte puternică, cu o tradiție agricolă veche, deci, dacă se făcea o lege a pămîntului radicală de la început, s-ar fi schimbat multe lucruri. De pildă, este sigur că cantitatea de hrană pe piață ar fi fost cu mult mai mare, tensiunile sociale ar fi scăzut, pentru că ar fi scăzut prețurile la mîncare. În al doilea rînd, se crea, pentru cei disponibilizați, din industrie, se crea un model, se crea o perspectivă. E greu să întorci pe oamenii care au plecat de la țară la oraș, să-i aduci înapoi la țară, dar ceva s-ar fi făcut ei, ar fi știut că frații, unchii sau nepoții lor, care au rămas acolo, au deja pămînt și trăiesc mai bine. În momentul de față, ei sînt șomeri, dar rămîn la oraș pentru că știu că rudele lor de la țară se lovesc de dificultățile dinainte, că aceeași nomenclatură c.a.p.-istă este la putere și încearcă, prin toate mijloacele, să împiedice reforma. Iată numai un exemplu de cum s-ar fi putut începe într-un mod corect. Pe de altă parte, nu s-ar fi spus că orice investiție dinafară înseamnă vînzare de țară. Dacă s-ar fi permis deschiderea României pentru capitalul occidental, multe lucruri s-ar fi schimbat. Dar noi n-am vrut decît să vindem străinătății capacitățile industriale incapabile să funcționeze, și firește că nimeni nu s-a găsit să le cumpere.

■ *Sîntem cobaii unei mari experiențe istorice* ■

— *Chiar dvs. ați spus că în țările Europei de Est au apărut partide asemănătoare partidului Alianței Civice. Deci, aparent, această naștere a partidului Alianței este o necesitate.*

— Eu spun că ne pune în rînd cu acele țări cu care semănăm cel mai bine din jurul nostru, cu care parcurgem împreună același drum și, de aceea, reprezintă singura soluție de ieșire din criză.

— *Cineva remarca, pe bună dreptate, că noi privim către Franța, către Statele Unite, cînd ar trebui să ne uităm mai întîi la ce se întîmplă în jurul nostru.*

— Să intrăm în contemporaneitatea noastră imediată și geografică, nu numai istorică.

— *Legat de asta, v-aș întreba cu ce formațiuni politice din Europa și din lume aveți de gînd să luați legătura sau ați luat-o deja?*

— În principiu, vom lua legătura cu cele care ne sînt mai apropiate, care au apărut înaintea noastră, sînt de același tip cu noi, au o experiență mai bogată, de luni sau de ani: Forumul Civic din Cehoslovacia, Partidul Mazoviețki din Polonia, Liber-Democrații din Ungaria, partidele din opoziția bulgară. În același timp, nu excludem dialogul cu nici o formațiune democrată, din partea asta de lume sau din altă parte. În mod normal, noi trebuie să ne adresăm tuturor și ne vom adresa tuturor pentru că nu știi niciodată din experiența cui poți să înveți mai mult. Poți să înveți uneori și din experiența unei formațiuni care se găsește în cu totul altă parte, sau în alt stadiu de evoluție istorică. Există o circulație permanentă a exemplelor, a valorilor și a modelelor în politică.

— *S-a vorbit mult despre necesitatea apariției unei clase politice autentice în România. Cum va sprijini partidul pe care îl conduceți apariția acestei clase?*

— În primul rînd, aceasta este, istoric vorbind, sarcina de bază a Alianței Civice. Ea și-a propus să formeze această clasă politică. Noi am fost împinși în față, sîntem cobaii unei mari experiențe istorice. Noi încercăm să dăm exemplul. S-ar putea să greșim, s-ar putea să ne curățăm, unii dintre noi, mai mulți, poate toți. În orice caz, pe măsură ce lucrurile avansează, pe măsură ce democrația în România cîștigă teren, pe măsură ce lumea se limpezește, din punct de vedere politic, există speranța ca această clasă politică românească să se constituie. Oamenii cu simț de răspundere există încă în țară, n-au murit cu toții. Oamenii de bună credință există, de asemenea, experiența se capătă. Eu sînt optimist și spun că, mai devreme sau mai tîrziu, vom avea o clasă politică adevărată în România.

Vina, bat-o vina!

Suntem un popor de lepădături și netrebnici, otrepe mustind de abjecție și versatilitate, mankurți în stare să-și vîndă frații pentru rațiuni stomacale, hiene ce nu se sfieso să calce cu cizma pe grumazul semenului pentru a sălta pe scara socială, lingăi pentru care un pumn în plus de mălai precumpănește asupra senzației de scîrbă, satrapi cărora mai micii în galoane nu au voie să le treacă pe sub nas fără a risca osînda, anelide rămase mult sub zarea de jos a conștiinței omenești, tîrîtoare fără nici o tentație pentru poziția verticală... Nu unii dintre noi, nu majoritatea simplă sau covîrșitoare, ci toți, absolut toți suntem specimene de o asemenea factură dezgustătoare! Aceasta este încredințarea unuia din principalii **implementatori** post decembriști, purtător a două prenume și nici un nume, director general peste prima dintre **mass-media** românești, încredințare pe care a ținut să o aducă la cunoștința „onoraților telespectatori", în mai multe rînduri, ultima oară în emisiunea despre „Vină" atît de comentată. Nimeni nu are dreptul să judece pe nimeni, toți suntem deopotrivă de vinovați pentru dezastrul în care a fost împinsă Țara pe vremea palmelor scăpărînd și în care își consolidează acum poziția!

Rostită de un ins pentru care un așa „elogiu" adus poporului român nu-i decît proiecția la scara națiunii a propriei nimicnicii, atît de transparente de altfel, aprecierea ar putea fi trecută în rîndul benignelor insanități ordinare ce ne este dat să le auzim în ultimul timp.

Cutremurător este însă faptul că spre aceeași încheiere a ținut să ne conducă și ministrul culturii, al cărui discurs planînd în vagi spații etice de inspirație creștină merge încă mai departe avertizînd că „a judeca pe cineva echivalează cu a te împovăra cu încă o vină"! Dacă din partea unui Emanuel Valeriu te poți aștepta la orice stupizenie, o asemenea grosolană răstălmăcire a doctrinei creștine de către un cărturar ilustru, care numai de ignoranță nu poate fi suspectat, te izbește precum o măciucă. Pentru că nu-i nevoie să fii mare creștinolog ca să disociezi între atitudinea pe care o recomandă doctrina în cauză cînd este vorba de nedreptatea ce ți se face ție, personal, și atitudinea față de nedreptatea ce se face unei întregi colectivități. Mai mult, creștinismul pledează pentru iertare în cazul persoanelor particulare, dar cere fără echivoc spirit justițiar persoanelor obștești ori de cîte ori se comit nelegiuiri în sfera lor de răspundere.

Nu, messer Pleșu, nici o etică închipuită vreodată pe planeta noastră nu postulează intangibilitatea răului. Toate, nu mai puțin cea inspirată de Biblie, purced prin a separa lumina de întuneric, binele de rău. Toate ne sugerează să slăvim binele și să dezavuăm răul, ca primul să sporească, secundul să diminueze. Altfel, cu indistincția de principiu între sfinți și infami, cum am mai putea dăinui sub soare?

Vreți, poate, să spuneți că toate acestea țin de lotul justiției, unde nu e cazul să ne băgăm. Dar tocmai aici este necazul, marele necaz, că justiția nu dă nici un semn că va pune în discuție pe marii vinovaț de ieri, încă și mai puțin pe cei de azi. Frămîntările din spațiul civic țintesc chiar aceasta, sensibilizarea justiției să-și intre în rol.

Sigur, nu toți vinovații de dezastrul țării vin în atingere cu instituția justiției. Vorbind însă de vinovați, întîia problemă este tocmai disocierea celor ce au provocat raul de cei care doar l-au întreținut sau l-au lăsat să cangreneze, neavînd tăria să i se opună. Nici vorbă, nuanțarea este aici principala grijă ce se impune, dar — pentru Dumnezeu — terminați o dată cu generalizarea vinii și mai ales cu distribuirea ei otova! Nu-i deloc adevărat că toți românii poartă vina dezastrului, sau că cei vinovați sunt la fel de vinovați!

Fiecare dintre noi cunoaște în juru-i persoane care s-au opus cît au putut ofensivei fascismului roșu. Unele dintre acestea sunt chiar de notorietate națională, precum Doina Cornea, Corneliu Coposu, Alexandru Zub, Adrian Marino, Mihai Ursachi, Ana Blandiana — ca să dăm cîteva exemple numai dintre cei aflați și astăzi pe baricade. Popularizîndu-i și prețuindu-i cum se cuvine, am avea asigurat nucleul viabil, în măsură să polarizeze forțele sănătoase ale națiunii, intrate deja în scenă începînd din DECEMBRIE (mă gîndesc, desigur, la tineri îndeosebi).

Există, apoi, categoria celor retrași cumva din istorie, care și-au văzut strict de o profesie fără implicații, lăsînd trimișii Anticristului să-și dea arama pe față spre deplina iluminare a tuturor. În ce-i privește, nici sub raport etic n-am putea să-i invităm la împărțirea vinii; pariul lor a vizat acordarea șansei celor mulți să verifice o utopie pe care, altfel, ar fi adorat-o de-a pururi.

Urmează non-combatanții, cei care, amestecați prin forța lucrurilor cu „făuritorii lumii noi", nu i-au contrat, dar nici nu i-au susținut în vreun fel. Culpabili sub unghi etic, ei merită totuși stima noastră: ar fi fost suficient ca atitudinea lor să fie a tuturor și „zidirea" eșua de la început.

De vină propriu-zisă începe a fi vorba cu cei ce, fără a ocupa vreo funcție în ierarhia socială, au executat dispoziții sau au aplicat măsurile, indicațiile „prețioase" venite de sus, știind prea bine că sunt aberante. Compromiși moralicește, nu văd cum li s-ar putea încredința acum (sau în viitor) răspunderi mai însemnate.

Vin la rînd zeloșii care, nici ei cu cine știe ce funcții, se dădeau peste cap spre a transpune „exemplar" funestele indicații, făcînd adesea chiar mai mult decît se impunea. Dacă juridic anevoie ar putea fi încadrați, o confiscare parțială a bunurilor lor ar fi în spiritul echității (nu socialiste, firește!), mai cu seamă că funcțiile răsplăteau zelul, nu alte merite profesionale.

De aici în sus, deși este greu de urmat o anumită ordine, avem de a face cu adevărații vinovați ai dezastrului în care se află țara. Este vorba de toate verigile fără de care nu ar fi putut funcționa mecanismul diabolic, de funcțiile în privința cărora nu se poate spune că le puteai accepta cu alt gînd decît acela de a pune umărul la „buna funcționare" a angrenajului ruinător (activiștii de toată mîna, securiștii cu sarcini politice, informatorii, cenzorii, probabil și alții). Atît timp cît aceștia nu vor fi judecați și condamnați pe măsura vinii lor concrete, nimeni nu va putea convinge că în țara noastră a avut loc o „revoluție". Pînă atunci, liniștea mult trîmbițată va rămîne o himeră, iar angajarea fermă a țării pe o cale „cu totul nouă" — altă himeră. Atît timp cît culpabilii în ordine morală vor fi presărați printre criminalii care au îngenuncheat cu sînge rece acest popor, în ideea de a dilua vina celor din urmă, răul va continua să prolifereze, tot mai mulți vor fi încurajați să-l comită fără teamă că vine vreodată ceasul judecății. Acoperită cu spuză, vina mocnește un timp și izbucnește apoi încă mai pustiitor.

●

Bine, dar, domnilor — intervine R. Theodorescu (cu „h", neapărat!) — nu vedeți că despre vină vorbesc mai ales cei vinovați? Dar e minunat! — ar replica Noica. Și în totul firesc, adaug eu. Căci a purta vina la nesfîrșit nu-i la-ndemîna oricui. Ea devine la un moment dat o povară peste puterile omului, chiar atunci cînd acesta este făcut dintr-un aluat mai ignobil. Între definițiile omului nu este oare și aceea după care el ar fi unica ființă capabilă de remușcare?

Da, ridică problema vinei și unii dintre vinovați. Nu-i decît un semn că judecata a întîrziat peste limitele normale. Doar judecata, cu pedeapsa corelativă, despovărează de vină și readuce liniștea. Prin judecată, totul poate reîncepe, în puritate și lumină. Fără judecată, vinovatul stă să fie sugrumat de spectrul ticăloșiei, întîlnite poate că prin hazard.

Iar nevoia de a fi judecați o resimt nu doar cei cu vini insignifiante, care au șansa unei veritabile renașteri. O resimt, deopotrivă, și cei care înțeleg bine că, pe acest pămînt cel puțin, totul este definitiv pierdut. Cum am putea uita refuzul lui Ion Dincă de a face recurs, cuvintele lui teribile „nimeni nu-mi poate da o mai mare pedeapsă ca cea pe care eu însumi mi-am dat-o"?

Să ne rugăm, deci, pentru fratele Andrei. Desfășurînd sclipitoare dantelării de cuvinte peste vini de genul celor ce-l pîndesc acum pe el însuși, riscă să sfîrșească într-un tîrziu citîndu-l pe Dincă, zis Teleagă.

D. N. ZAHARIA

Despre căderea dincoace de vină

Sentimentul vinovăției survine în felul în care se întîmplă cu amintirea zeului: te-ai îndepărtat suficient de el, l-ai trădat îndeajuns spre a-l fi pierdut, dar nu l-ai uitat definitiv. Îndepărtarea apasă dureros și purifică prin chiar această durere tîrzie. Nenorocirea totală a omului, căderea lui ireparabilă s-ar petrece atunci cînd nu și-ar mai aminti nici într-un fel de zeul propriu. Sau cînd nu ar mai resimți faptul că s-a îndepărtat enorm, că îi este pentru totdeauna străin. Căderea devine echivalentă acum cu absența conștiinței căderii. La fel și în cazul vinei: cînd nu o mai resimți sub nici un chip, dezastrul este total. De aceea cred că ea nu comportă grade; există sau nu există.

Afli, oare, această conștiință a vinei la un popor cum este cel de aici? După care semne ai putea să-ți dai seama de prezența sau de absența ei? Întrebînd astfel, nu gîndesc la o hazardată culpabilizare a românilor, văzîndu-i dintotdeauna xenofobi, antimaghiari, antisemiți, antimongoli, antipatagonezi..., cum s-a insinuat de aiurea în ultima vreme. Ci am în vedere un posibil fapt al trezirii. Căci atins din cînd în cînd, sentimentul vinei predispune la trezire. Cu el devine posibilă conștientizarea limitelor proprii, dezrădăcinarea condiției vegetative în care se afundă continuu spiritul seminției.

Dar semnele pe care le întîlnești ușor te lasă mai curînd sceptic decît cu credința unei posibile refaceri spirituale. Simțămîntul acesta nu este deloc nou. Există în textele lui Eminescu un permanent refuz al prezentului, iar trecutul va fi invocat nu pentru a numi un alt destin posibil, ci pentru a respinge și mai mult timpul deja dat. Într-un loc ni se vorbește tocmai de pierderea **simțului istoric** («Pe deasupra poporului nostru s-a superpus o pătură străină fără tradiții, fără patrie hotărîtă, fără naționalitate hotărîtă, care ne-a escamotat lucrul cel mai scump pe care un popor îl are: **simțul istoric,** simțul de dezvoltare continuitivă și organică, acel simț pentru care în fiece an avem o zi mare: „Moșii"»). Se va fi pierdut cu aceasta simțul unui timp tare, esențial, și — de fapt de o extremă gravitate — însăși conștiința pierderii lui, întreținută pînă la capăt, căderea ne-a adus dincoace de vină, ca într-o blîndă inconștiență a timpului. Vina rătăcirii sau a îndepărtării de un timp care mai poate însemna ceva a lucrat prea puțin în sufletul neamului». Dezastrele nu au lipsit, dar ele nu și-au aflat la timp o mai aparte justificare, o valorizare spirituală. Nu s-a oferit un sens netemporal suferințelor de ordin temporal, un sens mistic suferințelor de ordin istoric (preluînd un gînd al lui Eliade din **Catastrofă și mesianism).** Încît, cel plecat în căutarea Cerului — cum spun fragmentele mitice regăsite de T. Pamfile sau I. Otescu — își face din această căutare nesfîrșită un mod firesc de a viețui. El se va afla continuu pe drumuri, fără a putea spune vreodată că a pătruns într-un alt timp. Cum pleacă singur și sărac de la bun început, nu-l va găsi pe Dumnezeu, deși crede că stăpînul ceresc nu-l va fi uitat poate de tot.

Să existe oare vreo legătură între această eclipsă a simțămîntului vinei și înțelegerea ortodoxă a păcatului? Ceea ce s-a numit prin tradiție orientală **propaterikon hamartema,** păcatul strămoșesc, preia cu sine căderea în timp a omului. Acest păcat va fi înțeles aici ca fiind însuși «păcatul firii» (Sf. Maxim Mărturisitorul), prin urmare, unul întru totul firesc. Stă în firea lucrurilor să-și suporte degradarea în timp: așa le este dat celor ce sînt să sfîrșească prin corupție. Or, această viziune afectează într-un fel mai aparte prezența sau chipul lui Dumnezeu» în om. Ca să percepem diferența de care e vorba, amintesc în grabă că pentru gîndirea occidentală (îndeosebi în tradiție neoplatonică, de la Austin la Luther), «căderea» afectează radical natura umană. Ea îl obligă pe om să-și revadă continuu condiția, să se sustragă acelei **massa damnata** de care a vorbit fericitul episcop. Dincoace, în orizontul ortodoxiei, «căderea» estompează enorm tocmai «chipul lui Dumnezeu» în om, generează retragerea acestuia din urmă și îndepărtarea celui dintîi. Sufletul are a-și aminti această îndepărtare, dar o face ca unul cuprins de patimi și slăbiciune. El nu mai vede atît adîncimea răului din sine cît faptul că a ajuns lipsit de energie harică. Se va spune că răul dinăuntru și absența suflului divin înseamnă unul și același lucru. Dezechilibrul însă persistă: așteptarea intervenției cerești nu e însoțită întotdeauna de acel efort pe care-l presupune orice **renovatio** lăuntrică. Se pierde asemănarea cu ființa divină și, totodată, cerul propriu. Mai mult încă, se șterge treptat memoria lor și nevoia de a le afla.

Nu cred că poate exista vină mai cumplită decît cea pe care ți-o aduce faptul de a nu resimți întreagă această pierdere. Cel care se poartă ca și nevinovat în cuprinsul de aici al vinei trăiește, probabil, vîrsta din urmă a unui timp ce decade.

Deși neam nefericit, românii par adesea lipsiți de o conștiință nefericită. Află mai totdeauna suficientă frivolitate cu care să-și acopere inversiunile timpului, lumea pe dos pe care o trăiesc. Dar mai pot fi ei atunci văzuți ca suportînd vreo teroare a istoriei? Nu cumva și aceasta le-a devenit mediu «natural», comun și indiferent? Într-un astfel de mediu, nimic nu mai predispune la trezire. Nevoia de conștientizare a limitelor proprii se stinge, ca și simțămîntul căderii în timp. Ceea ce de fapt se stinge atunci este nevoia de a reface un fel de centru spiritual al comunității recunoașterea de sine peste timp.

Nu voi crede, în cele din urmă, că această conștiință a vinei s-a șters definitiv din făptura noastră, ci doar că timp îndelung a rămas inactivă. Sau că timp îndelung ea nu a putut deveni o maladie bună a comunității. Încerc să înțeleg că nu a dispărut, ci doar că dormitează mai mult decît ne-am așteptat, urmînd a fi odată și odată din nou trezită.

Ștefan AFLOROAIEI

Provizorat

(Din jurnalul autoarei)

Vineri, 5 noiembrie : Aceeași stare de sfîrșeală, de la oboseală și frig. Dimineața am prins o apă în care m-am putut băga. Am ieșit repede, se răcea „văzînd cu ochii." Oricum, m-am spălat, ceea ce mi-a mai înlăturat proasta dispoziție. Încă foarte clar visul ultim : stăteam pe o bancă lîngă M. (chiar și în vis aceeași prietenie foarte șters erotică), el trebuia să plece cu un vapor (chiar va pleca zilele acestea), eu încercam să-i spun ceva, dar tot amînam momentul cînd să-i spun, gîndindu-mă dacă în banca pe care stăm sînt microfoane, dacă cea care e lîngă noi pe bancă, cea care rupe biletul etc. ne aude. Afară, ultima lumină a frunzelor sfîrșite, care se mai și leagănă. Strada cu stejari tineri de lîngă bloc este intens roșcat auric, irizată de trecătoarea lumină. Trec pe sub ea de fiecare dată automat, gîndindu-mă la anii aceia cu X pe care i-am simțit că sînt buni, chiar prea buni, prea liniștiți pentru modelul vieții mele, pentru noaptea sinistră care se instala în jur. N-am ajuns la cimitir și nici nu știu cînd voi ajunge, din teamă de frig, care m-a invadat. Am luat doi saci de cartofi de cca 10 kg. fiecare, 1,80 lei kg., cartofii sînt cît nucile, majoritatea neimaginabil de curățat. Am reluat mental ședința ultimă, cînd primul tăios, și cu furia rece dinăuntru a spus : „Ce ? ! Eu nu sînt cenzor ! E o situație care durează de 7—8 ani, încă la început se spunea : eu ți-am dat drumul la carte, jos e directorul." Concentrați în acel front comun pentru ca unul să rămînă cu mîinile curate, iar celălalt, funebru, cu jocul lui pervers, de asemenea. „Cenzura nu există, dar voi să tăiați". Senzația de furie de cîte ori îmi amintesc scena și tăcerea tuturor, poate simțindu-se și alții vizați, în afară de mine. Și eu, ce ? Ultima idee, ca la meciuri : a trage de timp. Sărăcia și frigul din jur, banii de care am nevoie pentru casă, cîțiva ani încă, o jumătate de an, om vedea pe urmă.

17 noiembrie : Profitînd de scurta perioadă mai umed-întunecat-caldă, frunzele stejarilor de pe străduța de lîngă bloc sînt maronii-uscate. Alaltăieri am stat de două ori la coadă pentru un salam de vară (64 lei) odată la o vînzătoare, altădată la alta. Îmi amintesc din poveștile Riinei Jesmin despre cele 3 rînduri de deportări din Estonia : 41, 43—44, 48—49 — ultimele, cele mai masive. Importanța (brusc revelată) de cotitură a deceniilor greu de înțeles. Zece ani care au zguduit lumea. Acea teroare că te afli sub puteri de deasupra ta. Dintr-odată vezi importanța destinului, care este singura speranță că mai poți rămîne nestrivit, uitat de lîngă cizma istoriei. Un film melo-politic văzut la video *Vara rece a lui 53*. Observ similitudinea faptului că Beria a eliberat deținuții de drept comun, după moartea lui Stalin : amnistia din iarnă, de după Brașov, nu-mi mai pare o coincidență. Fețele oficialilor, brutalitatea obtuză, lașitatea binecunoscută, minciuna. Într-una din zile P. mi-a spus cum și-a scos cartea : respinsă la Consiliu, el a vorbit în ședința de partid, a amenințat cu glas tare la Y în birou, deci unde știe că sînt microfoane (i-a spus : te-ai stricat, în asemenea vremuri să rîzi incontinuu ?!), a luat un referat favorabil al cărții de la Z. Scoasă deci, pe „răspunderea editurii". Cine poate, oase roade. Ședință de partid agitată la organizația „României Literare".

22 noiembrie : Competiția pe care o descoperi (agresivă, tăioasă) în ceea ce tu credeai că e prietenie. „Cel mai bun prieten al meu" dacă nu m-a îmbolnăvit și pe mine, în orice caz m-a transformat într-un teren obsesional. Cum viața mea a fost un șir mai demonstrativ de despărțiri decît a altora, nu mă gîndesc cu nostalgie la „prieteniî" pe care din nou i-am transformat în spectacol umilitor (pentru ignoranța mea naivă), fascinant prin simplitatea brutală a instinctelor fără perdea. Evident, gîndesc la o carte în care eventual să intre chiar aceste note. Aceasta îmi va da puterea să ofertez editurii mult-amînatul meu *Provizorat*. M-am trezit de dimineață, obișnuit — 7 — orele de profitare pe apa caldă (chiar fierbinte, de două seri), o parte din cărțile împotmolite, în bucătăria în care îmi beau ceaiul cu pateuri cu varză. Ieri, pe Titulescu, s-a deschis în loc de dulciuri o incredibilă patiserie, cu pateuri și chiar franzeluțe cu calciu. A nins de alaltăieri noapte, acoperișurile cu zăpadă. Uneori nostalgia după cei de dincolo. ***Anul soarelui liniștit*** — de Zanussi. Frumusețea unei Polonii în culori de crepuscul, un tren care traversează încărcat (cu oameni pe jos, pe sus) o cîmpie, se pot spăla pansamente pentru picioare varicoase și într-un asemenea tren, cu paltonul pe tine, într-un lighean, inima stringîndu-mi-se cînd văd viața, ca aici, cu mișcarea ei umană-subumană. Și lîngă mizeria întunecată a sărăciei și fricii (civilul care nu lipsește din nici un cadru) frumusețea cîte unui zid roșcat, a liniștii bisericii. Am spus : am simțit că al treilea personaj important al filmului este biserica catolică, translația spre lumea occidentală care, oricît de tîrziu, îți mai înlesnește calea. Poate asta a supărat-o pe fosta mea prietenă ? Poate și în mine era disprețul/ura față de conformismul (mai mult colaboraționismul) atît de amestecat cu adorația sufletului ei femeiesc pentru ruda înaltă în funcții ortodoxe ? I-am spus că nu exista afiș la acest film care era aproape o invitație la emigrare — de aceea, plăcîndu-mi, nici nu m-a atins cu adevărat. Ea spune : așa mai rulează filme *pe ascuns*, așa cum *pe ascuns* apar cărți. Ascuns — într-o lume unde se știe totul. Dar senzația mea despre ea, căreia aproape i-am adorat spiritualitatea timp de 20 de ani : ușoara greață, ca și cînd aș fi lîngă colcăiala umedă a unor viscere fierbinți, duduind, rotunjimi, intestine, cavități, ceva pe care îl acoperă fesele femeiești cu un mers țeapăn, ce nu ascunde concupiscența. Nu știu ce e în distanța ei față de mine. În distanța mea de acum e doar greața concentrată pe care am simțit-o mai ales copil, lîngă impurul aparat fizic femeiesc, impura legătură între decizie și organe.

3 dec. '88 : Un timp gol, ca viața mea de acum. Trebuie să-mi recunosc sadismul în raport cu G. Deci ceva ar fi adevărat : plăcerea de a fi acră, ironică, mută — pentru că totuși scrisorile retorice i le citesc. Aproape aveam în mine un fel de ură cînd a sunat și nu i-am deschis. Totuși, în aceeași zi mă gîndisem : cînd oare o să mai sune ? E prima oară în viață cînd știu că cineva are să tot revină. Va sfîrși prin a fi un sentiment inavuabil (ca o perversiune) așa cum va fi de-acum înainte orice relație a mea cu acest om cu o atît de proastă reputație (nu există reputații nemeritate, zic eu) și care mi-a dat atîtea semne despre oportunismul, snobismul, nelealitatea și agresivitatea lui.

Am luat un carton și trei ouă după o coadă de o oră în spatele alimentarei. Ningea — fulgi de lapoviță. Picioarele bineînțeles mi-au înghețat foarte repede. Am încercat să fac în duf și salam Victoria și uleiul de la același timp și coada la brînza de burcelelalte alimentare. Cel puțin am luat ouăle, pentru celelalte mi-a fost frică să nu-mi pierd rîndul. Era meci Steaua — Dinamo în timpul ăsta. Între cei ce își lăsau rînd pentru alte cozi și „corecții" cozii erau interminabile frecușuri, discuții, teorii. În fața mesei unde se vindea — o băltoacă pe care n-aveai cum s-o ocolești. Am stat cu picioarele în ea. Cel mai interesant a fost cu bătrîna care a apărut cu 5 minute înainte de a-i veni rîndul. A stat umilă, făcînd semne ca să fie recunoscută, omologată (apăruse exact la timp, aveînd, după expresia uneia din ele „simțul cozii"), iar în ultimul moment s-a repezit : eram înainte de dumneavoastră, mi-a spus, chipul ei blînd se reorganizase, era agresiv, răutăcios, al meu probabil la fel.

Plenară — toată săptămîna. Figura de pasăre rătăcită, cu ochi rătăciți, dînd haotic din mîini. Înmulțite „les louanges" la adresa Ei, — apariția țeapănă, congruentă, cu peruca cocului cu bucle întărind liniile precis neplăcute ale feței suburbane. Fețele trapezoidale ale celor ce aplaudau, cu fălcile lățite, cu ceafa lăsată. Din nou, senzația unei alte rase biologice, făcută prin încrucișări, hrăniri, habitat — altul decît al nostru. Și aceeași supunere pe care o descopăr în mine, dorința dinlăuntrul meu de a da din coadă, de a mulțumi mieros, atunci cînd cineva din partea cealaltă își arată un gest binevoitor. O dorință pe care mi-o reprim. Aceasta fiind eu, înrăită de vîrstă, de singurătate, de propria mea dorință-obligație de a fi o conștiință publică.

Acum două zile am descoperit că acei copaci erau fără frunze, arătînd aproape ca în martie. Pe urmă au căzut frunzele de pe strada cu stejari și chiar cele atîrnate în crengi erau lemnos moarte.

* Pare a fi anul 1988 (nota editorului).

Gabriela ADAMEȘTEANU

Tematica dansului

Cînd am încercat să te strig, am simțit cuțite forfecîndu-mi strigătul, astfel încît un val de sînge îmi umplu gura și firicelul roșu ce se ivise în colțul buzelor se prefăcu într-o metaforă a groazei.

Camera era glacială și oarecum gelatinoasă, cînd mă deplasam aerul se dădea încet la o parte, moale ca un burete sau ca o plastilină, dîndu-mi impresia că îmi păstrează forma trupului după trecerea mea, și că, dacă m-aș întoarce brusc, m-aș vedea apropiindu-mă cu precauție de mine.

Era ceva halucinant în încăpere, din tot vacarmul nu se auzea nimic în afară, iar mișcările îmi erau încetinite de materialitatea neobișnuită din aer.

În interiorul meu aproape dement o hoardă mută se străduia să scoată strigătul de revoltă, mîna dreaptă îmi devenea pămîntie, și-am început să mă rotesc, să mă rotesc, încercînd să concep o nouă tematică a dansului.

Am încercat încă o dată să te strig.
Tu nu erai.

Pietrificare

Umbrele ochilor trase în sine. Încercai să mi te-arăți
Nu ! strigam eu acoperindu-mi vederea
ce mare tristețe pietrifica zborul cocorilor înspre apus
zăpezi imaginare și de neînvins acopereau trupuri în ruină

Bucurie

Eu vă urăsc.
Capetele voastre diforme, ca la o coridă a spaimei, izbindu-se de mine.
Rîsul îmbracă o haină desuetă. Rîsul îmi crește direct din carne.
Aproape că nu-l mai pot numi fără să-mi fie rușine.
Care e prețul liniștii ? Care e prețul singurătății ?
Care e dezolantul preț al paradisului ?
Aceștia sînt ochii mei, aceștia sînt ochii Durerii.
Acestea sînt visurile mele, acestea sînt oasele frînte ale Visului.

Mîna îți tremură, ochiul absoarbe noaptea,
tîmpla-i a celui ce, prin mine, a refuzat să fie.
Iau forma numelui tău. Iau forma numelui absenței tale.
Cum voi plăti, Doamne, atîta bucurie ?

Așteptarea

Nu puteam înțelege dacă era o nuntă sau un parastas. Mesele înșiruite într-o încăpere extrem de întunecoasă înșirau o tristețe funerară. Întunecimea era compactă și rîncedă, liniștea era aproape perfectă, și numai agitația din aer îi imprima o aparență de omenesc.

Ciudat era faptul că oamenii din jurul meselor, deși nu scoteau nici o vorbă, erau într-o trepidație continuă, molipsitoare. Se roteau în jurul vecinilor sau în jurul lor înșiși, gesticulau, săreau dintr-un loc în altul, făceau tot felul de semne fără noimă, astfel încît eu, un spectator nepoftit, eram cu totul pierdut.

Cu toate acestea, înțelesesem de mult că mesenii așteaptă ceva. Nu știam dacă întoarcerea miresei sau pomenirea soțului, dar așteptau cu toții într-o febrilitate insuportabilă, grotescă.

Așteptarea dura de foarte multă vreme, aproape i se uitase obiectul, rămînînd doar așteptarea în sine, ca o condiție imanentă a lucrurilor. Era o așteptare întoarsă împotriva ei, trecută mult peste limitele existenței sale.
Întunericul de carne putredă o conținea.

Clipa

Iată, aceasta e clipa cînd simt înlăuntrul meu forța de atracție a Planetei.
Eu nu vă iubesc. Eu nu ascult cuvintele voastre.
Ajung să cred că sînteți prietenii mei ideali
cum aș fi eu lipsindu-mă cu totul de mine
de obiectele cenușii în care mă recunosc.

Cînd tuturor vi se prelinge sîngele prin colțul gurii
și totuși continuați să rîdeți
cînd tuturor vi se pare firesc să vă spoiți tristețea și anotimpurile
cînd nopțile nu sînt ale mele nu sînt ale voastre
cum să mai cred în voi ?

Dacă mi-aș izbi capul de una din propriile mele iluzii
dacă brățara colierul sandalele ar fi pierdute în ziua cea mai fastă
și voi privindu-mă și voi compătimindu-mă
Iată — aceasta e clipa cînd am nevoie chiar și de mila voastră.

Carmelia LEONTE

Cornul lumii-în-curs

Strict autentic: pichetul protestatarilor

[Dedesupturi ale unei suspiciuni]

Partea I: Mă vizitează acasă o tînără care a stat de veghe în Piața Revoluției.

„Omul este o ființă gingașă ce trebuie legănată din primul ceas și pînă la cel din urmă", spunea C. Noica legănat.. Așa, legănat aș simți și eu nevoia să fiu... Dar cine să mă legene? Că eu am fost scăpat din brațe..

Tocmai mă așezasem la birou, după ce mă plimbasem prin camera mea cu gratii, cameră a dictaturii personale, înnebunit, fără inspirație, nervos, mă plimbasem atîta că obosisem și scoteam limba ca orice animal superior din grădina noastră zoologică post-revoluționară, cum spun tocmai mă așezasem la birou să-mi trag sufletul și să mai scriu cîteva rînduri la un articol ce nu mai avea sorți să fie terminat vreodată: „La naiba — recitisem eu din ce am scris —, iar m-am lungit cu introducerea în subiectul iluziei nocive. Iluziei nocive? A acelei iluzii care ne face să ne supravegheam unii pe alții, pățiți cu comunismul de tip românesc, imbecil: în această lume fenomenală de după o Revoluție duplicitară, în care în continuare victime sigure sunt tot fostele victime ale torționarilor totalitarismului angajați în Departamentul Securității Statului sau numai colaboratori. Suspiciunea fiind considerată lege deja naturală"... Așa, deci: tocmai mă apucasem să corectez aceste rînduri, cînd...

Cînd aud soneria, seara, pe la ora 19, ora la care eu deschid radioul la „Europa Liberă", din reflex: merg și deschid ușa la intrare, „Bună seara!", fac ochii mari, o blondă...

— Dumneavoastră sunteți ziarist? Nu vă supărați...

— Nu, bîigui, pe cine căutați?

—Păi am fost trimisă la dumneavoastră.. Nu e apartamentul 3?

— Ba da, dar eu nu...

— Vin din partea... Îmi suride, galeșă: nu mă primiți?

● *Măi, să fie! Ce banc o mai fi și ăsta?* ●

Ce chestie: o poftesc înlăuntru, e o tînără... Mă rog, e o tînără blondă *așa și pe dincolo*: nu v-o descriu, că soția îmi citește cu lupa tot ce public (ba chiar îmi ia și 10% din drepturile de autor — dacă nu scriu prostii, dacă scriu prostii, mărește procentul...), e ceva de speriat cum interpretează ea... Cum îmi interpretează soția critic tot ce public: mai ales cînd e vorba de femei tinere, la care eu nu trebuie decît să trag cu ochiul, pudic, timid, „ca după o măicuță, dragă", un pic, atît și să nu cumva să îndrăznesc — nici cu gîndul! — să merg mai departe cu... Am eu cîteva experiențe livrești mai așa, mai dezbrăcate, mai intime, cum naiba să le mai zic: și ce am pățit, ce am pățit, „că dacă știai că o să scrii asemenea porcării, nu trebuia să te însori"...

— Intrați, vă rog, nu, nu e cazul să vă descălțați...

— Dacă nu vă deranjez...

— Acuma, dacă tot ați venit... Vă rog, pe aici...

În sufragerie: luați loc...

Ne privim în ochi, reciproc. Tînăra nu are deloc ochii urîți, nici gura, nici sînii, nici... Pardon, am greșit: tînăra blondă e, adică nu e... Tînăra pune picior peste picior, odată așezată comod: are minijup. Bineînțeles: ce credeți? Și ce picioare... O, îmi duc mîna la ochi, tînăra Nu, nici vorbă, NU ARE... Nu are nici „ce picioare", nici „ce sîni"...

Pot să fumez?, mă străpunge vizitatoarea, deschizînd pe genunchi: asta mai lipsea, observ deodată, are ochii albaștri...

— Da, sigur: mă aplec și scot din dulapul care ține loc de bar o scrumieră verzuie — la noi în apartament nu se fumează, dar o scrumieră verzuie avem...

— Și un pahar de apă: dacă nu vă cer prea mult...

— Nu, vai de mine, cum să-mi cereți prea mult. *Auzi colo...*

Sînt gazdă doar, nu? Scot și o sticlă: torn vișinată, după ce aduc o sticlă de apă minerală din frigider.

„Auzi colo, cucul"? Asta e un cîntec al soției. Cucul? Ce cuc... Nu, nu mai continui cu amănuntele mai departe: pe moment! Data viitoare, cine știe... Deocamdată, mai departe vă voi povesti despre ceea ce am aflat de la ea, de la tînăra blondă protestatară, strict autentic..

● *Foaie de observație clinică* ●

Domnule, am adus cu mine acest act oficial, să nu credeți că vă mint: e rupt în trei (nu vă alarmați, nu e document din groapa securisto-S.R.I.-stă

de la Berevoiești, nu! Nu fusese descoperită groapa asta politică pe atunci, pe cînd am fost eu vizitat, nici vorbă...). Act rupt în trei: mi-l întinde și eu mă chinui să-i aranjez părțile și să citesc *Foaie de observație clinică — ginecologie* — numele Plugar Alina Mariana, născută 1975 iulie, 25, din Brașov, strada Ciucaș 4, apartament 4 — suspectă sarcină — examen genital *29 aprilie 1991*, orele 11,15, în ziua internării — parafă medic primar Iulian Badea... Dumneavoastră sunteți Plugar Alina Mariana?, o întreb: mirat că nu înțeleg ce dorește de fapt această tînără care fumează cu nonșalanță... Fumează picior peste picior, dezgolită pînă sus, privind în gol, printre gene: nu, e foaia mea de observație clinică, domnule, e a unei puștoaice care s-a alăturat la 27 aprilie 1991, pichetului de veghe, de protest, ca și mine, pichet al brașovenilor din Asociația „15 Noiembrie 1987" a lui Mircea Sevaciuc! Pichet din Piața Revoluției, în fața Senatului României, care cerea publicarea listelor de informatori ai Securității și demiterea conducerii Televiziunii centrale prosternate Puterii... Ea, puștoaica, Alina, care a făcut de veghe la acest pichet din prima zi, ieri s-a trezuit *internată cu forța* la Spitalul Municipal din București! Luată pe sus... Nu se poate! Dacă vă spun: aveți foaia de internare în fața ochilor dumneavoastră... De aceea am venit, de altfel la dumneavoastră: să faceți cunoscută lumii *măgăria*... Stați un pic...

(Va urma)

Liviu Ioan STOICIU

Tot ce mai pot

încă se mai fuge după mine
încă mai este în vigoare nescrisul articol-lege
conform căruia
cu închisoarea pe viață într-un trup
se pedepsește orice naștere

sînt la prima evadare de genul acesta
am crezut în iubire ca într-o grație șubredă

acum simt în spate răsuflarea fierbinte a realului
un pas de-al lui face la mine cît trei poeme
mai bine pentru tine ar fi să te oprești
deja am aruncat peste cap viața personală
dar prea multe fisuri a avut, prea multe goluri
ca să poată rezista la asaltul realului
acesta a lovit în ea cu propriile mele patimi
a spulberat-o ca și cum nici n-am avut-o („ca și soldatul")

mai bine pentru tine ar fi să te oprești
deja am aruncat peste cap și memoria
dar prea puțin întinsă a fost
și-apoi realul a trecut-o vîslind
în amintirea copilăriei ca într-o lotcă ușoară

mai bine pentru tine ar fi să te oprești
ești tot ce mi-a rămas
ești tot ce mai pot arunca peste cap
ești tot...

Argumentele cezarienei

spasmodic mișcîndu-ne în pîntecul libertății
am devenit deja dureroși pentru ea
i s-a cronicizat agonia
n-o mai poate calma nici măcar doza de morfină a dreptului la cuvînt
cît pe ce să se înfunde cordonul ombilical cu praf de cărbune
și reziduuri proletcultiste

nu-mi mai este Doamne teamă de moartea ei născîndu-ne
mă obsedează avortul
mă obsedează moartea ei cu noi în pîntec

spasmodic mișcîndu-ne
am devenit dureroși și unii pentru alții

ordinea nașterii ne interesează mai mult decît nașterea însăși
adevărate busculade producem împătimiți de lumină
compromișii s-au compromis din nou renegîndu-se
și întorcîndu-se să se mai nască o dată
dar cum să te naști fără să mori
dar cum să mori fără să faci vreun bine

compromișii s-au întors, s-au băgat în față, au ajuns primii
și cum să ne nască libertatea fără să-i nască pe ei
și cum să-i nască pe ei dacă nu le este mamă

i s-au umplut sînii de lapte
dar nașterea noastră continuă să se amîne...

Clipocitul unui rîu secat

îmi pare că patul mai fredonează încă refrenul
trupului rău în care n-am văzut mai multe decît
într-un abajur pus peste un bec prea puternic

oh, doamne, cum te-aș mai fi zidit
pîn' la gleznișoare
pîn' la pulpișoare
în faptul meu de-a fi care
se surpă în noaptea asta din nou

oh, doamne, cum mi-aș fi legat bornele
poemelor la ochii tăi sălbatici
credeam uneori că sînt însăși vederea ta
atît de adînc mă priveai
credeam uneori că vezi cu mine
credeam uneori că plîngi prin mine

în (co)chilia mea de (sih)astru păcătos
ai întors tăcerile pe dos
oare-ai fost aici
oare-ai plecat
ești clipocitul unui rîu secat..

Cînd însuși cerul

lipsa
niciodată nu ți-am așteptat-o
și tocmai de aceea a venit

a început să curgă între noi lumea
adesea ți-am vorbit despre o fisură
care, iată, s-a lărgit într-atît
că nici cu noi înșine n-o mai putem acoperi

am făcut deja primii pași alături
primii pași cu alte picioare

am început deja să ne asemănăm
să avem același semn
deci să ne respingem, să ne separăm
cum aurul de argint
se separă într-o falsă coroană

și totuși te mai scufund în mine
și totuși mă mai dezlocuiești
pe deplin (dac-l credem pe Arhimede)
dar unde să te caut
cum să te strig și cu ce glas
unde să alerg, unde să te presupun
acum
cînd însuși cerul
e-o dîră lăsată în fugă
de ochii tăi...

Constantin SAVIN

Diligența poștală de iulie o ia încet-încet prin timpul fierbinte al zilelor nesfîrșite. Și vizitiul și calul, aparent odihniți, în realitate obosiți, scoși din ritm de întreruperea bruscă a plimbărilor săptămînale prin orașul nostru, veche capitală de gubernie, încearcă să fie optimiști. Calul bea cafea. Vizitiul rumegă diazepame. Cît mai poate pîlpîi fluturele cînd scobești cu lingurița, ca dintr-un șerbet, aerul din jurul lui și-l abandonezi în vid? Întrebarea o fi ea retorică dar se tot zbate în suflet și degeaba încerc s-o uit. Roua s-a brînzit pe busturi a lehamite. Asta nu înseamnă că ne dăm bătuți! Să pornim cu Mihai Maruseac (Suceava) la drum și să sperăm cu disperare că n-o să ajungem niciodată să cumpărăm de la consignație și versuri. (Emil Brumaru).

Norul

ce zăpăceală de nor
îngreunat de păsări bătrîne
ce-și depun disperatul găinaț final
pe șansa imobilă a unei dimineți
de slavă și umilință.

e norul amnezic
rărit prin apusul fierbinte
el grăbește veselia în pupilele noastre
programate pentru mirare.

e norul despicat
pe drumul ce urcă axa lunii
îndepărtînd sîngele închegat
al prevestirii.

Umblet tîrziu prin memorie

un vis cuprins de frisoane în palma transparentă
un abur rece depărtează viziuni vinovate
ale începutului.
un mal aprins la ambele capete
în ora aceasta înghețată pe epoleții luminii
și somnul care-mi bîntuie cu neagră-ndărătnicie
cărările intersectate cu prăpastia.

Secunda visului

deșirată de frig, secunda se umple
cu nisipul roșu, din clepsidra muritoare,
irespirabilă, a făgăduielii.

și e ca o suprapunere lată
în noaptea învălmășirii de îngeri

singurul dar oferit
în tainica polifonie a clipei
e relieful umbrei tale
apăsînd talpa piciorului.

și e ca o pată cafenie pe obrazul spătat
al fecioarei de treflă.

Din joaca timpului

Străbat desculț timpul acesta
aruncat din pronie,
înfășor mitul cu propriile-mi iluzii
iar mingea de foc dintre palme
o istovesc pe obrazul tău;
și nu întîrzii timpul trăitor
ci calc cu nepăsare covorul de ace
către ascunsul de gene prag noroios.

Inadaptabilitate

febra nașterii a curs prin mine
către asupritul de secetă, timp de pămînt.
mai e luna ținută în bot scamator
dar imnul de slavă alungă miracolul
din ochiul deschis al prevestirii,
și-mi rostogolesc robia prin aerul
ce acoperă prăpastia, pînă la
capătul bolnav al singurătății.
sînt un virus de primăvară
printre albe globule ucigașe.

Acolo, domnișoară

Acolo nu sînt scări, domnișoară
cu unghiile scoici din oceanul
secat și primordial, nici gravitații,
totuși pasul tău mic acoperă lumina.
Acolo lupii sfîrtecă moartea-n bucăți
pe-ntinderea cheală a orizontului
iar toamna se face pămînt
prin semințele decimate de rod
și e rîndul tău să ridici ospățul
prin generații lățite în spumă.
Acolo, cu buzele moi lipite de Lună
doar albu-n zăpadă mă-ntrece

Mihai MARUSEAC

O GOGORIȚĂ VERDE

Presa odios-extremistă, de teapa „Europei" sau a „României Mari", secretează din șapte în șapte zile cele mai imunde, cele mai aberante calomnii, pentru care foile securiștilor de pripas vor trebui să dea odată și odată socoteală. Mai devreme sau mai tîrziu, infamia se plătește. Una din gogorițele pe care acești neni răi și mincinoși le servesc, pe săturate, cititorului lor devotat, dl. Natafleață (ipochimen care îi poate „lectura" fără să ia în prealabil un antivomitiv), este fantoma legionarismului. Cum nu le place ceva, cum vor să compromită un personaj sau altul din Opoziție, gașca de ceaușiști impenitenți și impertinenți începe tărăboiul, proferînd aceeași acuzație care s-a acoperit de ridicol în iunie trecut. „Lupii", pe care rău am făcut că nu i-am alungat, ies, în haită, la drumul mare. Comuniștii îi „demască", iarăși, pe „legionari". Pînă cînd ?

În presa noastră contaminată de blestematul virus roșu, infecția s-a dezvoltat rapid. Fișînd niște reviste la Biblioteca Academiei, am dat peste o sordidă publicație intitulată „Seara populară", ziar „democrat" apărut în septembrie 1944. Și ce-mi văzură ochii ? Cu litere negre, sporind caracterul de amenințare, o sentință : **Izgonirea din teatru a legionarilor și a agenților naziști.** Era numai începutul unei sinistre campanii. „Se impune" — avertizează comunicatul — „o radicală epurație în toate domeniile artei și culturii". Din nefericire, chiar așa va fi. Deocamdată, se întocmește „o primă listă" cu oamenii de teatru „vinovați ca legionari, ca agenți hitleriști, ca propagandiști fasciști și filo-germani și ca beneficiari ai stipendiilor naziste", toți aceștia urmînd a fi „izgoniți din viața artistică românească". Poate că nu-i lipsit de interes să parcurgem împreună mîrșava „listă". „Tovarășii", în care forfotesc tulburi complexe de inferioritate, încearcă să-și facă loc înlăturîndu-i pe cei mai buni.

Cît despre motivele invocate, unele sînt de-a dreptul caraghioase, iar altele, de o rea-credință strigătoare la cer. Așadar...

Autori dramatici : G. Ciprian, „autorul piesei legionare **Capul de rățoi"**, Ion Luca, „autorul piesei legionare **Icarii de pe Argeș"**. Regizori : Ioan Sava, propagandist fascist", V. I. Popa, „bugetivor al tuturor regimurilor huligane, colaboraționist cu F.R.N., legionarii și naziștii", A.I. Maican, „coautorul spectacolului de propagandă nazistă **București — Moscova** și beneficiar al bugetului și inventarului Teatrului din Odessa", Teddy Teodorescu, „legionar". **Dansatori :** Gabriel Negry, „legionar", Dem. Constant, „legionar". **Dirijori și cîntăreți :** George Georgescu, „propagandist filo-german", Rosl Bauman-Rădulescu, „nemțoaică", Edgar Istratty, „propagandist nazist", Șerban Tassian, Valentina Crețoiu-Tassian, Tomel Spătaru, Dinu Bădescu, „filo-germani", Ion Dacian și Nicu Rabega, „legionari".

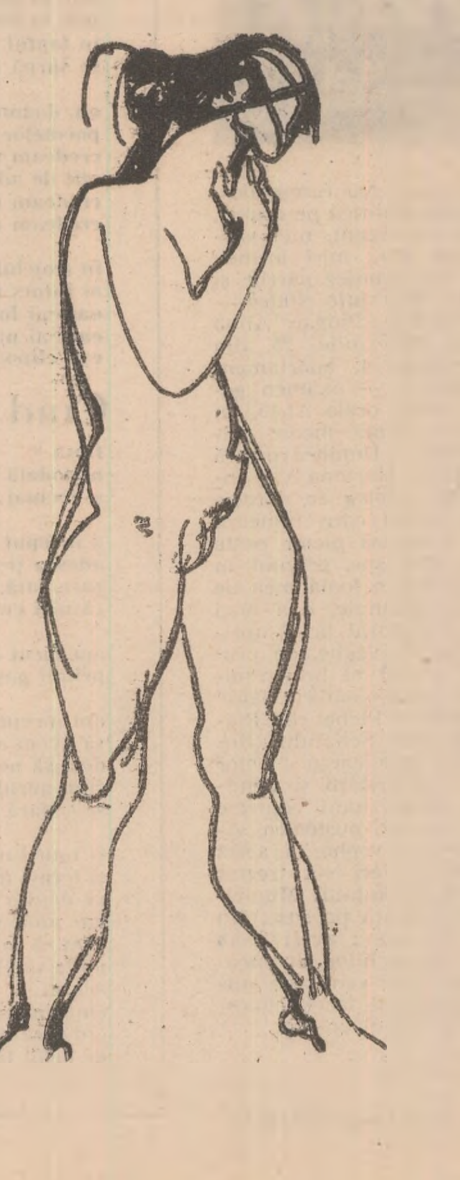
De la Teatrul Național : Marieta Sadova, Natașa Alexandra, Toma Dimitriu, „legionari". **De la Teatrul „Muncă și lumină" :** Sacha Stoianovici-Ralea, „agent huligan sub F.R.N.", Dumitru Mugur, Ilie Cernea, Cristofor Vitencu, „legionari". **Teatrul „Cărăbuș" :** Piu Mironescu, Emil Popescu, Ionel Stoenoiu, „legionari", Virgil Carianopol, „comisar de românizare legionar la Teatrul „Cărăbuș". ... **teatre particulare :** Ion Iancovescu, „agent propagandist filo-german", Călin Botez, Geo Maican, Gh. Lascu, I. Dămian, Marcel Emilian, Gica Șerbănescu, N.N. Matei, G. Musceleanu, Vasile Crețoiu, Tatiana Grosu, Jean Tomescu, „legionari", Pepe Georgescu, „agent nazist, autorul unei broșuri împotriva Sovietelor".

„Alți paraziți ai teatrului" : Anton Balotă, „inspector în direcția teatrelor, legionar", Vlaicu Bârna, „impresar teatral, agent al Cenzurii legionare și șantajist", C. Dan Pantazescu, „agent ridicul al Cenzurii legionare, la teatre". Victor Costin-Popescu, „legionar și cenzor al presei teatrale", Al. Pană, „reporter teatral, legionar", G. Panaitescu, zis Pipiță, „agent de publicitate, delator antisemit și propagandist nazist", Camil Petrescu, „teatralist bugetivor al tuturor regimurilor huligane și strateg fascist".

De la Radio : Gh. Soare, „spicăr legionar", Mihai Zirra, „spicăr nazist", I. Aurel Manolescu, „spicăr nazist", Dem. Theodorescu, „propagandist nazist", Al. Hodoș, „propagandist nazist". **Cinematografiști :** Nichifor Crainic, „profitorul cooperativei **Filmul legionar**, transformat(ă) ulterior în **Filmul românesc"**, Moțcoș, „gaulaitărul **Oficiului Cinematografic Român"**, Dr. Ion Cantacuzino, „legionar, propagandist fascist", Ion Vasilescu, „compozitorul muzicii filmului **Cătușe roșii"**, N. Kirițescu, „autorul scenariului (împreună cu Gherardo Gherardi) al filmului **Cătușe roșii"**. Și un ultim, rău-vestitor acord : „imediat ce verificările necesare vor fi săvîrșite, o nouă listă va urma".

...Și încă una, și încă una, atîta vreme cît vocea securistului național va îmbăloșa tot ce nu poate să muște. Din vina cui istoria nemerniciei se repetă ?

Florin FAIFER

Chacall

O ambasadoare

În sfîrșit, după recuzarea nobilului „ambasador al golanilor" în Franța și după îndelung dubitativul răstimp de vacanță al scaunului diplomatic, România are acum la Paris o ambasadoare. Una irefutabilă, oricît de îndîrjită în duplicitate ar fi partida bucureșteană la putere, și, la urma urmei, dincolo de ea. E pictura. O pictură care, dacă ar fi beneficiat de posibilitățile de dispersie măcar asemănătoare culturii franceze, ar fi făcut bună figură în lume. Și, mai ales, dacă peste țară n-ar fi trecut tăvălugul totalitar, determinîndu-i muțenia și izolarea. Grigorescu, Andreescu, Luchian, Dărăscu, iată un prim cvartet de aur, menit să deschidă seria ieșirilor noastre de culoare în lume. În Franța, cu precădere, de unde cei patru își și trag seve stilistice indubitabile. Din 1927, cînd la Jeu de Paume se deschidea o mare expoziție de pictură românească, Parisul nu s-a mai întîlnit cu un atare eșantion. O face acum, și e sigur că va beneficia de o surpriză, descoperind, redescoperind ceva din sensibilitatea proprie, văzută, însă, în altă oglindă, poate mai gravă, poate mai problematică. Andrei Pleșu, într-un pandant complezent cu Jack Lang, notează în catalog că în expoziție se vorbește românește cu un curat accent franțuzesc. Francezii, deci, flatați, românii amuzat generoși în a-și recunoaște modelul. Ministrul francez, la rîndu-i, produce o frază enormă, arătînd că expoziția este ocazia prin care confirmă prietenilor români că vor deține un loc privilegiat în marea Europă a Culturii. Iată, așadar, rolul de ambasador inefabil al picturii, sigur mai eficace decît orice altă intervenție a echipei politice bucureștene, itinerantă pe la ușile Vestului. Ușor surprinzătoare alăturarea lui Dărăscu, artist de calibru mediu, celor trei giganți, selecția operată sugerează, totuși, momentul de plecare al picturii noastre moderne, dintr-o dată convingător prin robustețe, dar și prin dezinvoltură. Și e de presupus că succintul tratat de pictură gîndit pentru uzul francezilor va continua cu alte eșantioane. Neexistînd riscul unui demers plictisitor. Cine va urma? Pînă la cine se va ajunge? Rezervele noastre de gust și de rigoare sînt, se constată, intacte, jumătatea de secol totalitar neafectîndu-ne însușiri pentru care francezii ne invită să-i acompaniem într-un continent al speranțelor. Motivele noastre de orgoliu își găsesc de-abia acum, prin această necomplexată ieșire în lume, autentica justificare. Prin Grigorescu, Andreescu, Luchian, Dărăscu ne aflăm, de mult, în Europa.

Val GHEORGHIU

Umor ?

O idee salvatoare

Mă aflam, întîmplător, într-un birou. Biroul aparținea, întîmplător, unei edituri. Deodată, ușa se deschide bruse și, întîmplător, dă buzna un scriitor care-o întreabă pe lectora manuscrisului său: „Îi dați drumul, ori nu ?".

Trăgînd cu ochiul&timpanul la discuții și pagini de manuscris, mi-am dat seama că momentul este inoportun: o lucrare despre Elada, Oedip, putere (a zeilor!), nu poate concura Fecioara de 17 carate. Nici Pisica în cisme. Aflînd verdictul, deznădăjduit, omul meu s-a prăbușit pe scaun: „Ce să fac? Revista la care lucrez nu mai merge — ar trebui s-o vindem cu 30 de lei ca să ne scoatem cheltuielile — cartea nu merge... Din ce voi trăi peste cîteva luni ?".

Drama acestui confrate m-a emoționat. M-am frămîntat, cîteva nopți, autobiografic (în sensul că durerea lui era și-a mea). Ei bine, după multe alte variante idealiste, am descoperit-o pe cea bună; poate-i puțin spus bună, dar mi-e jenă să repet mereu că sînt genial... Frați cauzași, ne vom burduși buzunarele cu bani! Ce literatură! Ce politică! Ce mitologie, estetică, filosofie, dramaturgie și alte fleacuri paseiste! Eu voi deschide prima societate a ziariștilor rentabili din România, care va depăși chiar cifra de încasări a României mari!

Ce vom face? De toate: vom servi prompt populația cu, spre exemplu, inscripții mortuare pentru coroanele de flori (care însoțesc morții pe ultimul lor drum); vom concepe și discursuri care se țin la cimitir („Întristată adunare, pleacă de lîngă noi AZI" etc); vom compune versurile cîntecelor pentru orbii care cerșesc încă bezmetic pe străzi; vom versifica menu-urile restaurantelor care mai au clienți („La languste sau homari / beți doar vinul de Cotnari"); vom crea o nouă școală în reclama națională, S.A.-urile și privatizații asaltîndu-ne în viitor, deoarece vor constata ca doar ideile noastre publicitare le umplu buzunarele; vom scrie versuri scurte pentru copiii de grădiniță și lungi — pentru pensionarii din azilurile de bătrîni (la poeții pentru debilii mintali nu ne băgăm,

căci aici, deja concurența este foarte mare!); vom inunda piața cu teze și extemporale tip — pentru elevii leneși; pentru membrii parlamentului, vom executa versiuni (foarte) prescurtate din toate best-seller-urile (știut fiind că cineva care se gîndește 16 ore pe zi la binele țării, nu mai are răgazul să citească); la nevoie, vom tipări chiar bilete de tramvai sau autobuz, cu text atît de hazliu, încît pînă și blatiștii le vor cumpăra, pentru a se amuza.

Revenind la scriitorul disperat despre care pomeneam la începutul articolului meu: va realiza că soarta lui este în mîini bune. S-a gîndit la el (și la sine).

Bogdan ULMU

Cultura în derivă

Subvenții culturale și conștiință fiscală

În conjunctura dramatică în care se zbate astăzi viața editorială și literară românească, confruntată cu consecințele așa-zisei „reforme" traduse în așa-zisa „liberalizare" a prețurilor (de ce în primă instanță? de ce mai ales la hîrtie?), din ce în ce mai des se vehiculează o idee dătătoare de speranță: subvențiile.

Desigur, nu pot fi de acord cu proiectarea ei în chip de panaceu. Căci aceasta nu ar face decît să reflecte mentalitatea noastră de națiune infantilizată de protejismul comunist, de indivizi care ne delegăm problemele, deci și responsabilitățile, deci și Puterea, unui Stat atotprezent, de la care așteptăm totul: și recompensa (dacă sîntem cuminți) și pedeapsa (dacă nu ne purtăm bine).

Subvențiile culturale (vorbesc de cele instituționale și, îndeosebi, guvernamentale) nu au un sens decît atunci cînd se combină cu surse alternative de finanțare, cum ar fi programele supra sau internaționale, pe plan extern, sau inițiativele particulare, pe plan intern. Acestea din urmă, mai ales, ar trebui stimulate printr-un cadru legal adecvat, ca de pildă legislația financiară americană, ce încurajează sponsorizarea culturii. Cîți dintre noi știu, bunăoară, că cel mai mare centru de cercetări lingvistice din SUA, cel din Chicago, este în mare măsură susținut economicește de marele concern de abatoare din același oraș și că, din punct de vedere strict economic, aceasta este o afacere profitabilă pentru ambele părți?

Nu pot fi de acord nici cu alergia ce cuprinde pe mulți dintre noi la ideea oricărei intervenții în acest domeniu a Statului, fie și numai în calitate de sponsor sau Mecena. Desigur, nu ne lipsesc rațiuni pentru a fi circumspecți; desigur Puterea ne-a învățat că nu dă nimic fără să ceară ceva în schimb, iar actuala cenzură economică exercitată asupra presei, editurilor ș.a.m.d. ne face să bănuim că o atitudine mai binevoitoare a stăpînirii vis-à-vis de cultură ar avea drept preț aservirea ei. Și aici, ca și în alte domenii, o schimbare de mentalități ar fi salutară. Cheia se află în dobîndirea de către societatea civilă a unei reale conștiințe fiscale. Trebuie să înțelegem și să-i facem și pe alții, pe cît mai mulți, să înțelegem că în schimbul subvențiilor și alocațiilor Statul nu are dreptul să pretindă obediență ori servicii speciale societății deoarece rolul său trebuie să se reducă, într-o societate deschisă, la acela de administrator al bugetului. Or bugetul nu este altceva decît bunul nostru prelevat sub formă de impozite.

În calitate de contribuabili, avem nu numai dreptul, dar și datoria să cerem socoteală administratorului cu privire la modul cum administrează averea publică. Abdicarea de la acest drept și această datorie echivalează cu expectativă pasivă. Fără o reală conștiință fiscală, Puterea va fi odată mai mult tentată să cadă în ispita arbitrariului (ce pare a constitui a doua ei natură), cu consecințe dezastruoase nu numai asupra vieții culturale și a statutului omului de cultură, dar și a libertăților publice.

Viața noastră va fi și mai bună și mai liberă în momentul în care cetățeanul va înțelege, trăgînd toate consecințele, faptul că, atunci cînd Statul refuză să finanțeze Cultura, el va finanța din ce în ce mai mult Politica.

Victor IVANOVICI

Semnul „?"

Lumină și adevăr ?

Pe adresele publicațiilor și ale mai multor organizații din Iași au sosit plicuri ce conțin un mesaj ciudat: „1. Lumina și Adevărul trebuie să călăuzească viața oamenilor pe tot parcursul ei; 2. Altă morală decît Lumina și Adevărul în viața și sufletul oamenilor, nu recunoaștem; 3. Nu răspundem în fața legilor pămîntene, pentru că sîntem pregătiți de jertfa supremă în numele idealului de Lumină și Adevăr; 4. Nu recunoaștem Poliția, Procuratura, Jandarmeria, S.R.I.-ul, Tribunalele, Pușcăriile ș.a., deoarece s-au dovedit incapabile să instaureze și să mențină ordinea în țară; 5. Vom ființa atîta timp cît pe pămînturile locuite de români va exista Minciună și Întuneric politic, religios, rasist, naționalist, fascist, comunist, terorist etc; 6. Vom suprima prin metode și mijloace proprii, fără urme, pe oricine este promotor al întunericului și minciunii de acest fel, după ce în prealabil l-am prevenit și n-a luat aminte. / Judecător Suprem al Comenduirii, Carlos".

Ciudățenia mesajului provine din contrastul dintre idealurile pe care le susține teoretic organizația aceasta de tip secret și mijloacele pe care și le propune — violența, „suprimarea" celor care sînt promotori ai întunericului și minciunii. Cum își pot imagina cei care au transmis mesajul că este posibilă instaurarea „Adevărului" și a „Luminii" prin mijloace ce aparțin chiar forțelor întunericului și ale minciunii? Asta, bineînțeles, dacă este vorba despre o organizație reală și independentă, cum susține respectivul comunicat. Pentru că mai este o posibilitate: anume ca documentul să fi fost fabricat în laboratoarele Securității (hîrtia este de calitate foarte bună, iar reproducerea prin multiplicator aproape impecabilă — ceea ce trimite la niște profesioniști) într-un scop obscur. De fapt, nu foarte obscur. Odată ce ideea existenței unei asemenea organizații ar prinde, acest fapt ar permite „organelor" tot felul de măsuri (de la percheziții abuzive la interceptări ale convorbirilor telefonice și de la amplificarea aparatului represiv la violarea unui set întreg de drepturi elementare ale omului) de forță pentru care ar putea obține tot sprijinul „legal" necesar. De altfel, mi s-a părut foarte ciudat că principalele instituții vizate în acest mesaj sînt tocmai cele ce fac parte din sistemul de represiune sau, măcar, de ordine. Asta dă, într-adevăr, de gîndit asupra surselor de unde a „emanat" documentul. Oricum însă, indiferent de proveniența acestuia, lucrurile sînt la fel de grave întrucît semnalează o posibilă escaladare a violenței în viața noastră publică. Într-un caz, aceasta ar fi promovată de surse „anonime" și „independente", de extracție teroristă, în celălalt, chiar din partea unor instituții publice. În ambele situații, noi nu putem decît condamna fenomenul — ne sînt la fel de antipatice și terorismul „privat", și cel „de stat". Dar va avea societatea românească suficiente forțe pentru a le evita pe amîndouă? În fond, chiar asta este întrebarea.

L.A.

În avanpremieră

O întrebare pentru Dan Petrescu

Întors în vacanță din Franța, unde își pregătește un doctorat cu o teză despre Mircea Eliade, Dan Petrescu a avut amabilitatea să ne acorde un lung interviu, pe care îl vom publica în numărul viitor. Deocamdată, răspunsul la o singură întrebare:

— Cum se vede România din Franța?

— Destul de microscopic. Francezii au problemele lor, însă au devenit și extrem de prudenți după cacialmaua mediatică românească, așa încît România este adesea citată, în diverse dezbateri, ca pildă nec plus ultra a dezinformării și manipulării informației. În plus, acei dintre români care mai au acces la mediile lor ori circulă în Franța aduc, vorba lui Iliescu, prejudicii cauzei noastre; pentru cazul al doilea, pot să exemplific cu țiganii români cerșind chiar și în Poitiers — într-o zi, pe o trecere de pietoni, în timp ce-mi întindea cu o mînă cartonul pe care cineva îi scrisese în franțuzește că e român și apelează la mila publică, un tînăr țigan făcea cu cealaltă mînă semne obscene damelor care treceau la volan.

Pentru cazul dintîi, al celor care străbat în mediile franceze, voi cita

pilda D-nei Mioara Roman, soția primului ministru: intervievată într-o zi la emisiunea „Regards de femme", care se dă aproape zilnic pe FR-3, D-na Roman a ținut să marcheze faptul că familia sa o ducea nemaipomenit de greu sub Ceaușescu, atît de greu, zicea D-sa, încît soțul era nevoit, spre a-și hrăni familia, să vîneze! Nici mai mult — nici mai puțin! Francezii pot ei înghiți fără să clipească o atare enormitate, dar cu noi, românii, care știm prea bine cine vîna în vechiul regim, e mai greu. Dar îți dai seama că un brav mînuitor de pușcă era bun la Revoluție, nu?

Afară de asta, l-am zărit de vreo două ori pe Iliescu, intervievat de Canalul 5: tot timpul era torturat de problema siderurgiei, i-a rămas lui înfipt în cap cuiul ăsta stalinist cu industria grea, ce să-i faci? Ghinionul lui e că l-am văzut la televiziunea franceză și pe Havel, în compania lui Llosa: altă stofă, de departe!

L.A.

Francis Scott FITZGERALD

Trei ore între două avioane

Era o şansă nebună, dar Donald era într-o stare propice, sănătos şi plictisit, cu sentimentul unei sarcini obositoare dusă la bun sfîrşit. Acum îşi oferea o recompensă. Poate.

Cînd avionul ateriză, ieşi într-o noapte de vară a vestului mijlociu şi se îndreptă spre aeroportul izolat de ţară, numit în mod convenţional „depozit feroviar" vechi şi ruginit. Nu ştia dacă ea mai trăia, sau dacă locuia în oraş, sau ce nume purta în prezent. Cu o excitare crescîndă îl căută în cartea de telefon pe tatăl ei, care putea fi şi el mort în aceşti ultimi douăzeci de ani.

Nu. Judecătorul Harmon Holmes-Hillside 3194.

O voce amuzată de femeie îi răspunse la întrebarea referitoare la domnişoara Nancy Holmes.

— Nancy este acum doamna Walter Gifford. Cine întreabă?

Dar Donald închise fără a mai răspunde. Aflase ce dorea să ştie şi nu avea decît trei ore la dispoziţie. Nu-şi aducea aminte de nici un Walter Gifford şi apăru din nou un moment de suspensie în timp ce răsfoia cartea de telefon. Ar fi putut să se mărite cu cineva din afara oraşului.

Nu. Walter Gifford — Hillside 1191. Sîngele îi reveni în vîrful degetelor.

— Alo?

— Alo. Cu doamna Gifford. Sînt un vechi prieten de-al ei.

— Eu sînt doamna Gifford.

Recunoscu, sau crezu că recunoaşte, amuzanta magie a vocii.

— Sînt Donald Plant. Nu te-am văzut de la doisprezece ani.

— Oooo!

Nota era extrem de surprinsă, foarte politicoasă, dar putu distinge atît lipsa de bucurie, cît şi a unei recunoaşteri sigure.

— .. Donald! adăugă vocea.

De data aceasta era în ea ceva mai mult decît efortul căutării în memorie

— ...cînd te-ai întors în oraş?

Apoi, cu cordialitate:

— Unde te afli?

— La aeroport... doar cîteva ore.

— Perfect, vino să mă vezi.

— Eşti sigură că nu voiai să te culci?

— O, Doamne, nu! exclamă ea. Stăteam pur şi simplu... singură şi cu o băuturică. Spune-i taximetristului...

Pe drum Donald analiză conversaţia. Cuvintele lui „la aeroport" statuaseră că-şi fixase poziţia în rîndul marii burghezii. Singurătatea lui Nancy ar putea însemna că se maturizase ca femeie lipsită de atracţie, fără prieteni. Soţul ei ar putea fi plecat, sau doar în pat. Şi — pentru că în visurile lui ea avea tot zece ani — băuturica îl şocă. Dar îşi reveni cu un surîs — ea avea aproape treizeci de ani.

La capătul unei alei arcuite văzu o frumuseţe mignonă şi brunetă ce stătea pe fundalul uşii deschise, cu un pahar în mînă. Surprins de materializarea ei actuală, Donald coborî din taxi întrebînd:

— Doamna Gifford?

Ea aprinse lumina din faţa uşii şi se zgîi la el cu ochii mari şi întrebători. Prin expresia deconcertată se strecură un zîmbet.

— Donald — tu eşti — ne schimbăm cu toţii aşa de mult. Oh, e grozav!

Pe cînd intrau în casă, vocile se jucară cu cuvintele „toţi anii ăştia" şi Donald simţi o slăbiciune în stomac. Asta se datora parţial amintirii ultimei lor întîlniri — cînd ea trecuse peste el cu o bicicletă, tăindu-l în două — şi parţial de frica de a nu avea nimic să-şi spună. Era ca la o reuniune de colegiu — dar acolo eşuarea în regăsirea trecutului era mascată de petrecerea zorită şi zgomotoasă. Înspăimîntat, îşi dădu seama că s-ar putea să urmeze o oră lungă şi goală. Se aruncă cu disperare:

— Întotdeauna ai fost o fiinţă fermecătoare. Dar sînt puţin şocat să te regăsesc chiar aşa de frumoasă.

A mers. Recunoaşterea imediată a situaţiei lor schimbate, complimentul îndrăzneţ, i-a transformat în nişte străini interesanţi în locul unor prieteni din copilărie neîndemînatici.

— Vrei un pahar? întrebă ea. Nu? Te rog să nu crezi că am ajuns o beţivă ascunsă, dar era o noapte atît de plină de melancolie. Îl aşteptam pe soţul meu, dar mi-a telefonat că mai întîrzie două zile. E foarte drăguţ, Donald, şi foarte atrăgător. Cam de statura şi tenul tău.

Ezită:

— ...şi cred că-l interesează cineva de la New York... şi nu ştiu.

— Pare imposibil, după ce-am văzut cum arăţi o asigură el. Am fost însurat timp de şase ani şi a fost o vreme cînd m-am torturat la fel. Apoi, într-o zi, pur şi simplu am dat deoparte pentru totdeauna gelozia din viaţa mea. Am fost foarte încîntat de asta după ce mi-a murit soţia. A lăsat o amintire foarte bogată — nimic păgubitor, întinat, sau la care să nu-ţi mai vină a te gîndi.

În timp ce vorbea, ea se uită la el cu atenţie, apoi cu înţelegere.

— Iartă-mă, spuse; apoi, după cîteva momente: Te-ai schimbat foarte mult. Ia întoarce capul. Mi-l aduc aminte pe tata spunînd: „Băiatul ăla are creier".

— Probabil că n-ai fost de acord cu el.

— Eram impresionată. Pînă atunci crezusem că toată lumea are creier. De asta mi-a şi rămas în minte.

— Ce altceva ţi-a mai rămas înfipt în minte? întrebă el zîmbind.

Deodată Nancy se ridică şi se îndepărtă cu repeziciune.

— Ei, hai, îi reproşă ea, asta nu-i corect! Cred că eram o fetiţă răzgîiată.

— Ba deloc, replică el cu energie. Iar acum aş vrea ceva de băut.

În timp ce ea-i turna în pahar, cu chipul în continuare ascuns, el continuă:

— Crezi că ai fost singura fetiţă sărutată vreodată?

— Îţi place aşa mult subiectul ăsta? întrebă ea. Iritarea de moment i se topi şi adăugă. Ce naiba! Ne-am distrat pe cinste. Ca în cîntecul acela.

— Cu sania.

— Da... şi la picnicul nu mai ştiu cui... la Trudy James. Şi la Frontenac... toate verile alea.

El îşi aducea cel mai bine aminte de plimbarea cu sania şi cum o sărutase pe obrajii reci, în paiele dintr-un colţ, în timp ce ea rîdea la stele albe şi reci. Perechea de lîngă el era întoarsă cu spatele şi el îi sărutase gîtul ei mic şi urechile, dar niciodată buzele.

— Şi petrecerea de la familia Mack la care se juca telefonul fără fir şi eu nu m-am putut duce pentru că aveam oreion, mai spuse el.

— De asta nu-mi aduc aminte.

— O, dar erai acolo. Şi ai fost sărutată, iar eu eram nebun de gelozie, cum n-am mai fost niciodată de atunci.

— Curios că nu-mi aduc aminte. Poate că am vrut să uit.

— Dar de ce? întrebă el amuzat. Eram doi puşti absolut inocenţi. Nancy, de cîte ori i-am vorbit nevestei-mi de trecut, întotdeauna i-am spus că ai fost fata pe care am iubit-o aproape ca şi pe dînsa. Dar cred că de fapt te-am iubit exact la fel de mult. Cînd ne-am mutat din oraş te-am dus cu mine ca pe-un glonte rămas în corp.

— Ai fost chiar aşa de... tulburat?

— Dumnezeule, şi-ncă cum! Eu... Îşi dădu deodată seama că stăteau doar la jumătate de metru unul de altul, că vorbea de parcă ar fi iubit-o chiar atunci, că dînsa se uita la el cu buzele întredeschise şi cu o privire voalată.

— Zi-l mai departe, spuse ea. Mi-e ruşine s-o spun, dar... îmi place. N-am ştiut că erai aşa de necăjit atunci. Credeam că eu sînt cea răscolită.

— Tu! exclamă el. Nu-ţi aduci aminte cum m-ai părăsit la farmacie? Rîse. Ai scos limba la mine.

— Nu-mi aduc aminte defel. Aveam impresia că tu m-ai părăsit.

Mîna i se lăsă uşor, aproape consolator, pe braţul lui.

— Sus am un album prin care nu m-am mai uitat de ani de zile. Mă duc să-l caut.

Donald rămase vreo cinci minute cu două gînduri — primul, imposibilitatea, lipsită de speranţă, de a pune de acord amintirile diferiţilor indivizi referitoare la acelaşi eveniment, şi al doileaé că într-un mod de speriat Nancy îl tulbura ca femeie după cum o făcuse şi ca fetiţă. Jumătate de oră iscase în el o emoţie de o intensitate pe care n-o mai încercase de la moartea soţiei — şi pe care nu crezuse s-o mai resimtă vreodată.

Umăr lîngă umăr, pe o canapea, deschiseră albumul cu fotografii. Nancy se uită la el zîmbind fericită.

— Vai, e-aşa de amuzant, spuse ea. Aşa de amuzant că eşti atît de drăguţ şi că-mi păstrezi o amintire atît de frumoasă. Dă-mi voie să ţi-o spun... aş fi vrut s-o ştiu atunci! După ce-ai plecat, te-am urît.

— Păcat, spuse el încetişor.

— Dar acum nu, îl asigură ea, apoi cu impulsivitate: să ne sărutăm şi să ne împăcăm...

— ...o soţie bună nu face aşa ceva, spuse ea după cîtva timp. Nu cred c-am sărutat doi bărbaţi de cînd m-am căsătorit.

Era excitat... dar mai ales năucit. O sărutase pe Nancy? sau o amintire? sau pe străina aceasta drăguţă şi tremurîndă, care-i evita rapid privirea şi întorcea o foaie a albumului?

— Stai! spuse el. Nu cred c-aş fi în stare să mai văd vreo fotografie, cel puţin cîtva timp.

— N-o s-o mai facem. Nici eu nu mă simt foarte calmă.

Donald spuse una din banalităţile acelea care semnifică atîtea lucruri:

— N-ar fi grozav dacă ne-am îndrăgosti din nou unul de celălalt?

— Încetează! rîse ea, dar cu respiraţia cam scurtă. S-a terminat. A fost o clipă. O clipă pe care va trebui s-o uit.

— Să nu-i spui soţului tău.

— De ce nu? De obicei îi spun totul.

— O să-l doară. Să nu-i spui niciodată unui bărbat chestii din astea.

— Bine, n-am să-i spun.

— Mai sărută-mă o dată, solicită el cu inconsecvenţă, dar Nancy întorsese o foaie şi arăta cu vioiciune o fotografie.

— Aici eşti tu, strigă ea. Chiar tu!

El se uită. Era un băieţel cu pantaloni scurţi ce stătea pe o stîncă, iar pe fundal se vedea o barcă.

— Mi-aduc aminte chiar şi ziua în care a fost făcută, rîse ea triumfătoare. Kitty a făcut-o şi eu i-am furat-o.

Timp de o clipă Donald nu reuşi să se recunoască în fotografie, apoi, aplecîndu-se şi mai mult, fu sigur că nu-i el.

— Asta nu-s eu, spuse.

— Ba da. Era la Frontenac... în vara în care... în care obişnuiam să mergem în peşteră.

— Care peşteră? Eu n-am stat la Frontenac decît trei zile.

Îşi miji din nou ochii la fotografia îngălbenită.

— Iar asta nu-s eu. Asta-i Donald Bowers. Arătam cam la fel.

Acum ea era cea care se zgîia la el — lăsîndu-se pe spate, părînd că alunecă de lîngă dînsul.

— Păi tu eşti Donald Bowers! exclamă; vocea i se ascuţi puţin: Ba nu. Tu eşti Donald Plant.

— Ţi-am spus şi la telefon.

Ea se ridicase în picioare — cu o figură uşor îngrozită.

— Plant! Bowers! Trebuie să fiu nebună! Sau băutura o fi de vină? Am fost puţin dezorientată cînd te-am văzut. Ia ascultă! Ce ţi-am spus?

El încercă cu calm călugăresc pe cînd mai întorcea o foaie a albumului.

— Absolut nimic, îi spuse.

În faţa ochilor se formau şi se re-formau imagini care nu-l includeau — Frontenac — o grotă — Donald Bowers.

— Tu m-ai părăsit!

Nancy vorbi din celălalt capăt al camerei:

— Să nu spui nicidoată povestea asta. Istorioarele găsesc o modalitate de a circula.

— Nu există nici o istorioară, ezită el.

Dar se gîndi: „Pînă la urmă, fusese o fetiţă rea".

Şi deodată îl invadă o gelozie sălbatică şi violentă pe micul Donald Bowers — el, care-şi alungase pentru totdeauna gelozia din viaţă. Cei cinci paşi pe care-i făcu de-a curmezişul camerei şterse douăzeci de ani şi existenţa lui Walter Gifford.

— Mai sărută-mă, Nancy, spuse el, îngenuchind lîngă scaunul ei şi punîndu-i o mînă pe umăr.

Dar Nancy îl evită, încordată:

— Spuneai că trebuie să prinzi un avion.

— Nu-i nimic. Pot să-l pierd. N-are nici o importanţă.

— Pleacă, te rog, spuse ea cu voce rece. Şi te rog să încerci să-ţi dai seama cum mă simt.

— Dar te porţi de parcă nu-ţi aduci aminte de mine, strigă el, ca şi cum nu ţi-l aminteşti pe Donald Plant!

— Ba da. Mi-aduc aminte şi de tine... Dar e-aşa mult de-atunci. Vocea îi redeveni dură: Numărul de la taximetre este Crestwood 8484.

Pe drumul spre aeroport Donald scutură din cap. Acum era complet stăpîn pe sine, dar nu putea digera întîmplarea. Abia cînd avionul vui în înălţimile întunecate şi pasagerii deveniră o entitate separată de lumea de jos, el făcu o paralelă cu zborul lui. Timp de cinci minute orbeşti trăise ca un nebun, în două lumi concomitent. Fusese un băiat de doisprezece ani şi un bărbat de treizeci şi doi, amestecaţi indisolubil şi iremediabil.

Donald pierduse multe, de asemenea, în orele acelea dintre două avioane — dar odată ce a doua jumătate a vieţii este un lung proces de debarasare, partea aceea a experienţei sale probabil că nu are importanţă.

Traducere de
Liviu PAPUC

Colectivul de redacţie: Radu ANDRIESCU, Liviu ANTONESEI (redactor şef adjunct), Emil BRUMARU (redactor şef adjunct), Codrin BURDUJA (secretar de redacţie), Alexandru DOBRESCU (redactor şef), Valeriu GHERGHEL (secretar general de redacţie), Mădălina GRIGORAŞ (secretar de redacţie), Nicolae IONEL, Constantin PRICOP, Horia ZILIERU.

REDACŢIA: IAŞI, Casa cu absidă, Centrul civic, telefon: 981/1624
Administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 133—135, telefon: 90/50061

PREŢUL UNUI EXEMPLAR: LEI 10

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA - Bucureşti, Calea Griviţei nr. 64—66, sector 1.